

CULTURA ✱ SÄÄTIÖ

KIRJALLISUUSKATSAUS

Suomen venäjänkielinen väestöryhmä
tutkimuksissa 2017–2022

Julkaisija

Cultura-säätiö
Lintulahdenkatu 10
00500 Helsinki

Laatija

Lauri Kauppila

Toimittaja

Eilina Gusatinsky

Taitto

Alina Oganesian

Helsinki 2023

KIRJALLISUUSKATSAUS

Suomen venäjänkielinen väestöryhmä
tutkimuksissa 2017–2022

Kirjallisuuskatsauksen Suomen venäjänkielinen väestöryhmä tutkimuksissa 2017–2022 on laatinut korkeakouluharjoittelija Lauri Kauppila.

Lauri Kauppila on yhteiskuntatieteiden kandidaatti (sosiologia) ja sosiologian maisteriopiskelija Helsingin yliopistossa. Hänen kandidaatintutkielmansa käsitteli uskontojen välisiin suhteisiin liittyviä asenteita ja uskomuksia maahanmuuton kontekstissa. Tekeillä olevassa maisterintutkielmassa keskiössä ovat yhteiskunnallisen aktivismin uudet merkitykset ja muodot sosiaalisessa mediassa.

Lauri on kiinnostunut kulttuurisesti, etnisesti ja kielellisesti moninaiisiin yhteiskuntiin liittyvistä kysymyksistä, tarkasteltuna esimerkiksi sosiaalisen kestävyyden ja resilienssin (toimintakyky muutostilanteissa, kriisikestävyys) näkökulmista.

Sisällys

Kirjallisuuskatsaus	3
Tiivistelmä	3
Johdanto	3
1. Demografia	5
Määrittely ja koko	5
Venäjänkielisen väestön lyhyt historia ja siirtolaisuuden aallot	5
Venäjänkieliset, Venäjän kansalaiset, Venäjä- ja NL-taustaiset, ”venäläiset”?	6
Ikä- ja sukupuolijakauma.....	8
Alueellinen sijoittuminen: maalla ja kaupungissa	9
2. Hyvinvointi	11
Terveys.....	11
Elintavat	13
Seniorit	14
Lapset ja perheet	17
Palvelujen ja viranomaistiedon tavoitettavuus	18
3. Osallisuus ja osallistuminen	19
Integraatio ja kotoutuminen	19
Koulutus	23
Työllisyys ja toimeentulo.....	24
Venäjänkieliset työmarkkinoilla	26
Kielikysymykset	31
Syrjintä, rasismi ja marginalisointi	33
Turvallistaminen ja vaikuttamispyrkimykset	36
Yhteiskunnallinen aktiivisuus ja osallistuminen	38
4. Media	41
5. Identiteetti ja ryhmäsuhteet	44
Identiteetti	44
Suhde kansalliseen enemmistöön	46
Suhteet muihin vähemmistöihin	50
6. Yhteenveto	52
7. Viitteet	53
8. Lähteet	54
9. Liitteet	59
Liite 1: Muut Suomen venäjänkielisiä koskevia tutkimukset	59
Liite 2: Yliopisto- ja AMK-opinnäytetyöt, pro gradut ja vastaavat	66
Liite 3: Vertailumaita koskevat tutkimukset	68

Kirjallisuuskatsaus

Tiivistelmä

Käsillä oleva katsaus käsittelee Suomen venäjänkielisiä ja heitä ympäröivää yhteiskunnallista tilaa tarkastelevaa tutkimustietoa vuosilta 2017–2022. Pyrkimyksenä on tehdä oikeutta ryhmän sisäiselle moninaisuudelle kiinnittämällä huomioita tarpeisiin ja kokemuksiin, siten kuin ne erottavat esimerkiksi ikäryhmiä ja erilaisissa asuinympäristöissä eläviä. Keskeisiä tienviittoja ovat väestöryhmän koostumuksen, hyvinvoinnin, elintapojen, työmarkkina-aseman, syrjäintäkokemusten, yhteiskunnallisen osallistumisen, koettujen haasteiden, identiteetin ja maailmankatsomuksellisten erojen hahmotteleminen. Tarkastelua suuntaa erityinen poliittinen polttopiste, johon kaikki Venäjään tavalla tai toisella liitetyt väestöryhmät ovat Ukrainan sodan myötä joutuneet. Katsaus pyrkii paitsi esittämään päivitetyn yleiskuvan venäjänkielisten kirjavasta joukosta, myös tunnistamaan, mitä muuttunut maailmanpoliittinen tilanne merkitsee venäjänkielisille, ja mitä venäjänkielisten läsnäolo toisaalta merkitsee Suomelle.

Johdanto

Edellisen Suomen venäjänkieliset: tässä ja nyt -selvityksen (Varjonen, Zamiatin & Rinas 2017) ja käsillä olevan julkaisun välillä on julkaistu runsaasti Suomen venäjänkielistä väestönsää eri tahoilta tarkastelevaa tutkimusta, mukaan lukien useita laajoja tutkimushankkeita sekä väitöskirjoja. Katsaus pyrkii luomaan yleiskuvan, vaikka karkeankin sellaisen, viimeisen viiden vuoden (2017–2022) aikana julkaistusta Suomen venäjänkielisiä tavalla tai toisella koskevasta tutkimustiedosta. Jos akateemisten julkaisujen lisäksi lasketaan mukaan julkisen- ja kolmannen sektorin toimijoiden kuten valtion virastojen ja laitosten sekä kuntien tuottamat selvitykset ja raportit sekä kirjallisuutta kartoittaessa vastaan tulleet verrokkimaiden venäjänkielistä väestöä koskevat tutkimukset (ks. liite ”Tutkimuksia verrokkimaista”), ja aihepiiriä käsittelevät korkeakoulutasoiset opinnäytteet (ks. liite ”Opinnäytteet”), Suomen venäjänkielisiin potentiaalisesti kohdistuvaa tai ulotettavaa tietoa tarjoavia julkaisuja kertyi viiden vuoden aikajänteeltä yhteensä kolmisen sataa. Näistä kuitenkin vain osa päätyi perinpohjaisemman läpikäynnin kohteeksi ja kuten usein on, monet kiinnostavimmat lähteet tavoittivat katsauksen tekijän vasta prosessin viime metreillä. Tämän johdosta liitteisiin on listattu myös tutkimuksia, jotka eivät saaneet tässä katsauksessa ansaitsemaansa huomiota, mutta sisällytettiin mukaan ajatuksena tarjota joitakin suuntaviivoja muille aihepiiriin tutustuville.

On sanomattakin selvää, että muuttunut maailmanpoliittinen tilanne tekee venäjänkielisten tilanteen uudelleentarkastelun erityisen ajankohtaiseksi – kun edellisessä selvityksessä puitiin Venäjän Krimin niemimaan miehityksen ja Itä-Ukrainan sodan vaikutuksia Suomen venäjänkielisiin, käsillä olevan selvityksen kirjoitushetkellä Venäjän täysimittainen hyökkäyssota Ukrainaa vastaan on kestänyt jo yli puoli vuotta. Ukrainan tapahtumat ovat tuoneet Suomeen sotaa pakenevia ihmisiä, joista huomattava osa on tullut Ukrainan venäjänkielisiltä alueilta.

Ukrainan sota vaikuttaa Suomen venäjänkielisiin erityisesti, jos nämä tulevat kielensä vuoksi yhdistetyiksi Venäjän valtioon. Heidän kauttaan saatetaan kokea myös sodan osapuolten olevan

läsnä keskuudessamme. Kieliryhmään kuuluu myös suuri joukko Venäjän (kuten myös Ukrainan) kansalaisia, joista monilla on myös Suomen kansalaisuus. Krimin miehityksen jälkeen Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaisia on määrittänyt ulko- ja turvallisuuspoliittisessa keskustelussa turvallisaminen, (Assmuth ym. 2021; Oivo, Davydova-Minguet & Pöllänen 2021) joka tarkoittaa, että heihin on suhtauduttu ikään kuin vihollisvaltion edustajina, Suomen valtiolle ja kansalaisille potentiaalisesti epälojaalina ja näiden intressejä vastaan toimivana ryhmänä.

1. Demografia

Määrittely ja koko

Keitä ovat ”Suomen venäjänkieliset”? Juridisessa mielessä venäjänkielinen on henkilö, joka on ilmoittanut valtion rekistereihin ensimmäiseksi kielekseen venäjän. Tämä ei välttämättä vastaa henkilön vahvinta, ensimmäiseksi oppimaa tai eniten käyttämää kieltä. Suomen väestörekisteröinti ei mahdollista kahden äidinkielen ilmoittamista, joten kaksikielisten lasten ja aikuisten kohdalla on täytynyt tehdä valinta ilmoitettavasta kielestä. Tällaisia valintoja voivat ohjata luke mattomat motiivit, esimerkiksi suomalaisen identiteetin vahvistaminen ilmoittamalla suomi äidinkielleksi, vaikka venäjä saattaisi olla vahvempi (inkerinsuomalaiset paluumuuttajat) tai oletetun venäjänkielisyyteen kiinnittyvän syrjinnän välttäminen esimerkiksi kaksikielisissä tai suomalaisvenäläisissä perheissä. Myöskin huomattavalla osalla suomen- tai ruotsinkielisiksi rekisteröityjä henkilöitä venäjä on toinen-, kolmas- tai kotikieli. (Viimaranta, Protassova & Mustajoki 2018).

Suomen kielitietokäytäntö vaikuttaa ensi näkemältä etnisesti kantaa ottamattomalta ja muutoinkin neutraalilta. Oletamus, että kullakin henkilöllä on vain yksi kieli – siis äidinkieli – eli yksikielisyysparadigma, voidaan kuitenkin palauttaa kansakuntaisuusajatteluun.

Hanifi, Haaramo & Saarenmaa 2021.

Venäjänkieliset olivat vuonna 2021 suurin vieraskielisten ryhmä Suomessa. Venäjänkielisiä oli Tilastokeskuksen (SVT 2022) tiedon mukaan 31.12.2021 maassa vakituisesti 87 552 henkilöä, toiseksi suurimman vieraskielisten ryhmän, vironkielisten, jäädessä reiluun 50 000 henkilöön. Lisäys edellisvuoteen verrattuna oli noin 3400 henkeä, jonka myötä kyseessä oli myös edellisen vuoden aikana eniten kasvanut vieraskielisten ryhmä. Suomen virallisten eli niin kutsuttujen kotimaisten kielten (suomi, ruotsi, saame) puhujien määrä on ollut laskussa jo viimeiset 8 vuotta, valtion väestönkasvun nojautessa puhtaasti vieraskielisten määrän lisääntymiseen. (SVT 2021). Väestörakennetta koskevien demografisten ennusteiden mukaan venäjänkieliset tulevat ennen pitkää todennäköisesti ohittamaan määrällisesti ruotsinkieliset, jotka nauttivat historiallisista ja kulttuurisista syistä erityisasemaa Suomen toisen virallisen kielen puhujina. Ennusteet perustuvat oletukseen, että venäjänkieliset ja heidän lapsensa tulevat säilyttämään kielellisen ja kulttuurisen identiteettinsä, eivätkä esimerkiksi assimiloitu valtaväestöön. Tämä demografinen muutos tekee Viimarannan ym. (2018) mukaan välttämättömäksi kielen ja kieliryhmän aseman uudelleenarvioinnin.

Venäjänkielisen väestön lyhyt historia ja siirtolaisuuden aallot

Venäjän kielellä on Suomessa pitkä historia. Nykyiseen Suomeen on muuttanut venäjänkielistä väestöä Venäjän keisarikunnan vallan aikana ja sitä aiemminkin. Suomeen on muuttanut venäjänkielistä väestöä erityisesti myös Venäjän lokakuun 2017 vallankumouksen ja Neuvostoliiton synnyn jälkimainingeissa (Haasio & Mattila 2021). Pitkään maassa olleet perheet ja suvut ovat

laajalti ”suomalaistuneet” ja myös suomenkielistyneet. (Viimaranta, Protassova & Mustajoki 2018). Venäjänkielisten muuttoliike Suomeen tyrehtyi neuvostoaikana tiukkojen rajoitusten ja ”loikkarien” pakkopalautusten myötä, lukuun ottamatta Neuvostoliiton diplomaatteja ja muuta maassa pääosin tilapäisesti asuvaa virkahenkilöstöä. Nykyisin Suomen venäjänkielisten enemmistön muodostavat 1990-luvulta alkaen Neuvostoliiton romahduksen myötä sen entisiltä alueilta muuttaneet. Tämä joukko sisältää monia eri identiteettejä ja kansallisuuksia, yhdistävänä tekijänään vain ilmoitettu venäjänkielisyys, joka puolestaan voi olla monenlaisten (henkilö)historiallisten tekijöiden tulos. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Suomeen on saapunut Viron- ja Baltian venäläistä ja venäjänkielistä väestöä, inkerinsuomalaisia ”paluu-muuttajia” aina vuoteen 2016 saakka, erinäisiä nykyisen Venäjän federaation vähemmistökansallisuuksia sekä muiden entisten neuvostotasavaltojen kansalaisia. (Viimaranta, Protassova & Mustajoki 2018; Pitkänen, Saukkonen & Westinen 2019a).

Niin kutsutut paluumuuttajat muodostavat erityisen keskeisen ryhmän entisestä Neuvostoliitosta ja Venäjältä Suomeen muuttaneiden joukossa. Presidentti Mauno Koivisto esitti vuonna 1990 kannanoton, jonka mukaan Neuvostoliiton väestörekisterissä etnisyydeltään suomalaisiksi merkittyihin henkilöihin tulisi suhtautua paluumuuttajina, jolloin heidän muuttoreittinsä Suomeen muuttuisi huomattavasti helpommaksi. Inkeriläisyys viittaa ryhmään, joka polveutuu nykyisen Pietarin ympäristöön 1600- ja 1700-luvulla muuttaneista suomalaisista. Koiviston aloittama paluumuuttoväylä oli auki vuosina 1990–2016 ja tänä aikana paluumuuttajia arvioidaan saapuneen 30 000–35 000 henkilöä (Haasio & Mattila 2021,). Suurella osalla heistä äidinkielenä on paluumuuttomenettelyn johdosta merkitty suomi, mutta on perusteltavaa arvioida, että monen vahvin kieli on tästä huolimatta venäjä. Painotukset identiteeteissä sen sijaan vaihtelevat. (Viimaranta, Protassova & Mustajoki 2018).

Esimerkiksi FinMonik-tutkimuksen Venäjä- ja NL-taustaisista miehistä 40 % oli muuttanut Suomeen inkeriläisenä ja/tai paluumuuttajana, mikä on huomattavasti enemmän kuin saman ryhmän naisista, joilla vastaava osuus oli 25 %. Naisilla puolestaan korostuu voimakkaasti ”perhesyihin” kuten parisuhteeseen perustuva maahanmuutto: 39 % maaryhmän naisista oli muuttanut Suomeen ensisijaisesti ”perhesyistä”. (Seppänen & Kuusio 2020). Tämä alleviivaa osaltaan myös miesten ja naisten erilaisia siirtolaisuuspolkuja: tiedetään, että miehet ovat useammin tulleet paluumuuttajina, ja naiset avioliiton tai muun parisuhteen perusteella (ks. esim. Davydova-Minguet & Pöllänen 2021; Diatlova 2019).

Venäjänkieliset, Venäjän kansalaiset, Venäjä- ja NL-taustaiset, ”venäläiset”?

Haluttaessa paikantaa ja täydentää Suomen venäjänkielisiä koskevaa tietoa myös sellaisten aineistojen ulkopuolelta, joissa kieliryhmät on näin eroteltu, voidaan hyödyntää suuntaviivoina myös joitakin yleistäviä oletuksia liittyen ihmisten taustaan (vrt. Zamiatin 2017): suurin osa Suomessa asuvasta Venäjän federaatiossa syntyneestä väestöstä on venäjänkielistä, kuten myös huomattava osa entisessä Neuvostoliitossa syntyneistä, vaikka ryhmä sisältää myös esimerkiksi Virossa neuvostomiehityksen aikana syntyneet. Samoin merkittävä osa mainittujen henkilöiden Suomessa syntyneistä jälkeläisistä on äidinkieltään venäjänkielisiä – etenkin, jos molemmat vanhemmat ovat venäjänkielisiä ja/tai Venäjä-/NL-taustaisia.

Taulukko 13.

Vieras- kieliset	Vieraskieliset (viisi suurinta kieliryhmää)					Kotimaankieliset		
	Venäjä	Viro	Arabia	Englanti	Somali	Suomi	Ruotsi	Saame
2017 (muutos edeltävästä vuodesta) ¹	77 177 (+1 733)	49 590 (+349)	26 467 (+4 684)	19 626 (+868)	20 007 (+948)	4 848 761 (-9 034)	289 052 (-488)	1 992 (+23)
väestöstä	1,4 %	0,9 %	0,5 %	0,4 %	0,4 %	87,9 %	5,2 %	0,0 %
2018 (muutos) ²	79 225 (+2048)	49 691 (+101)	29 462 (+2 995)	20 713 (+1 087)	20 944 (+937)	4 835 778 (-12 983)	288 400 (-652)	1 995 (+3)
väestöstä	1,4 %	0,9 %	0,5 %	0,4 %	0,4 %	87,6 %	5,2 %	0,0 %
2019 (muutos) ³	81 606 (+2 381)	49 427 (-264)	31 920 (+2 458)	22 052 (+1 339)	21 920 (+976)	4 822 690 (-13 088)	287 954 (-446)	2 004 (+9)
väestöstä	1,5 %	0,9 %	0,6 %	0,4 %	0,4 %	86,9 %	5,2 %	0,0 %
2021 (muutos) ⁴	87 552 (+3 362)	50 232 (+681)	36 466 (+2 184)	25 638 (+2 205)	23 656 (+862)	4 800 243 (-10 824)	287 933 (+62)	2 023 (+15)

Muiden valtioiden kansalaisista Suomessa asui vuonna 2021 eniten Viron kansalaisia (51 805), toiseksi eniten Venäjän kansalaisia (30 049 kpl) ja kolmanneksi Irakin kansalaisia (15 075). Venäjän kansalaisten määrä Suomessa kasvoi vuosien 2020 ja 2021 välillä 4,1 % (SVT 2022). Edellisten kanssa osin limittäisinä ryhminä ulkomailla syntyneistä henkilöistä entisessä Neuvostoliitossa, Virossa ja Ruotsissa syntyneet muodostivat suurimmat ryhmä (Tilastokeskus 2022e). Suomi-Venäjä kaksoiskansalaisia oli puolestaan vuonna 2021 35 919 kpl (Tilastokeskus 2022d). Tilastokeskus luokittelee väestön vanhempien synnyinmaan perusteella määräytyvän syntyperäluokituksen mukaan:

Suomalaistaustaisia ovat kaikki ne henkilöt, joilla vähintään toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa. Ulkomaalaistaustaisia ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla.

Tilastokeskus 2022c.

Ulkomailla syntyneiden vanhempien Suomessa syntyneet lapset ryhmitellään siis ukomaalais-taustaisiksi, oletusarvoisesti äidin synnyinmaan mukaan. Jos ulkomailla syntyneiden mukaan lasketaan ulkomailla syntyneiden vanhempien Suomessa syntyneet lapset, saadaan ulkomaalaistaustaisiksi luettujen kokonaismäärä. Taustamaan perusteella jaoteltuna Venäjä-taustaisia on 10 664, joista 1 545 on syntynyt Suomessa ja jäljelle jäävä osa Venäjällä, ja Neuvostoliitto-taustaisia 83 640, joista 13 013 on syntynyt Suomessa, muut Neuvostoliitossa. (Tilastokeskus 2022e).

Ikä- ja sukupuolijakauma

Taulukko 14.

Demografia 2021	Venäjän-kieliset ⁶	Venäjän kansalaiset ⁷	Venäjällä syntyneet ⁸	Venäjä-taustaiset ⁹	Neuvostoliitossa syntyneet ⁸	Neuvostoliitto-taustaiset ⁹
Naisia	57,5 %	53,5 %	54,0 %	48,3 %	60,8 %	57,5 %
Miehiä	42,5 %	46,5 %	46,0 %	41,7 %	39,2 %	42,5 %
0–14 v.	14,8 %	11,0 %	17,4 %	16,8 %	–	14,7 %
15–64 v.	75,5 %	75,7 %	79,6 %	77,6 %	82,4 %	72,1 %
>65 v.	9,7 %	13,3 %	3,0 %*	5,6 %*	17,6 %	13,2 %
Yhteensä	87 552	30 049	17 829	10 664	60 602	83 640

Venäjällä syntyneistä oli 2021 0–14-vuotiaita noin 17 %, 15–64-vuotiaita eli työkäisiä vajaat 80 %, ja yli 64-vuotiaita eli eläkeikäisiä 3 % 10. Entisessä Neuvostoliitossa syntyneistä työkäisiä eli 15–64-vuotiaita runsaat 80 % ja eläkeikäisiä eli yli 64-vuotiaita vajaat 18 %. (Tilastokeskus 2022c). Naiset muodostavat enemmistön sekä Venäjä- että Neuvostoliitto-taustaisista: Venäjä-taustaisista heitä on 58,3 % ja Neuvostoliitto-taustaisista 57,5 %. Alle 15-vuotiaita lapsia on hieman enemmän Venäjä-taustaisten ryhmässä, joka on keskiäältään ymmärrettävistä syistä nuorempi. 0–14-vuotiaat muodostavat 16,8 % Venäjä-taustaisista ja 14,7 % Neuvostoliittotaustaisista. Venäjä-taustaisista (alle 15-v.) lapsista 76,9 % on syntynyt Suomessa ja Neuvostoliitto-taustaisista 70,2 %. Työkäisiä (15–64 v.) on 77,6 % Venäjä-taustaisista ja 72,1 % Neuvostoliitto-taustaisista. Yli 64-vuotiaat eli eläkeikäiset muodostavat 13,2 % Neuvostoliitto-taustaisista (Tilastokeskus 2022c).

Perusjoukkoa vastamaan painotetun, yli 50-vuotiaita venäjänkielisiä koskevan CHARM-tutkimuksen (Kempainen ym. 2020) otoksessa paluumuuttajat tai näiden perheenjäsenet sekä parisuhteen tai avioliiton vuoksi muuttaneet kattoivat kumpikin lähes puolet vastaajista. Avioliitossa oli jopa 84 % miehistä, 20 %-yks. enemmän verrattuna 64 %:iin naisista, kun taas naisissa oli miehiin verrattuna noin 5 %-yks. enemmän sekä leskiä että eronneita. Lähes puolella naimisissa olevista naisista oli Suomessa syntynyt puoliso, kun taas miehistä 83 %:n puoliso oli syntynyt entisen Neuvostoliiton alueella.

Naisten enemmistöedustus Suomen venäjänkielisissä liittyy osaltaan siihen, että huomattava osa Suomen venäjänkielisistä sekä Venäjällä ja Neuvostoliitossa syntyneistä on avioliitossa tai parisuhteessa suomenkielisen henkilön tai Suomessa syntyneen muun kielisen henkilön kanssa. Ylirajaiset avioliitot voidaan nähdä sukupuolittuneena siirtolaisuusväylänä, joka koskettaa ensisijaisesti lähtömaiden naisia. Davydova-Minguet'n ja Pölläsen (2021) mukaan Neuvostoliiton romahduksen jälkeinen muuttanut sukupuolijärjestys ja "Lännen" ja "Venäjän" väliset jyrkät taloudelliset erot tekivät naiseudesta resurssin, joka teki "Länteen" muuttamisen mahdolliseksi. Samalla itäeurooppalainen ja venäläinen naiseus tuli kuitenkin voimakkaasti rodullistetuksi ja seksualisoiduksi. Näistä kehityskuluista ovat peräisin niin "vaimomuuttajan" (esim. Assmuth ym. 2018), kuin myös stigmatisoidut "kullankaivajan" (gold-digger) ja itäeurooppalaisen seksityöntekijän kulttuuriset hahmot (Diatlova 2019, Krivonos & Diatlova 2020).

Alueellinen sijoittuminen: maalla ja kaupungissa

Verrattuna muihin suurimpiin vieraskielisten ryhmiin, venäjänkieliset asuvat laajemmin ympäri Suomea jakautuneina. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2020 "[v]enäjä äidinkielenään puhuvat ovat maakuntien suurin vieraskielinen ryhmä Kanta-Hämeen ja Pohjanmaan maakuntia sekä Ahvenanmaata lukuun ottamatta" minkä lisäksi "Suomen 309 kunnasta venäjä oli suurin vieraskielinen ryhmä 151 kunnassa" (Tilastokeskus 2021). Vaikka venäjänkieliset ovat koko maan suurin ulkomaalaistaustainen kieliryhmä, heistä runsas enemmistö asuu muualla kuin pääkaupunkiseudulla, minkä suhteen he poikkeavat verrokkiryhmistä. Helsingin, Espoon ja Vantaan muodostamalla pääkaupunkiseudulla asuu noin puolet Suomen viron- ja arabiankielisistä, hieman yli puolet englanninkielisistä ja melkein 80 % somalinkielisistä. (Pitkänen, Saukkonen & Westinen 2019b). Pitkäsen, Saukkosen ja Westisen (2019b) pääkaupunkiseutua koskevassa tarkastelussa venäjänkieliset vastaajat jakautuivat viihtyisäksi kokemiensa asuinpaikkojen suhteen siten, että 2/3 suosi kaupunkimaista ympäristöä ja 1/3 luonnonläheistä. Luonnon lähelle kaipasivat kuitenkin erityisesti vanhemmat (yli 50-v.) vastaajat, joista yli 70 % piti luontoa hyvin tärkeänä, ja asuisi mieluiten sen läheisyydessä. Kuitenkin esimerkiksi CHARM-kyselyyn tavoitetuista yli 50-vuotiaista venäjänkielisistä vastaajista lähes 80 % asui Uudellamaalla ja muualla Etelä-Suomessa, 86 % kaupunkimaisissa-, 8 % taajaan asutuissa- ja 6 % maaseutumaisissa kunnissa (Kempainen ym. 2020).

Myös osa-aikainen asuminen on ollut esillä erityisesti venäläisten kiinteistökauppoja koskevan uutisoinnin myötä. Kiinteistön omistaminen Suomessa mahdollistaa monille Venäjällä vakituisesti asuville ja työskenteleville oleskelun ja matkustamisen Schengen-alueella 180 päivää vuodessa ilman maahanmuuttoprosessin läpikäyntiä. Rajan läheisyyden vuoksi Venäjän kansalaiset ovatkin hankkineet "dachoja" erityisesti Itä- ja Kaakkois-Suomesta. (Hannonen 2019). Kahden tai useamman valtion välillä elävät eivät aina päädy mukaan valtioiden omiin tarpeisiinsa tuottamiin virallisiin laskelmiin.

Pienemmistä paikkakunnista venäjänkielisten asuinpaikoiksi ovat valikoituneet erityisesti Itä- ja Kaakkois-Suomen paikkakunnat. Pohjois-Karjalan maakunnassa Venäjän kansalaiset muodostavat lähes puolet kaikista ulkomaan kansalaisista (Sireni, Davydova-Minguet & Pöllänen 2021). Myös esimerkiksi Etelä-Karjalassa sijaitsevalla Imatralla venäjänkielisten osuus kaikista vieraskielisistä oli yli 70 % vuonna 2018, sen ollessa Tampereella 16,5 %. (Romashov 2021). Venäjänkieliset edustavat Itä-Suomen pienemmillä paikkakunnilla usein "tyypillistä maahanmuuttajaa", vaikka latautunutta maahanmuuttaja-termiä ei välttämättä koeta kuvaavaksi. Rajan tuntumassa asuminen helpottaa maiden välillä liikkumista, mahdollistaen vierailut Venäjällä asuvien läheisten ja perheenjäsenten luona, sekä ylipäätään ihmissuhteiden ja muiden sidosten ylläpitämisen. Monilla on rajan toisella puolella velvoittavia kiinnepisteitä, kuten kiinteää omaisuutta (asuntoja) tai ikääntyneisiin vanhempiin ja sukulaisiin liittyviä hoivavastuita (Pöllänen 2020; Davydova-Minguet & Pöllänen 2017). Pöllänen (2020) haastattelututkimuksessa raja, sen ylittäminen ja pelko sen sulkeutumisesta näyttäytyivätkin juuri Pohjois-Karjalan venäjänkielisten elämässä erittäin keskeisinä.

Erityisesti Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksella on tehty runsaasti tutkimusta (Itä-Suomen) haja-asutusalueiden ja maaseudun venäjänkielisistä asukkaista. Maahanmuuttajan sisäänkäynti pieneen paikallisyhteisöön ei välttämättä ole helppoa, ja toisaalta erityisesti rajan tuntumassa itänaapuriin ja sen kansalaisiin on perinteisesti suhtauduttu epäileväisesti (esim. Eskelinen & Neuvonen 2017). Maaseudulla ja haja-asutusalueella asuvat venäjänkieliset

kantoivat Sotkasiiran (2021) haastatteluissa huolta palvelurakenteen ohenemisesta sekä pitkistä etäisyyksistä tarvitsemiensa palveluiden pariin. Toisaalta pienemmillä paikkakunnilla usein valtaväestön edustajien kanssa naimissa olevat venäjänkieliset koetaan osaksi yhteisöä (Sireni ym. 2021, Pöllänen 2020). Sireni ym. (2021) havaitsivat, että lehdistössä maahanmuuttajista pyrittiin rakentamaan maakunnan elinvoimatekijänä, jolloin näiden arvon nähdään erityisesti siinä, miten he hyödyttävät alueen valtaväestöä. Sirenin ja kumppaneiden (2022) mukaan Pohjois-Karjalan maaseudun venäläistaustaiset maahanmuuttajanaiset toimivatkin paitsi maaseudun kehittäjinä, mutta myös tuottivat sekä itseään että yhteisöjään palvelevaa resilienssiä.

Arjen ylijärjestyminen eli transnationaalisuus merkitsee ”sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia suhteita, joita syntyy ihmisten ja yhteisöjen välille valtionrajojen yli ja ohi valtioiden kansainvälisten suhteiden” (Oivo ym. 2021, 63). Moni Suomen venäjänkielisistä on kotoisin Venäjän luoteisosista, läheltä Suomen rajaa. Heidän arkielämäänsä määrittää rajojen ylittäminen ja translokaalisuus, johon kuuluvat niin sosiaalisten suhteiden ylläpito, esim. iäkkäistä vanhemmista huolehtiminen (ylirajainen hoiva), vapaa-ajan vietto, kuin myös kiinteä omaisuus ja siitä huolehtiminen. Tätä kenttää vasten monien viime vuosia määrittävä kokemus on ollut yleinen epävakaistuminen, eritoten nyt Ukrainan sodan mukanaan tuomien rajoitteiden ja riskien seurauksena. Rajan läheisyydessä on myös matkailuun sekä muihin palvelualoihin liittyvää kysyntää venäjän kielen taitoiselle työvoimalle. Rajaseudun itämatkailun ympärille rakentunut liiketoiminta on kuitenkin kokenut monta vaikeaa vuotta: ensin COVID-19-pandemian ja sen hillitsemiseksi asetetut rajoitteet, sitten Venäjän Ukrainaan 24.2.2022 aloittaman hyökkäyksen myötä entisestään kiristyneet Suomen ja Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittiset suhteet, sekä näistä seuranneet viisumirajoitukset, jotka ovat verottaneet maiden välistä matkustajaliikennettä ja erityisesti turismia, minkä myötä myös kysyntä venäjänkielisille matkailijoille suunnatuille palveluille on kutistunut (Satakunnan kansa 26.7.2022). Tämä näkyy epäilemättä monien matkailu- ja palvelualoilla työskennelleiden Suomen venäjänkielisten työllisyydessä ja toimeentlossa (Davydova-Minguet & Pöllänen 2021).

2. Hyvinvointi

Terveys

Taulukko 15.

Koettu terveydentila		Venäjä- ja NL-taustaiset miehet	Miehet, koko väestö	Venäjä- ja NL-taustaiset naiset	Naiset, koko väestö	Venäjä- ja NL-taustaiset yhteensä	Koko väestö yhteensä
Fyysinen toimintakyky ¹¹	Vaikeuksia kävellä	7,1 %	6,2 %	9,9 %	5,7 %	8,7 %	5,9 %
	Vaikeuksia juosta	17,5 %	18,6 %	33,6 %	26,2 %	26,0 %	22,4 %
	Vaikeuksia nähdä	15,4 %	-	19,4 %	-	17,4 %	-
	Vaikeuksia kuulla	11,1 %	12,2 %	12,9 %	7,8 %	12,2 %	10,0 %
Kognitiiviset kyvyt ¹²	Muisti ei toimi hyvin	25,8 %	16,4%	44,3 %	11,2 %	31,0 %	13,8 %
	Uusien asioiden oppiminen ei onnistu hyvin	29,6 %	18,6 %	32,0 %	14,6 %	31,2 %	16,6 %
	Keskittymisen ei onnistu hyvin	19,6 %	21,3 %	19,7 %	16,5%	19,9 %	18,9%
Täysin työkykyisiä (oma arvio) ¹³		85,5%	-	80,2 %	-	-	-
Pitkäaikais-sairauksia ¹⁴	Yht.	39,7 %	40,5 %	50,9 %	46,9 %	45,5 %	43,6 %
	Rajoituksia pitkäaikais-sairauden takia	31,3 %	30,8 %	39,6 %	34,8 %	35,7 %	32,8 %
	Rajoituksia vähintään 6 kk ajan	19,7 %	26,0 %	28,7 %	31,0 %	24,5 %	28,5 %
Lääkäri todennut tai hoitanut viimeisen 12 kk aikana	Verenpainetauti	18,9 %	-	17,0 %	-	18,3 %	-
	Diabetes	-	-	-	-	4,1 %	-
	Astma	-	-	5,3 %	-	4,7 %	-
	Selkäsairaudet (kuluma, iskias ym.)	-	-	25,9 %	15,8 %	23,5 %	16,2 %

FinMonik-tutkimuksen 18–64-vuotiaista osallistujista Venäjällä ja Neuvostoliitossa syntyneet raportoivat enemmän masennusoireita, matalaa mielialaa (23 % vs. 17 %) ja hermostuneisuutta (45 % vs. 27 %) kuin väestö keskimäärin, sekä vähemmän onnellisuutta (46 % vs. 52 %), erityisesti naisten keskuudessa (46 % vs. 54 %), mutta toisaalta taas vähemmän muita mielen-terveysongelmia (Castaneda, Cilenti, Mäki-Opas, Abdulhamed & Garoff 2020). Maaryhmän täysikäisistä miehistä 25 % ja naisista 15 % söi niukasti tuoreita kasviksia (Somersalo, Raulio, Kaartinen & Kuusio 2020). Miehistä tupakoi 33 %, joista 22 % päivittäin (vs. 26 % ja 15 % koväestön miehistä; Ruokolainen & Ollila 2020).

Useissa tutkimuksissa on tunnistettu Suomen venäjänkielisillä olevan toteutumatta jääviä terveyteen liittyviä palvelutarpeita: kuluneen 12 kuukauden aikana lääkäripalveluja tarvinneista lähes joka kolmannes vastanneista koki saamansa palvelun riittämättömäksi (Kuusio, Lumme & Koponen 2020). Suunterveyden ja hammashoidon osalta kokemus riittämättömästä pääsystä palveluihin viimeksi kuluneen 12 kk aikana oli noin joka neljännellä, naisilla tavallisemmin kuin miehillä (Suominen & Raittio 2020). Itse ajan saaminen vastaanotolle ei vaikuttaisi olevan pääasiallinen ongelma, sillä venäjänkieliset kokivat koko väestöä useammin saaneensa yhteyden hoitopaikkaan ja päässeensä tutkimuksiin riittävän nopeasti. Sen sijaan esimerkiksi naisista vain 40 % koki, että edellisestä hoitokäynnistä oli ollut hyötyä. (Kuusio, Vehko & Aalto 2020). Suomessa asuvista venäjällä ja Neuvostoliitossa syntyneistä vastaajista vain noin $\frac{3}{4}$ luotti saavansa tarvitessaan kiireellistä lääkinnällistä hoitoa, mikä oli vähemmän kuin koko väestössä. Tähän miehet olivat hieman naisia luottavaisempia (Kuusio & Kestilä 2020).

Suomeakin keväästä 2020 eteenpäin osana maailmanlaajuista pandemiaa koetellut COVID-19 epidemia osui suhteettoman raskaasti maahanmuuttajaväestöön. Muiden kieliryhmien ohella myös venäjänkielisten COVID-19-pandemiaan liittyviä kokemuksia kartoittavassa tutkimuksessa (Finell ym. 2021) havaittiin, että yli 50-vuotiaiden venäjänkielisten huolissa painottuivat pandemian taloudelliset ja sosiaaliset- tai yhteiskunnalliset vaikutukset, jotka tuottivat emotionaalista kuormitusta. Nämä korostuivat yli omaan henkeen ja terveyteen välittömästi kohdistuvien uhkien.

Lisääntymisterveyttä ja perhesuunnittelua tarkasteltaessa Venäjä ja Neuvostoliitto -taustaiset 20–54-vuotiaat naiset erottuvat koko väestön saman ikäisistä naisista erityisesti raskaudenkeskeytysten määrissä: noin joka kolmannella (32,9 %) oli takanaan vähintään yksi raskaudenkeskeytys, mikä on liki kaksinkertainen osuus koko väestöön verrattuna (14,3 %). Tämän lisäksi raskaudenkeskeytyksen kokeneista lähes joka neljännellä (24 %) keskeytyksiä oli takana vähintään kolme. Myös keskenmenoja esiintyi enemmän; vähintään yhden keskenmenon oli kokenut 23,8 % maaryhmän hedelmällisessä iässä olevista (20–54 v.) naisista, kun koko väestön saman ikäisissä naisissa vastaava osuus on 18,5 %. Vähintään kerran synnyttäneitä on myös enemmän (70,7 %) kun koko väestön saman ikäryhmän naisissa (54,9 %), mutta useita lapsia synnyttäneitä on vähemmän ("vähintään kolme synnytystä", 17,1 % vs. 25,0 %). (Jokela, Koponen, Koukkula, Vihtari & Klemetti 2020, ks. myös Jokela ym. 2018; Bastola ym. 2018).

Elintavat

Kulttuurielämä näyttäytyy tutkimuksessa suhteellisen merkityksellisenä venäjänkielisille, jotka esimerkiksi pääkaupunkiseutua koskevassa tarkastelussa arvottivat taiteet ja kulttuuritoiminnan omassa elämässään tärkeämmäksi kuin mikään muu tarkasteltu kieliryhmä, mukaan lukien suomenkieliset (Pitkänen, Saukkonen & Westinen 2019). FinMonik-tutkimuksen Venäjä- ja entinen Neuvostoliitto -maaryhmään kuuluvista vastaajista uskonnollisen tai hengellisen yhteisön toimintaan osallistui vähintään kerran kuukaudessa 9 % miehistä ja 6 % naisista (Kuusio, Lämsä, Kazi & Leemann 2020), mikä poikkeaa jonkin verran yleisestä havainnosta, jonka mukaan naiset ovat miehiä uskonnollisempia (ks. esim. Trzebiatowska 2012). Koko väestön miehiin verrattuna Venäjä ja Neuvostoliitto -taustaiset miehet harrastavat vähemmän liikuntaa, naiset taas koko väestön naisia enemmän (Weinman, Valkeinen & Seppänen 2020). Viikoittain liikunta- tai urheiluryhmän tai järjestön toimintaan osallistui noin 20 % vastaajista (Kuusio, Lämsä, Kazi & Leemann 2020). Aktiivisuus vapaa-ajalla vaikuttaa painottuvan nuorempaan ikäryhmään, sillä yli 50-vuotiaita tarkastelleen CHARM-tutkimuksen (Kemppainen ym. 2020) vastaajissa osallistuminen on huomattavasti niukempaa:

Yli 64-vuotiaista 57 prosenttia ja työkäisistä 41 prosenttia ilmoitti, että ei käy elokuvissa koskaan. Työkäisistä ravintolassa kävi ainakin kerran kahdessa kuukaudessa noin 30 prosenttia kun taas yli 64-vuotiaista enää 13 prosenttia. Ainakin kerran vuodessa museossa tai taidegalleriassa kävi 50–64-vuotiaista 64 prosenttia ja yli 64-vuotiaista 54 prosenttia. Ainakin kerran vuodessa teatterissa, konsertissa tai oopperassa kävijöitä oli työkäisten keskuudessa 56 prosenttia ja yli 64-vuotiaissa 41 prosenttia

Kemppainen ym. 2020, 20.

Enemmistö yli 50-vuotiaista ei myöskään ollut osallistunut järjestö- tai yhdistystoimintaan (tapahtumiin, kokouksiin, tai vapaaehtoistyöhön) kuluneen vuoden aikana (Kemppainen ym. 2020). FinMonik-tutkimuksen Venäjä- ja entinen Neuvostoliitto -maaryhmään kuuluvista vastaajista ”oman kieli- tai kulttuuritaustan mukaiseen toimintaan” osallistui vähintään kerran kuukaudessa 13 % miehistä ja 15,1 % naisista. (Kuusio, Lämsä, Kazi & Leemann 2020). FinMonik-tutkimuksessa Venäjä- ja entinen Neuvostoliitto -maaryhmään kuuluvat pitivät yhteyttä ystäviinsä ja sukulaisiinsa hieman tiiviimmin kuin koko väestössä keskimäärin. Erityisen suuri osa maaryhmän naisista piti viikoittain yhteyttä lähipiirinsä kanssa. Samalla noin 8 % vastaajista ilmoitti, että heillä ei ole yhtään Suomessa asuvaa ystävää, ja lähes 10 % koki itsensä yksinäiseksi. Noin 3 % koki, etteivät he tarvitessaan saisi apua keneltäkään läheiseltään (Kuusio, Castaneda & Leemann, 2020).

Taulukko 16.

Alkoholinkäyttö	Venäjä ja NL-taustaiset yhteensä (vrt. koko väestö)	Miehet (vrt. koko väestö)	Naiset (vrt. koko väestö)
Ei koskaan	21 % (13 %)	16 % (11 %)	26 % (14 %)
Ns. ”kohtuukäyttö”, 2–4 annosta/kk, <6 annosta kerralla	47 % (64 %)	55 % (72 %)	39 % (57 %)
Humalakulutus, Väh. 6 annosta kerralla, väh. kerran kuussa	13 % (26 %)	20 % (37 %)	7 % (15 %)
Riskikäyttö, enemmän kuin 6 annosta kerralla useammin kuin kerran kuussa	10 % (26 %)	15 % (32 %)	6 % (21 %)

(Mäkelä & Skogberg 2020).

Seniorit

Suomessa muualla syntyneiden yli 55-vuotiaiden määrä kasvaa kolmanneksi nopeimmin Euroopassa, ja venäjänkieliset muodostavat suurimman maahan muuttaneiden kieliryhmän (Asikainen 2021, 479), joka sisältää vuosi vuodelta enemmän myös ikääntyneitä henkilöitä. Täten erityisesti venäjän kielen taitoisten hoivatyöntekijöiden tarpeen voidaan olettaa kasvavan tulevina vuosina. (Pöllänen 2020; Sireni ym. 2021; ks. myös Wrede, Tiilikainen & Vartiainen 2020). Suomen Akatemian rahoittaman Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikön (CoE Age-Care) CHARM-osahanke (Care, Health and Ageing of Russian-speaking Minority in Finland) on tuottanut tietoa yli 50-vuotiaista, Suomessa vakituisesti asuvista venäjänkielisistä liittyen terveyteen, hyvinvointiin, palveluihin ja hoivaan. Tutkimus pyrkii kartoittamaan vanhempien venäjänkielisten palvelu- ja hoivatarpeita, niiden toteutumista sekä niihin liittyviä kokemuksia, yllärajoja hoivasuhteita, kotoutumisen ja identiteetin merkitystä terveydelle ja hyvinvoinnille sekä digitaalista osallisuutta. (Helsingin yliopisto 2022).

Kuten odotettavaa, yli 64-vuotiaat raportoivat koetun terveytensä heikommaksi kuin työikäiset. 51–64-vuotiaista noin joka kahdeksannella ja yli 64-vuotiaista noin joka viidennellä oli jokin pitkäaikaissairaus. Tästä huolimatta vanhemman ikäryhmän joukossa oli työikäisiä enemmän henkilöitä, jotka eivät olleet käyttäneet vuoden sisällä mitään terveyspalveluita. Tarpeita palveluille siis vaikuttaisi olevan, mutta syystä tai toisesta niitä ei saavuteta. Erityisesti mielenterveyspalveluiden käyttö oli molemmissa ikäryhmissä huomattavan vähäistä, etenkin kun saman kyselyn valossa 1/8 kaikista 51–64-vuotiaista venäjänkielisistä sekä yli 30 % yli 64-vuotiaista naisista ilmoitti kärsivänsä masennukseen viittaavista oireista. Erityisesti miehet ja yli 64-vuotiaat ilmaisivat toteutumaton tuen tarvetta liittyen hoivaan ja kotitöihin. Tätä koki myös suhteellisen suuri osa 51–64 vuotiaista miehistä. (Kempainen ym. 2020). CHARM-tutkimuksen (Kempainen ym. 2020) perusteella yli 50-vuotiailla Suomessa asuvilla venäjänkielisillä miehillä on naisia epäterveellisemmät elintavat, mitä tulee kevyen liikunnan säännölliseen harrastamiseen, monipuoliseen ja ravitsevaan ruokavalioon, tupakointiin ja alkoholinkäyttöön. Tästä huolimatta he kokevat terveytensä ja toimintakykynsä paremmiksi ja ilmoittavat vähemmän terveysongelmia tai terveyspalvelujen tarvetta kuin naiset. Liikunnan harrastamattomuus on tosin yleistä yli 64-vuotiaiden joukossa sukupuoleen katsomatta.

Myöhemmällä iällä muuttaneille uuden kielen opettelu tuottaa usein erityisiä haasteita, ja rajallinen kielitaito taas tuottaa vaikeuksia arkiseen asiointiin, palvelujen saavuttamiseen ja vapaa-ajan toimintoihin osallistumiseen. Onkin tunnustettu, että iäkkäät maahanmuuttajat kaipaavat paikkoja, joissa he pärjäävät omalla kielitaidollaan (Asikainen 2021; Tiaynen-Qadir 2020). Tätä kysyntää on pyritty täyttämään ensisijaisesti kolmannen sektorin toimijoiden taholta, ja usein samaa kieltä puhuvien yhteen tuomiseen liittyy myös hyvinvointia edistävien aktiviteettien tarjoaminen. Kielitaidon puutteet ja koettu syrjintä voivat estää osallistumisen yleiseen, kaikille avoimeen vapaa-ajan toimintaan, jolloin saatetaan kaivata seuraa, joka jakaa esimerkiksi kielen ja iän osalta saman aseman. Aktiivisuus vanhuudessa auttaa nostalgian tunteiden käsittelyssä, vähentää yksinäisyyttä ja lisää sosiaalista kiinnittyneisyyttä. Myös paikkoihin kiinnittyminen tulee iän myötä tärkeäksi monille siirtolaistaustaisille (Mt.).

Anastasia Asikainen (2021) on tutkinut osallistuvaa havainnointia, tekstiaineistoa ja haastatteluja hyödyntävässä tutkimuksessaan ”ryhmähengen”, tai ryhmään kuulumisen tunteen syntymistä järjestön ylläpitämässä ikääntyvien venäjänkielisten kohtaamispaikassa. Tiaynen-Qadir (2020) katsoo, että sosiaaliseen ryhmään osallistuminen edistää samanaikaisesti sekä vanhempien venäjänkielisten maahanmuuttajien kiinnittymistä Suomeen, että näiden ”venäläisen habituksen” säilyttämistä. Neuvostoliitossa syntyneiden jaettu historia ja muistot toimivat hänen mukaansa resursseina, joiden pohjalle yhteenkuuluvuuden tunnetta voidaan rakentaa. Pelkkä jaettu kieli tai kulttuuri eivät kuitenkaan yksistään riitä ryhmätunteen syntymiseen, vaan sen neuvottelu pitää sisällään rajojen vetämistä ja erontekoa muihin ryhmiin, tässä tapauksessa suomalaiseseen valtaväestöön. Jaettuun ryhmäidentiteettiin liittymistä edistää, jos siihen kytkeytyy positiivisia piirteitä. Asikaisen tutkimuksessa osallistujat vaikuttivat pyrkivän kompensoimaan suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavia heitä koskevia negatiivisia ja stigmatisoivia stereotyyppioita venäjänkielististä lataamalla ryhmäidentiteetilleen positiivisia merkityksiä. ”Ryhmätunteen” (groupness) rakentamisessa myös suljetaan ulkopuolelle asioita, jotka voisivat vaikuttaa siihen kielteisesti. Tällaisia ovat voimakkaita mielipide-eroja ja tunteita herättävät asiat kuten uskonto ja politiikka. Näistä neuvotteluista syntyy osallistujien itselleen tuottama yhteinen jaettu kategoria, ”venäjänkieliset”, joka on sidoksissa kohtaamispaikan kontekstiin. Asikainen kysyykin, onko venäjänkielisyys osallistujille itselleen keskeinen identiteetti, vai syntykö se vasta tultaessa venäjänkielisille tarkoitettuun tilaan?

Tatjana Tiaynen-Qadir (2020) on puolestaan tutkinut Suomessa asuvien venäjänkielisten maahanmuuttajanaisten suhtautumista ikääntymiseen. Hän havaitsi, että naisten toimijuus ja huomio oli keskittynyt pyrkimykseen luoda Suomeen koti ja miellyttävä paikka jäljellä olevien elinvuosien viettämiselle. Ikääntyminen määrittyi yksilöllisenä prosessina, joka kuitenkin tapahtui vuoropuhelussa kollektiivisten identiteettien kanssa, joita naiset rakensivat yhdessä perhehistorioidensa, sekä jaetun kulttuurisen- ja kielitaustansa pohjalta venäjänkielisille ikääntyville suunnatussa kerhossa. Toisenlaisen ikääntymistä kehystävän kollektiivin muodostivat naisten yllirajaiset perhesuhteet. Hyvän ikääntymisen kokemus vaikuttaisi rakentuvan koko eletyn elämän kokemuksista ammentamisesta, yhteyksistä vertaisten sekä yllirajaisen sukuverkoston kanssa, sekä kerhon tarjoamista kollektiivisesta identiteetistä, tunnustetuksi ja arvostetuksi tuleminen sekä ryhmään kuulumisen kokemuksista.

Edellä kuvatut tutkimukset tarkastelivat tapoja, joilla venäjänkieliset luovat ja vahvistavat verkostoja ja yhteenkuuluvuutta omaan viiteryhmäänsä kuuluvien piirissä. Kotoutumisen kannalta kyseessä on kaksijakoinen ilmiö, sillä toisaalta oma etninen yhteisö voi tukea hyvinvointia, toisaalta korvata integroitumiselle edullisia kontakteja valtaväestön kanssa (esim. Vorobeva, Jauhainen & Tammaru 2022).

Internet on keskeinen mediankulutuksen, informaation välittämisen ja viestinnän kanava, ja sen käyttö erottaa venäjänkielisten ikäryhmiä jonkin verran toisistaan. Siinä missä kaikkiaan 50–64-vuotiaista CHARM-tutkimuksen (Kempainen ym. 2020) vastaajista yli 90 % käyttää internetiä päivittäin, yli 64-vuotiaista useampi kuin joka viides ei käytä sitä ollenkaan. 50–64-vuotiaat vastaajat käyttivät internetiä monipuolisesti yhteydenpitoon, pankkiasiointiin ja uutisten seuraamiseen. Erityisesti 50–64-vuotiaat naiset käyttivät sosiaalista mediaa, ja tuossa ikäryhmässä myös internetin käyttö julkisten palvelujen saavuttamiseen oli molemmilla sukupuolilla merkittävästi yleisempää kuin yli 64-vuotiaiden parissa. Internetin käyttöä rajoittivat erityisesti huolet turvallisuudesta sekä käytön ”ulkoistaminen” läheisille. Kuitenkaan Perusoikeusbarometrin (2020) valossa venäjänkieliset eivät ryhmänä ole muita Suomessa asuvia merkittävästi enemmän huolestuneita yksityisyydestään ja turvallisuudestaan internetissä, joten huolet saattavat paikantua erityisesti vanhempiin ikäryhmiin.

Internetin käytön on havaittu olevan kytköksissä parempaan itse raportoituun terveyteen sekä henkiseen hyvinvointiin siten, että masennusoireista kärsivät sekä terveytensä huonoksi kokevat ikääntyvät maahanmuuttajat käyttävät internetiä vähemmän todennäköisesti kuin ne, joilla masennusoireita ei juuri ole ja jotka kokevat terveytensä hyväksi. Internetin käyttö edellyttää ikääntyneiltä tiettyjä toimintakykyjä, minkä vuoksi se voi myös toimia eräänä indikaattorina henkilön yleisestä voinnista ja toimintakyvystä. (Kouvonen ym. 2021). Toisaalta kyky käyttää internetiä on nykyään ehtona monien palveluiden saavutettavuudelle, minkä ohella puhutaan yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti merkittävästä ”digiosallisuudesta” sekä palveluiden ja niitä tarvitsevien välisestä ”digikuilusta”: toimintakykyisemmät ikääntyneet voivat internetiä käyttäen paremmin ylläpitää hyvinvointiaan, terveyttään ja toimintakykyään, kun taas niille, joiden toimintakyvyt ovat heikommat, esteet internetin käytölle voivat muodostua esteiksi tarvittujen palveluiden tai mielekkäiden toimintojen saavuttamiselle. Internetin saavutettavuus ikääntyneiden parissa tosin sanoen hyödyttää jo valmiiksi hyvinvoivia ja toimintakykyisiä vanhuksia, ja samalla asettaa toimintakyvyn rajoitteista ja terveysongelmista kärsivät vielä heikompaan asemaan (Kouvonen ym. 2022).

Vanhempien venäjänkielisten keskuudessa oli huomattavan yleistä matkustaa ulkomaille saamaan terveysterveyspalveluita. 28 % vastaajista, 31 % naisista ja 21 % miehistä, oli käynyt kuluneen vuoden aikana lääkärissä ulkomailla, tyypillisesti lähtömaassaan. Vajaa viidesosa 50–64-vuotiaista naisista ja kuudesosa saman ikäisistä miehistä käytti internetiä ulkomaisten terveysterveyspalvelujen ostamiseen ja varaamiseen. Syiksi terveysterveyspalvelujen perässä matkustamiselle nousivat tuttu järjestelmä, omalla kielellä saatava palvelu, lyhyemmät jonot, sekä edullisuus. Tätä vastoin suomalaisten terveysterveyspalveluiden saatavuudessa koettiin merkittäviä puutteita, niin että yli 20 % 51–64-vuotiaista naisista koki erikoislääkärille pääsyn liian vaikeaksi Suomessa.

Terveystietojen saamisessa sen sijaan oma terveysasema oli ensisijainen resurssi (57–72 % vastaajista) minkä ohella tietoa haettiin venäjänkielisestä internetistä (13–29 % vastaajista) sekä läheisiltä (4–10 % vastaajista). Vajaa viidenosa työikäisistä naisista ja kuudesosa miehistä oli käyttänyt internetiä ulkomaisten terveysterveyspalveluiden varaamiseen. Kieli näyttäytyi huomattavan keskeisenä terveys- ja hyvinvointipalvelujen saavutettavuudelle: yli 50-vuotiaista venäjänkielisistä koki (pitkälti toteutumaton) tarvetta tulkille asioidessaan suomalaisissa terveysterveyspalveluissa. Tulkkausta olisivat kaivanneet erityisesti yli 64-vuotiaat miehet. (Kempainen ym. 2020). Venäjälle, Baltiaan ja Itä-Eurooppaan suuntaavaa ”terveysturismia” motivoivat edellä mainittujen tekijöiden lisäksi tuttu kommunikaatiokulttuuri, tieto siitä, mitä odottaa, puutteelliset tiedot suomalaisesta terveydenhoitojärjestelmästä sekä kielteiset, mm. syrjintään liittyvät kokemukset suomalaisessa terveydenhuollossa. Ulkomaille terveysterveyspalveluiden perässä matkustamista kannustivat esimerkiksi tiedonhankintaa ja varausten tekemistä helpottavat hyvät IT-aidot, matala integraatio suomalaiseen yhteiskuntaan sekä heikko suomen tai ruotsin kielen osaaminen,

korkea koulutus, korkea tulotaso sekä pitkäaikaissairaudesta kärsiminen. Vaikka sosiaalinen integraatio, syrjinnän kokemukset ja digitaalisten teknologioiden käyttö ovat kaikki itsessään kytköksissä ylikansalliseen terveydenhuoltoon nojautumiseen, aineistosta ei löytynyt viitteitä siihen, että ne motivoisivat käyttämään IT-teknologioita ylläpidettyjen terveyspalveluiden tavoittamiseksi. (Shin ym. 2021).

Yli 50-vuotiaat venäjänkieliset olivat yleisesti varsin tyytyväisiä niihin ihmissuhteisiin, joita heillä oli. Hyvinvointia heikensivät kuitenkin monen kokema yksinäisyys, etäisyys läheisistä, sekä niukat yhteydet valtaväestön suuntaan. Yli 30 %:lla oli vähemmän kuin kaksi läheistä ihmistä, eli he täyttivät sosiaalisen eristäytyneisyyden määritelmän, minkä ohella yli 70 %:lla ei ollut yhtään suomalaissyntyistä ystävää. 51–64-vuotiaista naisista 42 % ja miehistä noin kolmannes ilmoitti kokeneensa kuluneen viikon aikana yksinäisyyttä, naisista 10 % lähes koko ajan. Yli 64-vuotiaista naisista 53 % ja miehistä 34 % kertoi olevansa toisinaan yksinäisiä, naisista 9 % lähes koko ajan. Erityisesti yli 64-vuotiaat naiset kaipasivat synnyinmaahansa, ja myös huoli siellä asuvista läheisistä oli yleistä. 51–64-vuotiaista miehistä 65 % ja naisista 70 % koki huolta jostain synnyinmaassaan asuvasta sukulaisesta, joista 41 %:lla huoli koski omaa vanhempaa ja 24 %:lla lasta tai lapsenlasta. (Kempainen ym. 2020).

Lapset ja perheet

Taulukko 17.

Perhesuhteet	Naiset	Miehet
Puoliso	73 %	71 %
muualla kuin Suomessa	3 %	4 %
Alle 18 v. lapsia	49 %	40 %
muualla kuin Suomessa	1 %	2 %
Alaikäisiä taloudessa		
0 kpl	58 %	66 %
1 kpl	22 %	17 %
2–3 kpl	19 %	16 %
4+ kpl	1 %	1 %
Koko perhe Suomessa (perheellisistä)	95 %	92 %
Asuu yksin	18 %	22 %
2 hlö taloudessa	35 %	30 %
3–4 hlö. taloudessa	40 %	39 %
5+ hlö taloudessa	7 %	8 %

(Jokela, Martelin & Kuusio 2020).

Yllä esitetty taulukko kuvaa perhesuhteiden ylläpidettyä FinMonik-tutkimukseen osallistuneiden 18–64-vuotiaiden Venäjällä ja Neuvostoliitossa syntyneiden vastaajien keskuudessa. Perhe ymmärretään venäläisessä yhteiskunnassa tietysti mielessä laajemmin kuin Suomessa, siten että esimerkiksi aikuisilla lapsilla katsotaan lainsäädännössä asti olevan velvollisuus huolehtia vanhemmistaan näiden ikääntyessä. Suomen laki tai maahanmuuttopolitiikka ei tunnista ”ylös-

päin” suuntautuvia sukupolvien välisiä hoivavastuita, eivätkä maahanmuuttajan omat vanhemmat siten ole esimerkiksi ydinperheeseen rajautuvan perheen yhdistämisen piirissä. Monet Suomessa asuvat venäjänkieliset joutuvatkin matkustamaan säännöllisesti lähtömaahansa huolehtiakseen läheistensä hoivasta, jonka toteutuminen samalla edellyttää sitä, että rajan ylittäminen on mahdollista. Suomen venäjänkielisiä yhdistääkin laajasti perhesuhteiden ylläpito, joka on toisaalta voimavara (ks. esim. Vorobeva ym. 2022, Tiaynen-Qadir 2020), mutta toisaalta erityisesti nykyisessä turvallisuuspoliittisessa ilmapiirissä altistaa myös erilaisille epävarmuuksille, huolille ja haavoittuvaisuuksille – prekaarisuudelle. (Davydova-Minguet & Pöllänen 2021).

Entisessä Neuvostoliitossa syntyneiden naisten kokonaishedelmällisyysluku eli keskimääräinen lasten määrä hedelmällisessä iässä olevaa naista kohti oli 2018–2021 ajanjaksolla sama kuin suomalaistaustaisilla naisilla, 1,4 lasta naista kohti, kun taas Venäjällä syntyneillä naisilla se oli muutaman kymmenneksen matalampi, 1,1 lasta naista kohti. (Tilastokeskus 2022a). Edellisten lukujen vertailussa on syytä panna merkille ero ryhmien ikärakenteessa: kaikki Neuvostoliitossa syntyneet ovat syntyneet viimeistään vuonna 1991, mutta Venäjällä syntyneisiin kuuluu sekä 1991- syntyneitä, että tietoihinsa synnyinmaansa Neuvostoliitosta Venäjäksi muuttaneita, mikä Venäjällä on tehty mahdolliseksi. Vuoden 2018 tilastoissa ensisynnyttäjäistä ”[v]enäläistaustaisilla (ml. entinen Neuvostoliitto taustamaana) keski-ikä oli noin vuoden korkeampi kuin ulkomaalaistaustaisilla keskimäärin” (Helminen 2018).

Perusoikeusbarometrin (2020) perusteella venäjänkielisten näkemykset sukupuolirooleista ja niihin liittyvistä hoivavastuista poikkesivat jonkin verran koko väestön keskiarvosta. 40 %:n mielestä lasten sairastuessa äidin tulisi ensisijaisesti jäädä töistä hoitamaan heitä, kun koko väestöstä näin ajatteli vain 13 %. Perusoikeusbarometri antaa viitteitä, että venäjänkieliset saattavat kokea suomalaisen yhteiskunnan lapsiystävällisemmäksi kuin väestö keskimäärin. Heistä merkittävästi harvempi ilmoitti kokeneensa rajoituksia johtuen siitä, että heillä oli lapsi mukana.

Palvelujen ja viranomaistiedon tavoitettavuus

Eveliina Heino on tarkastellut väitöskirjassaan (2018) venäläistaustaisten perheiden arjen kansalaisuuden rakentumista peruspalveluissa. On tunnistettu, että Venäjä- ja Neuvostoliitto -taustaiset (erityisesti naiset) käyttävät koko väestöä enemmän lapsiperheiden-, vammais-, sekä sosiaalityöntekijän ohjaus- ja neuvontapalveluja (Kestilä & Kuusio 2020).

Perusoikeusbarometrissä (2020) 62 % venäjänkielisistä vastaajista oli sitä mieltä, että paikallisviranomaiset helpottavat tietojen löytymistä internetistä. 37 % taas katsoi julkishallinnon ja paikallisviranomaisten helpottavan tietojen löytymistä internetin ulkopuolelta esimerkiksi julisteista ja esitteistä. Kuitenkin vain noin 20 % koki, että ”julkishallinto tai paikallisviranomaiset tarjoavat ihmisille tietoa yksinkertaisella, helppolukuisella tavalla” (Perusoikeusbarometri 2020, 29). Ongelmat julkishallinnon ja paikallisten viranomaisten kanssa asiointissa olivat venäjänkielisten keskuudessa käytännössä yhtä yleisiä kuin koko väestössä keskimäärin, ja olivat koskettaneet molemmissa ryhmissä noin joka toista vastaajaa viimeisen viiden vuoden aikana. Eniten ongelmia molemmissa ryhmissä oli ollut kansallisen tason viranomaisen kanssa asiointissa (67 % / 64 %). Noin joka kolmannella ongelmia kokeneella ongelmat liittyivät asian käsittelyn kestoon tai vaikeuksiin tiedon löytämisessä.

Kysyttäessä eri viranomaistahojen tunnettuudesta, venäjänkieliset sijoittuivat huomattavasti koko väestön keskiarvojen alapuolelle. Eduskunnan oikeusasiamiehestä tiesi 90 % koko väestöstä mutta vain 39 % venäjänkielisistä, tasa-arvovaltuutetusta 87 % koko väestöstä mutta vain 19 % venäjänkielisistä. Tietosuoja valtuutetustakin tiesi 71 % koko väestöstä mutta edelleen vain 19 % venäjänkielisistä, kun taas yhdenvertaisuusvaltuutettu oli venäjänkielisille (38 %) hieman tutumpi kuin koko väestölle (33 %). (Perusoikeusbarometri 2020).

3. Osallisuus ja osallistuminen

Integraatio ja kotoutuminen

Suomessa maahan muuttaneiden integroitumisesta kohdemaahan puhutaan kotoutumisena. Se merkitsee uuteen ympäristöön sopeutumista, jossa kuitenkin säilytetään merkitykselliset osat taustasta, mitä tulee kieleen, kulttuuriin ja identiteettiin. Suomen valtio pyrkii tukemaan venäjänkielisten yhteiskunnallista ja kulttuurista osallisuutta, sillä sen katsotaan olevan yhteiskunnan kokonaisedun mukaista. Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) tukee ja rahoittaa esimerkiksi tätä tukeviksi katsottuja yhdistyksiä, säätiöitä ja taidekentän toimijoita. Kaksisuuntainen integraatio pitää sisällään myös yhteiskunnan mukautumisen vähemmistön, kuten kieliryhmän, olemassaolon ja tarpeiden vaatimin tavoin. Venäjänkielisten määrystä ja historiasta seuraa, että heille on tarjolla parempaa tukea ja resursseja kuin monille muille kielivähemmistöille ja maahanmuuttajataustaisten ryhmille, mutta he eivät toisaalta nauti ”perinteisen vähemmistön” asemasta ja sen tuomista kieli- ja kulttuuripoliittisista eduista. (Viimaranta ym. 2018).

Kotoutumisessa on kyse ”sisään pääsystä” niin työmarkkinoille, asumiseen, poliittisen osallistumisen kentälle, kuin myös paikalliseen arvomaailmaan ja kulttuuriseen normijärjestelmään, sekä sosiaalisiin verkostoihin. Tähän liitetään usein myös samaistuminen ja jaetun identiteetin synty, joiden kautta maahan muuttanut voi tuntea itsensä uuden kotimaansa täysivaltaiseksi ja hyväksytyksi jäseneksi, sekä kokea yhteenkuuluvuutta muiden yhteisön jäsenten kanssa (Saukkonen 2020 sit. Heckmann 2005). Kontrastissa tähän, esimerkiksi Heimon (2018, 75) mukaan ”nykyisessä integraatiopolitiikassa maahan muuttaneita lähestytään kotouttamistoimen piteiden kohteina, ja heidän oletetaan integroituvan erityisesti työn kautta”. Myös esimerkiksi Saukkonen (2020) ja Sireni ym. (2022) ovat kritisoineet työssäkäynnin ylikorosteisuutta kotoutumispuheessa, mikä ilmenee esimerkiksi politiikan keskusteluissa ja dokumenteissa ”tarveharkintaisen” tai ”työperusteisen” maahanmuuton tavoittelussa. Työllistymistä ja työelämään osallistumista ei tulisi pitää kaikenkattavana automaattiratkaisuna maahan muuttaneiden integroitumiseen, sillä sen ylikorostuneen merkityksen esimerkiksi työ- ja oleskelulupalainsäädännössä on havaittu asettavan monet maahan muuttaneet alisteiseen ja haavoittuvaaseen asemaan yhteiskunnassa ja työmarkkinoilla (esim. Kähäri 2017).

Monet tahot pyrkivät esiintymään Suomen venäjänkielisen väestön edustajina suomalaisessa yhteiskunnassa ja mediakentillä. Aiemmin vahva ja valtionkin taholta venäjänkielisten edustajaksi tunnustettu Suomen venäjänkielisten yhdistysten liitto, FARO on menettänyt jalansijaa kentällä. Venäjän valtion diaspora- ja maanmiespolitiikkaa toteuttava OSORS tavoittelee myös kattojärjestön asemaa, ja pyrkii edistämään venäläispatrioottista toimintaa kulttuurin ylläpitämisen nimissä. Suomen Venäjänkielisten keskusjärjestö, SVK on kattojärjestöistä sekä vaikutusvaltaisen, että harmoniassa Suomen valtion integraatiopolitiikan kanssa. (Viimaranta, Protassova &

Mustajoki 2018; Varjonen, Zamiatin & Rinas 2017). Suomen valtion taholta kulttuuritoiminnan, järjestöjen ja kielen ylläpitämiseen tähtäävien toimintojen tukemiseen ei ole olemassa yhdenmu-kaista politiikkaa, vaan paljon erilaisia paikallisia järjestelyjä ja malleja (Viimaranta ym. 2018).

Tutkimuksessa on tulkittu venäjänkielisen väestön olevan usein taipuvaista tietynlaiseen kon-formismiin, odotuksiin mukautumiseen, ainakin silloin, kun he antavat julkisia lausuntoja tai osallistuvat esimerkiksi tutkimushaastatteluihin (esim. Kähäri 2017; Varjonen ym. 2018; Heino 2018). Venäjänkieliset vastaajat yhtyvät pitkälti valtion kotoutumispolitiikan tavoitteisiin ilmais- tessaan, että heidän mielestään maahanmuuttajilla on velvollisuuksia isäntämaataan kohtaan, esimerkiksi mukautua sen valtavirtaan sekä olla sille hyödyksi.

Tutkimuksen tuloksena konstruoitunut integraatioprosessi vastaa selkeästi suomalaisen kotouttamispolitiikan hallinnollisia odotuksia. Tulkintamme mukaan se kertoo siitä, että haastateltavat ovat tietoisia heihin kohdistetuista odotuksista ja suhteuttavat omat ko- kemuksensa yhteiskunnalliseen mallitarinaan, joka on sidoksissa kotouttamispolitiikkaan sekä lainsäädäntöön ja näkyvillä julkisessa keskustelussa. Tämä näkyy siten, että lähes kaikki haastateltavat korostavat oman aktiivisuutensa merkitystä integraation aikana sekä pyrkivät erottautumaan julkisessa keskustelussa luoduista kielteisistä maahan muut- taneita koskevista stereotyyppioista

Heino 2018, 51.

Samalla kuitenkin esimerkiksi oma erityinen vähemmistökulttuurin ja -kielen ylläpitäminen uuden asuinmaan ympäristössä tulee "eristetyksi" yksityisen piiriin. Kyseessä voi olla omaan ryhmään liittyvästä tunnistetusta stigmasta nouseva strategia välttää konflikteja enemmistöryhmän kanssa, joka toisaalta samalla päätyy tuottamaan ryhmän tunnistettua "näkyttömyyttä" (esim. Romashov 2021; Perusoikeusbarometri 2020). (Varjonen ym. 2018).

Monet venäjänkieliset ovat näkyttömiä ulkonäkönsä vuoksi, mutta näkyviä kielensä ja nimiensä vuoksi. Koska luonnollinen [=yksilön ominaisuuksista koituva] näkyvyys yhtenäiskulttuurissa voi johtaa julkiseen [=muiden suhtautumisessa] näkyttömyyteen, jotkut venäjänkieliset kehittävät taktiikoita, joiden avulla he ja heidän lapsensa selviytyvät suomalaisessa yhteiskunnassa

Romashov 2021, 153.

Romashovin artikkeli viittaa siihen, että venäjänkielisille tavanomainen "sopeutumisstrategia" ja osallistumisen muoto suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan onkin kenties angloamerikkalai- sen yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen perinteen ryhmäperustaisen organisoitumisen ja vähemmistöoikeuksien sekä oman ryhmän yhteiskunnallisen aseman näkyvän edistämisen sijaan yhteyksien ja verkostojen luominen valtaväestön keskuuteen yksilöinä, välttämällä potentiaalisesti kielteisiä seurauksia tuottavaa erottautumista sekä stigmatisoituihin ryhmiin liitetyksi tulemis- ta. Romashovin haastatteluissa oli myös viitteitä siitä, että venäjänkieliset pitivät toivottavana heidän lastensa "suomalaistumista" ja valtaväestöön "sulautumista" siten, että oma, enemis- töstä erottava kieli ja kulttuuri rajautuu kodin ja yksityisen piiriin. Tämä näyttäytyy ensisijaisesti keinona edistää omaa asemaa yhteisössä ja yhteiskunnassa, välttää syrjivää ja eriarvoistavaa

kohtelua. Venäjänkielisten tunnustettu ”näkyttömyys” onkin Romashovin tulkinnan mukaan keino välttää kielteistä suhtautumista ja kohtelua häivyttämällä historiaan ja asenteisiin juurtuvaa stigmaa kantavaa ryhmäidentiteettiä.

Heinon (2018) tutkimuksen kohteena ovat perheet, joissa vähintään yksi perheenjäsenistä on muuttanut Venäjältä, ja kotitalouteen kuuluu vähintään yksi alaikäinen lapsi. Heinon kotoutumisen keskiöön nostama arjen kansalaisuus on valittu ”poliittisena kannanottona normatiivista ja ulossulkevaa kansalaisuusstatusta, integraation vaatimusta ja kulttuuristamista vastaan” (Heino 2018, 76). Tämä nousee paradigmaattisen kotoutumiskäsityksen kritiikistä, joka katsoo, ettei siinä tunnusteta riittävästi ihmisten elämänkulkujen ja arjen transnationaalia ja yllirajaista luonnetta, kotouttamispolitiikan viranomaisten käyttämät työkalut velvoittavat maahan muuttaneen henkilön tiettyihin toimiin sanktioiden, kuten tukien menettämisen uhalla, ja kotouttamisen päämääränä oleva ”kotoutuminen” on merkitykseltään epämääräinen ja vaikuttaa viittaavan johonkin kansallisvaltioon sidottuun, ideaaliseen, ongelmattomaan ja muuttumattomaan elämäntapaan, joka maahan muuttaneiden toivotaan omaksuvan (Heino 2019):

...tulisiko maahan muuttaneiden yhteiskunnan jäsenyyttä helpottaa valtaväestön ehdoilla vai pyrkiä kokonaan jäsenyyden perustan uudelleenmuotoiluun, jotta maahan muuttaneet pääsisivät mukaan ehtojen määrittelyyn [...] kotoutumisen tavoitteita, keinoja ja resursseja käsittelevä puhe kaipaa rinnalleen myös pohdintaa, joka lähtee maahan muuttaneiden omista näkemyksistä ja tavoitteista.

Heino 2018, 75.

Tarkastelemalla arjen kansalaisuuden toteutumista kotoutumisen kriteerien täyttymisen tai kulttuurisen erilaisuuden oletetusti tuottamien haasteiden sijaan voidaan Heinon mukaan kääntää huomio maahan muuttaneiden omiin kokemuksiin ja määritelmiin yhteiskunnan jäsenyydestä ja sen ehdoista. Arjen kansalaisuus rakentuu yksilöiden sosiaalisissa-, sekä heidän ja yhteiskunnan instituutioiden ja diskurssien välisissä suhteissa paikallisesti ja dynaamisesti, ja se voi näyttäytyä myös yhdenmukaistavien kotoutumisodotusten sekä ulkoa asetettujen leimojen haastamisena.

Arjen kansalaisuuden sisällöt näyttäytyvät myös kansalaisuuden ehtoina, jotka on täytettävä pystyäkseen toimimaan suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä. Aina ehtojen täyttäminen ei kuitenkaan riitä, vaan henkilö voi tulla ulossuljetuksi ja kokea rasismia, vaikka hän toimisi kulttuuristen odotusten mukaisesti

Heino 2018, 74.

Kansalaisuus merkitsee Heinon valitseman käsityksen mukaan kokemusta (suomalaisen) yhteiskunnan jäsenyydestä, joka rakentuu vuorovaikutteisina neuvotteluina sosiaalisissa suhteissa sekä rakenteiden kehystämänä, sisältäen uuden luomista, tarjotun vastustamista ja näiden välillä käytyä kamppailua. Uudessa maassa kansalaisuuden rakentuminen näyttäytyy prosessina, jossa ”maahanmuuttajuus” jonkinlaisena ulkopuolisuutena ja keskeneräisenä kansalaisuutena väistyy määrittämästä henkilöstä, jos ja kun hänen viimein onnistuu ”luoda koti” Suomeen. Heinon (2018; 2019) tutkimuksessa arjen kansalaisuuden katsotaan rakentuvan kolmesta itsenäisestä osa-alueesta, jotka ovat

1. Autonomia: aktiivinen toimijuus, työllisyys, itsenäinen toimeentulo (=etuuksista irtautuminen) sekä suomen kielen taito. Heino ”haastateltavien mukaan tunnustus yhteiskunnan täysivaltaisena ja autonomisena jäsenenä, ammattilaisena ja vanhempana joutuu jossakin määrin kyseenalaiseksi muuton myötä” (Heino 2019, 308). Arjen kansalaisuudessa autonomian saavuttanut maahan muuttanut on vapaa tekemään omia valintoja, ei vain ”velvollinen vastaanottamaan sitä, mitä hänelle on peruspalveluiden kautta tarjolla” (Heino 2018, 74).

2. Tunnustus: arjen kansalaisuus on suhteessa yhteiskunnallisiin diskursseihin ja odotuksiin, joiden tarjoamia odotuksia ja leimoja itse aktiivisesti joko haastetaan tai myötäillään. Tunnustus merkitsee ulkopuolista vahvistusta identiteetille, joka toteutuu kohtaamisissa valtaväestön ja peruspalvelujen kanssa.

3. Kuuluminen: yhteiskuntaan ”sisään pääsy”; Suomeen kiinnittymisen ja kodin luomisen kokemukset rakentavat kokemusta pysyvyydestä ja kuulumisesta, jotka ovat erityisen tärkeitä lapsiperheille. Kuuluvuutta kokevalle ”vieraus sekä kotoutumisen vaatimukset eivät ole enää identiteettiä vahvasti määrittäviä tekijöitä” (Heino 2018, 74).

Vaikka asumisperustainen sosiaaliturva tuottaa ideologista kokemusta turvallisuudesta ja uotamuksesta, peruspalvelut koetaan vaikeasti käytettävänä ja saavutettavina, mikä on tunnistettu myös valtaväestöä koskevassa tutkimuksessa. Järjestelmää on kritisoitu pirstaloituneisuudesta ja ns. ”luukulta toiselle pompottelusta”: ”byrokraattinen kohtelu, ammattikielen vaikea ymmärrettävyys sekä välttämättömyys nojata läheisten tukeen” (Heino 2018, 312), minkä ohella vuorovaikutuksessa palvelujen työntekijöiden kanssa esiintyy ”kohtaamattomuutta ja vääryyttä” (Heino 2018). Heino katsoo peruspalveluiden asettavan reunaehdoja haastateltavien arjen kansalaisuudelle.

Sosiaalisissa suhteissa, peruspalveluissa ja yhteiskunnallisissa diskursseissa rakennetaan ja uusinnetaan mukaan ottamisen ja ulossulkemisen käytäntöjä, ja täten tuotetaan eroja valtaväestön ja maahan muuttaneiden välille. Yhteiskunnan jäseneksi pääsemiseen vaikuttava muuttoperusteet ja yksilölliset elämäntilanteet, minkä lisäksi

Miesten ja naisten arjen kansalaisuus näyttäytyy erilaisena, sillä naisilla oli vähemmän mahdollisuuksia saada tietoa omista oikeuksistaan sekä peruspalveluista, ja osa oli myös taloudellisesti riippuvainen puolisostaan hoitovapaan ja heikomman kielitaitonsa vuoksi. Lisäksi peruspalveluissa suomalais-venäläisten perheiden asiointi toteutui paremmin suomea puhuvan miehen kautta, minkä seurauksena naisen oli vaikeaa tuoda omia näkökulmiaan esille ja ymmärtää tapaamisissa käsiteltyjä aiheita. Erityisesti yksin muuttaneet nuoret kokivat rasismia ja yksinäisyyttä ja jäivät peruspalveluiden ulkopuolelle, mikä vaikeutti heidän arjen kansalaisuuden rakentamista

Heino 2018, 75.

Heino esittää myös, että maahanmuuttajien **kulttuuristaminen** voi johtaa stereotyyppien vahvistamiseen, yksilöiden homogeenisoimiseen ”kulttuurinsa edustajiksi” sekä täten estää heidän toimijuuttaan ja itsemäärätelyään. Lopulta arjen kansalaisuudessa on Heino mukaan kyse oikeuksista, velvollisuuksista, kuulumista ja osallisuutta koskevista neuvotteluista.

...kulttuurin käsitettä käytetään kuvatessaan vieraita ilmiöitä ja ihmisiä, joita peilataan ole-

tetun suomalaisen kulttuurin kautta [...] Myös maahan muuttaneiden tukemiseen tähtäävä kulttuurin huomiointi ja näkemys siitä, että vähemmistöjen kohtaamat ongelmat johtuisivat siitä, ettei heitä ole kulttuurisesti tunnustettu, voi tahtomattaan ohjata pois yksilöllisten elämäntilanteiden ja isompien epätasa-arvoa luovien rakenteiden kuten rasismien tarkastelusta. Lisäksi se antaa vähän tilaa maahan muuttaneiden itsensä määrittelylle

Heino 2019, 309–310.

Koulutus

FinMonik-tutkimuksen tulokset viittaavat, että Venäjällä ja entisessä Neuvostoliitossa syntyneet ovat koko väestöönkin suhteutettuna varsin korkeasti koulutettuja, ja toisaalta voidaan olettaa, että korkeasti koulutetut ovat olleet halukkaampia osallistumaan tutkimukseen, kuten muualla on havaittu (ks. esim. Laaksonen 2018). FinMonik-tutkimuksen otoksessa, korkeakoulututkinnon oli suorittanut 61 % naisista (koko väestössä 47 %) ja 49 % miehistä (koko väestössä 33 %), tosin on huomioitava, että kyselyn vastausvaihtoehdoista puuttui esimerkiksi Venäjällä yleinen, mutta Suomessa jo käytöstä poistunut ns. alin korkea-aste, puhemielessä ”opistoaste”. Tällaisen koulutuksen suorittaneista osa on saattanut valita vastausvaihtoehtokseen korkeimman koulutuksensa kohdalla ammatillisen- ja osa ammattikorkeakoulututkinnon. (Larja 2020).

CHARM-tutkimuksen yli 50-vuotiaista yli puolet oli suorittanut korkeakoulututkinnon lähtömaassaan, mutta samalla liki vastaava osuus työikäisistä ei ollut saanut lainkaan koulutusta Suomessa. Myös ammattiasemissa oli eroja, siten että miehet olivat toimineet useimmiten työntekijäammateissa ja useammin muuttaneet oman tai puolison työmahdollisuuksien perässä, kun taas naisista enemmistö oli toiminut ylempinä tai alemmina toimihenkilöinä. Miehistä puolestaan oli enemmän yrittäjiä, 11 % (vrt. <3 % naisista) (Kemppainen ym. 2020). Helsinkiä koskevassa tutkimuksessa 20–29-vuotiaista Venäjä- ja Neuvostoliittotaustaisiksi luokitelluista, Suomessa syntyneistä miehistä 53 % oli työllisiä ja 24 % opiskelijoita ja naisista 59 % työllisiä ja 20 % opiskelijoita, kun taas samaan maaryhmään luokitelluista ulkomailla syntyneistä miehistä opiskelijoita oli vain 15 % ja naisista 16 %. (Ahtiainen ym. 2020).

Tutkimuksessa on laajasti tunnistettu, että venäjänkielisten maahanmuuttajien työmarkkina-asema putoaa usein siirtolaisuuden seurauksena. Tiettyjä asiantuntijatehtäviä, kuten lääkäreitä ja IT-alan osaajia lukuun ottamatta yleinen kokemus on, että lähtömaassa suoritettujen koulutuksen rinnastetuksi ja tunnustetuksi saaminen Suomessa on vaikeaa, ellei lähes mahdotonta. Tämä merkitsee, että Suomessa asuvat maahanmuuttajataustaiset venäjänkieliset ovat usein ylikoulutettuja tekemäänsä työhön (Pitkänen, Saukkonen & Westinen 2019b; Martelin ym. 2020; Saukkonen 2020; Kähäri 2017) eli heillä on vaikeuksia saada osaamistaan tunnustetuksi sekä päästä sitä vastaaviin tehtäviin. Tämän voi nähdä myös osaamisen ja asiantuntemuksen tuhlauksena. Siirtolaisuuteen liittykin usein alaspäin suuntaava sosiaalinen liikkuvuus. Prekaaria työmarkkina-asemaa tuottavasta osaamisen ja pätevyyden mitätöinnistä on käytetty tutkimuksessa termiä de-skilling (esim. Krivonos 2019, 4). Krivonosin haastattelemissa Suomessa asuvilla venäjänkielisillä naisilla oli usein lähtömaassa suoritettu yliopistotutkinto, mistä huolimatta he työskentelivät usein matalapalkkaisessa ja prekaareissa asemassa segmentoituneiden työmarkkinoiden ”sukupuolitetussa taloudessa” hoivatyön, puhtaanapidon, palvelualojen ja kotitaloustyön parissa (Krivonos & Diatlova 2020). Osaamisen aliarvioinnin ohella kysymys voi toisinaan olla myös siitä, että esimerkiksi Venäjällä, Neuvostoliitosta puhumattakaan, suoritettu

koulutus ei, useista maiden välisistä eroista johtuen, tarjoamiltaan sisällöiltä ja valmiuksilta kohtaa 2020-luvun suomalaisen työelämän tarpeiden kanssa. Myös maahan muuttaneiden venäjänkielisten työllistymistä ja työtä koskevissa odotuksissa sekä opitussa työkulttuurissa voi olla kohtaamattomuutta uuden ympäristön, sen odotusten ja tarpeiden kanssa (työkulttuurista, ks. esim. Kähäri 2017; myös Habti 2019).

Työllisyys ja toimeentulo

Taulukko 18.

Työllisyys	Venäjä- ja Neuvostoliitto -taustaiset miehet	Koko väestön miehet	Venäjä- ja Neuvostoliitto -taustaiset naiset	Koko väestön naiset	Venäjä- ja NL-taustaiset yht.
Kokopäivätyössä	57 %	63 %	29 %	55 %	-
Osa-aikatyössä tai osa-aikaisesti eläkkeellä	6 %	4 %	12 %	8 %	10 %
Työttömänä tai lomautettuna	22 %	8 %	24 %	7 %	-
Työllisiä yhteensä	62 %*	68 %	41 %	64 %	62 %
Joista yrittäjiä, yrittäjä-perheenjäseniä, ammatin-harjoittajia	9 %*	-	8 %*	-	9 %
Kokee olevansa ylikoulutettu nykyiseen työhönsä	27 %*	-	30 %*	-	27 %
Työttömien osuus työvoimasta	26 %	11 %	36 %	10 %	31 %

*= ero koko väestöön ei tilastollisesti merkitsevä (lv=95 %). (Martelin ym. 2020).

Venäjän Ukrainassa käymä hyökkäyssota on vaikuttanut myös niillä työmarkkinoilla, joille monet Suomen venäjänkieliset ovat työllistyneet. Rajan ylittävän turismin ja liikenteen väheneminen vie työpaikkoja matkailun, kaupan ja käännöspalveluiden parissa työskenteleviltä, joiden meriitti on ollut nimenomaan kyky palvella asiakkaita kahdella kielellä. Tämä on tuottanut ja syventänyt venäjänkielisten kokemaa taloudellista prekaariutta. (Davydova-Minguet & Pöllänen 2021).

Huomattava osa Venäjällä ja entisessä Neuvostoliitossa syntyneistä oli jo valmiiksi pienituloisia: FinMonik-tutkimuksen vastaajista ”43 prosenttia ilmoitti edellisen vuoden kotitalouden tuloiksi alle 15 000 euroa” (Jokela, Martelin & Kuusio 2020). Vertailun vuoksi, vuonna 2019 18–64-vuotiaiden suomalaisten käytettävissä olevan rahatulon mediaani, kun kotitalouskohtaiset tuloerät jaetaan eri henkilöiden kesken, oli 26 934 € miehille ja 23 692 € naisille; sukupuolia yhdessä tarkasteltaessa 25 079 € (Tilastokeskus 2022b). Venäjä- ja entinen Neuvostoliitto -maaryhmän naisista 42,7 % sijoittui alimpaan tuloluokkaan, 10 %-yksikköä enemmän kuin miehistä (32,7 %), joita taas löytyi naisia enemmän kahdesta ylimmästä tuloluokasta, 35 001 – 45 000 € ja >45 001 € tienanneista, eron ollessa tosin vain n. 5 %-yksikköä. Tästä huolimatta, miehet (20–64 v.) raportoivat enemmän tulojen riittämättömyyttä. Heistä lähes 40 % ilmoitti tinkineensä välttämättömistä menoistaan, kun vastaava luku naisilla oli runsaat 25 %. Venäjä- ja Neuvostoliitto -taustaisista Kelan perustoimeentulotukea oli edellisen 12 kk aikana käyttäneet

yli 40 %, naisista lähemmäs puolet, kun vastaava luku koko väestölle on 7 % (Kestilä & Kuusio 2020). Koko maaryhmästä yhteensä yli kolmasosa oli viimeisten 12 kuukauden aikana pelännyt ruuan loppumista, tinkinyt lääkkeiden ostamisesta tai jättänyt käymättä lääkärissä taloudellisen tilanteensa vuoksi. (Jokela, Martelin & Kuusio 2020). Vain 41,3 % Venäjä ja entinen Neuvostoliitto -maaryhmän vastaajista arvioi, että heillä on välttämättömiin tarpeisiinsa nähden riittävästi rahaa käytössään, kun luku koko väestössä oli 60,9 % (Castaneda & Koskinen 2020). Helsingissä koskevassa ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten hyvinvointia koskevassa tutkimuksessa (Ahtiainen ym. 2020) havaittiin, että kun suomalaistaustaisista alle 18-vuotiaista helsinkiläisistä elää pienituloisissa asuntokunnissa 7 %, Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaisilla tämä luku on 27 %. Suurten kaupunkien osalta on tunnistettu paitsi maahanmuuttajataustaisen väestön yleisesti heikommät asumisolot ja toimeentulo, myös alueellisen segregatian kehitys (Saukkonen 2020).

CHARM-tutkimukseen osallistuneista yli 50-vuotiaista venäjänkielisistä noin puolet ilmoittivat olevansa elintasoonsa joko tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä. Tämä siitä huolimatta, että 51–64-vuotiaiden nettotulot ylittivät 2500 € kuukaudessa vain noin joka neljännellä naisella ja noin joka kolmannella miehellä, kun neljäsosa naisista ja vajaa viidesosa miehistä joutui tulemaan toimeen alle 1000 € kuukausittaisilla nettotuloilla. Yli 50-vuotiaista venäjänkielisistä enemmän kuin 65 % oli kokenut toimeentulovaikeuksia, jotka olivat erityisen yleisiä yli 64-vuotiailla (67 %). Noin puolella yli 64-vuotiaista naisista nettotulot alittivat 1000 € kuukaudessa, ja yli puolet 64-vuotiaista oli nojautunut suomalaisen yhteiskunnan tarjoamiin viimesijaisiin tukiin (perustoimeentulo- ja asumistuki) viimeisten 12 kuukauden aikana. Yli 64-vuotiaista miehistä jopa 43 % oli turvautunut vähävaraisille jaettuun ruoka-apuun (nk. ”leipäjonot”) kuluneen 12 kk aikana. (Kempainen ym. 2020).

Perusoikeusbarometrissa (2020) lähes puolet (47 %) venäjänkielisistä vastaajista ilmoitti kokeneensa syrjintää työssä tai työnhaussa, kun koko väestöstä näin ilmoitti vain joka neljäs. Syrjintää kokeneista kuluneen 12 kuukauden aikana sitä ilmoitti kokeneensa vähintään kerran 64 % venäjänkielisistä ja 53 % koko väestöstä. Venäjänkielisistä syrjintää kokeneista 31 % katsoi sen johtuvan etnisestä alkuperästään, kun koko väestössä näin koki alle puoli prosenttia. Syynä työhön tai työhönottoon liittyvästä syrjinnän kokemuksista ilmoittamatta jättämiselle oli venäjänkielisten keskuudessa hieman koko väestöä useammin huoli ilmoittamisen seurauksista (18 % vs. 12 %).

Pöllänen ja Davydova-Minguet (2017) ovat tutkineet venäläisten maahanmuuttajanaisten toimeentulon ja hyvinvoinnin järjestämisen tapoja Pohjois-Karjalan maakunnassa. He tunnistivat näiden olevan usein prekaaristi eli ns. epätavanomaisin järjestelyin työllistyneitä, käytännössä siis osa- tai määräaikaisessa työssä. Tämän ohella monien naisten toimeentulo nojautui paremmassa työmarkkina-asemassa olevan puolison palkkatuloille. Monilla naisilla oli hoivavastuita rajan toisella puolella, joiden hoitamisen epäsäännöllinen tai osa-aikainen palkkatyö teki mahdolliseksi. Kuitenkin parempi toimeentulo mahdollistaisi esimerkiksi hoivavastuiden osittaisen ulkoistamisen ja siten ehkä helpottaisi arkea. Haastateltavat kokivat työn tarjoavan heidän elämänsä merkitystä, tyydytystä, omanarvontuntoa sekä (taloudellista) itsenäisyyttä. Pöllänen ja Davydova-Minguet (2017) katsovat, että samanaikaisesti yhteiskunnassa vaikuttaa etenevä työn prekarisaatio, joka koskettaa erityisesti naisia ja maahanmuuttajia, että hyvinvointivaltion heikkeneminen, joka kasvattaa perhe- ja sukuverkostojen roolia hoivan, hyvinvoinnin ja toimeentulon mahdollistamisessa sekä maahanmuuttajanaisten osalta riippuvuutta paremmassa työmarkkina-asemassa olevista puolisoista. Pöllänen ja Davydova-Minguet kysyvätkin, ollaanko Suomessakin tältä osin eräällä tapaa palaamassa perheen vastuulla olevaan hoivan järjestämiseen, joka esimerkiksi Venäjällä on yhteiskunnan tunnustama normi?

Venäjänkieliset työmarkkinoilla

Outi Kähäri on tutkinut väitöskirjassaan (2017) venäläistaustaisten ja kantasuomalaisten välistä luottamusta työelämän suhteiden kontekstissa. Luottamusta voidaan pitää yhtenä sosiaalisen pääoman muotona, joka edistää työllistymistä ja hyviä vuorovaikutussuhteita. Luottamusta puolestaan horjuttavat lähtömaassa rakentunut yleistynyt epäluottamus sekä ”Suomessa kohdattu syrjintä ja työelämän epävarmuus” ja vahvistavat ”... oikeudenmukaiset julkiset käytännöt ja onnistuminen työmarkkinoilla” (Kähäri 2017, 17). Luottamukselliset työelämän suhteet paikantuvat osaksi venäläistaustaisten työmarkkinaintegraatiota, jolla Kähäri viittaa sekä

[...] työllistymiseen että toimiviksi koettujen sosiaalisten suhteiden syntymiseen työmarkkinoilla ja työyhteisöissä erityisesti kantaväestöön kuuluvien ja maahan muuttaneiden välillä.

Kun taas integroituminen itsessään hahmottuu

[...] ennen kaikkea erilaisista taustoista tulevien ihmisten yhteen tulemisena, jossa sekä kantaväestöön kuuluvat että maahan muuttaneet kykenevät mukautumaan uusiin sosiaalisiin ympäristöihin ja suhteisiin vastavuoroisesti sekä voivat oppia myös uusia kulttuurisidonnaisia käytäntöjä toisiltaan

Kähäri 2017, 13.

Myös luottamuksen ”kulttuureissa” on eroja: Kähärin mukaan Venäjä on ”matalan luottamuksen” yhteiskunta, kun taas Suomi on ”korkean luottamuksen” yhteiskunta. Venäjä- ja neuvostotaustaisten työelämäintegraatioon vaikuttaa Kähärin mukaan heihin iskostunut epäluottamus tuntemattomia ihmisiä ja julkisia instituutioita kohtaan, minkä tähden he nojaavat työllistymisessä tyypillisesti ensi sijassa omiin epävirallisiin, usein muiden venäjänkielisten tai venäläistaustaisten ystävien ja kollegoiden muodostamiin verkostoihinsa. Venäläistaustaisten keskinäisissä ammatillisissa- ja tuttavaverkostoissa korostui affektiivinen eli tunnepohjainen luottamus, joka perustuu vastavuoroisuudelle, keskinäiselle luottamukselle ja toisiin kohdistuville velvollisuuksille. Suomalaisilla työpaikoilla sen sijaan avainasemassa on kognitiivinen eli tiedollinen luottamus, joka rakentuu esimerkiksi toisten työsuoritusten ja toiminnan arvottavalle tarkkailulle.

Omien verkostojensa kautta venäläistaustaiset kuitenkin päätyvät usein epävakaisiin ja kantaväestön välttelemiin työpaikkoihin. Kähäri tuo esiin, että muutto Venäjältä Suomeen merkitsee monelle työmarkkina- ja ammattiaseman huomattavaa laskua ja epävarmistumista. Tutkimuksessa tulee esiin myös muualla tunnistettu de-skilling, eli ammattitaidon mitätöinnin ilmiö (ks. esim. Krivonos 2019). Vaikka Kähärin (2017, 14) mukaan ”[v]enäläistaustaisilla maahanmuuttajilla on hyvän koulutustason ja kielitaidon vuoksi joko oletetut tai todetut hyvät [työmarkkinoille] integroitumisen edellytykset”, heistä merkittävä osa päätyy heikkoihin ammattiasemiin nk. sekundäärisille työmarkkinoille tehtäviin, joissa he eivät voi hyödyntää osaamistaan ja pätevyyyksiään. Toisaalta niillä, jotka työllistyvät arvostettuihin asiantuntijatehtäviin kuten ICT-alalle tai lääkäreiksi, kokemukset voivat olla hyvin toisenlaiset. Kähärin tutkimuksessa vahvoissa ammattiasemissa työskentelevät kokivat enemmän luottamusta kuin matalissa asemassa työskentelevät. Venäjänkielisten asiantuntijoiden, osaajien ja ammattilaisten työperäinen maahanmuutto

Suomeen on tässä yhteydessä vähemmän käsitelty, viime aikoina yhä enemmän huomiota saanut ilmiö (esim. Habti 2019; Ryazantsev & Gadzhimuradova 2021).

Venäläistaustaisten nojaaminen omiin verkostoihinsa työmarkkinoilla navigoidessaan on myös linjassa TE-toimiston ja muiden julkisten instituutioiden välttelyn kanssa, josta tutkimuksessa havaittiin myös viitteitä. Tätä selittää Kähärin esille tuoman Venäjä- ja Neuvostoliittotaustaisten ”yleistyneen epäluottamusorientaation” ohella

...maahanmuuttajien paikoittainen ohjaaminen periferisille paikolle, joissa esiintyy työvoimapulaa. Jos maahanmuuttajia ohjataan työmarkkinoiden reunoille, epäoikeudenmukaisuuden kokemukset lisääntyvät ja rakenteellisen syrjinnän ja eriytyneen liikkuvuuden mahdollisuudet kasvavat

Kähäri 2017, 101.

Haastatellessaan kantasuomalaisia näiden venäläistaustaisia työntekijöitä koskevista odotuksista ja kokemuksista, Kähäri havaitsi, että heidän rekrytointinsa esteeksi saattavat muodostua kielitaitovaatimusten ohella kulttuurierot sekä (rodullistavat) ennakkoluulot. Asiantuntemuksesta ja jaetusta ammatillisista identiteetistä ennen mainitut tekijät voivat esiintyä haasteina vuorovaikutuksessa ja sosiaalisessa kanssakäymisessä ja muodostaa tällöin esteitä rekrytoinnille, kun esimerkiksi työhaastattelussa haastattelija ei koe olevansa ”samalla taajuudella” haastateltavansa kanssa.

Tavanomaisten kriteerien täytyessä rekrytointitilanteessa luotettavuutta rakentaa vuorovaikutuksellisesti avoin, itseohjautuva ja itsevarmasti esiintyvä työnhakija. Sosiaalisen vuorovaikutuksen erilaiset tai kulttuurisesti toisistaan poikkeavat ’tasot’, jotka heijastuvat kommunikoinnin avoimuudessa ja sulkeutuneisuudessa, individualististen ja kollektiivisten arvojen käytännöissä sekä luottamuksen ja epäluottamuksen rakentumisissa

Kähäri 2017, 105.

[...] [H]aastateltavien pohtimista riskeistä huolimatta venäläistaustaisten rekrytointiin oli tiin työsuoritusten osalta lähes poikkeuksetta tyytyväisiä. Toisin sanoen rekrytoinnissa arvioidut riskit olivat pääosin osoittautuneet turhiksi. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että venäläistaustaisten rekrytoinnissa ilmeneviin epäluottamusta indikoiviin arviointeihin kytkeytyy usein ennakkoluuloja, jotka kanavoituvat käyttäytymisessä

Kähäri 2017, 103–104.

Edellisestä tiivistäen voidaan esittää, että kantasuomalaisten lähiesimiesten kognitiivisen luottamuksen voittaminen vaatii toisin sanoen maahanmuuttajataustaiselta työntekijältä usein ponnisteluja pätevyuden, ahkeruuden ja sopeutumisen osoittamiseksi. Kähärin haastatteleminen kantasuomalaisten lähiesimiesten kokemukset venäläistaustaisista alaisistaan olivat voittopuolisesti positiivisia, mutta työyhteisöissä vaikutti esiintyvän myös kielteisiä asenteita, joiden myötä yksilöiden persoonallisuuden piirteet ja viestintätavat tulivat tulkituiksi ryhmän negatiivisina

ominaisuuksina. Kielteistä suhtautumista esiintyi erityisesti matalissa ammattiasemissa.

Maahanmuuttajat kilpailevat usein eri työpaikoista kuin kantaväestö ja halutuimpiin työpaikkoihin kantasuomalaisuus voi antaa edelleen selvän kilpailuedun. Erityisesti korkean harkintavallan ja ammattiaseman tehtävissä rekrytointikriteereinä voivat toimia myös arviot haastateltavan sopivuudesta työyhteisöön: hallitseeko tämä esimerkiksi yhteisen tapakulttuurin ja ”ammattislangin”

...suomalaiset työntekijät pitivät työorganisaatioissa työskenteleviä entisestä Neuvostoliitosta ja Venäjältä muuttaneita ’mieleltään ja kieleltään’ venäläisinä. Yleensä venäläisinä pidettiin entisen Neuvostoliiton alueelta tulleita venäjänkielisiä

Kähäri 2017, 75.

Suuressa kuvassa Kähärin väitöstutkimuksen havainnot tukevat vaikutelmaa, että maahanmuuttajataustaisiin henkilöihin suhtaudutaan edelleen suomalaisilla työmarkkinoilla laajasti prekaarin ”joustotyövoiman” reservinä, jolla voidaan täyttää paikkoja, jotka eivät kelpaa kantaväestölle. Yleisesti ottaen maahanmuuttajat työskentelevät kuitenkin edelleen suurilta osin matalasti palkattuna, joustavana ja korvattavissa olevana ”täyte- ja aputyövoimana”. He osallistuvat muuta väestöä enemmän vuokratyöhön ja erilaisiin, usein toisiaan seuraaviin, harjoitteluihin, jotka voivat olla täysin palkattomia. Myös venäläistaustaisten kokemusta määrittävät segmentoituneet ”kahden kerroksen” työmarkkinat – ryhmä jakautui ”työllistymisvaikeuksia kokeviin”, joilla oli paljon yhteistä keskenään, sekä ”hyvin pärjääviin” joiden keskuudessa on ”omaa keskittyntä sosiaalista, inhimillistä ja taloudellista pääomaa” (Kähäri 2017, 110). Haastattelussa nousi esille kokemuksia eriarvoistavasta kohtelusta, puutteellisesta yhtäläisten oikeuksien toteutumisesta sekä epäilyksistä osaamista kohtaan.

Tutkimuksessani venäläistaustaiset työntekijät työskentelivät tyypillisimmin organisaatioissa, jotka olivat epävarmoja tuotannollistaloudellisista syistä. Organisaatioissa on tällöin ulkoistuksia ja niissä käytetään vuokratyövoimaa, alihankintaa, määräaikaista työntekijöitä tai irtisanotaan henkilöstöä. Lisäksi työvoimapula ammattialojen ja maantieteellisten alueiden periferioissa tarjoaa merkittäviä työllistymismahdollisuuksia sekä ammattitaitoa vaativilla että vaatimattomilla paikoilla.

Kähäri 2017, 16.

Integroituminen kantaväestön keskuudessa vältellyille työmarkkinoille ilmensi suomalaisten työmarkkinoiden paikoittaista sulkeutuneisuutta. Osa venäläistaustaisista työntekijöistä oli integroitunut kuitenkin työmarkkinoiden ydintyöpaikoille. Esimerkiksi ICT-alan arvostetut asiantuntijat työskentelivät vetovoimaisissa organisaatioissa melko vakaissa asemassa.

Kähäri 2017, 6.

Luottamus työmarkkinoihin sekä kokemus omasta asemasta niillä liittyivät koulutukseen ja amatilliseen asemaan. Koulutus ei kuitenkaan automaattisesti tarjoa pääsyä parempiin ja ta-

voiteltuihin töihin, sillä pätevyyden osoittaminen ja esimerkiksi Venäjällä suoritetun korkea-koulututkinnon virallisesti säännelty ”rinnastaminen” Suomalaiseen koulutusjärjestelmään voivat osoittautua vaikeiksi:

...yleisesti tiedossa oleva syrjintä ja siihen kytkeytyvä korkeasti koulutettujen palkkaaminen matalapalkka-aloille saattoi herättää Suomessa asuvien venäläistaustaisten keskuudessa epäreiluuden kokemuksien kautta epäluottamusta omaan työmarkkina-asemaan sekä suomalaisten työmarkkinoiden toimintalogiikoita kohtaan.

Kähäri 2017, 117.

Vetovoimaisilla aloilla työskentelevien ammatillista asemaa määrittävät professionaalinen sosiaalinen identiteetti sekä ammattisolidarisuus, jonka ansiosta koetaan, ettei taustalla ole väliä, kunhan osaaminen on kunnossa. Kilpailuissa ja osaamista vaativissa tehtävissä työskentelevät kokevat arvostusta, ovat luottavaisia ja toiveikkaita työmarkkina-asemansa suhteen. Kantaväestön keskuudessa vältellyillä ja työvoimapulasta kärsivillä aloilla, usein ammatillisessa tai maantieteellisessä periferiassa, mutta vahvoissa ammattiasemissa työskentelevät osoittavat niin ikään vahvaa sosiaalista ammatti-identiteettiä, mutta joutuvat näkemään vaivaa ammattitaidon todistamisen sekä arvostuksen ansaitsemisen eteen. Yleistynyt luottamus on heillä jakautunut, ja tyytyväisyys työmarkkinoihin kohtalaisella tasolla. Heikossa ammattiasemissa sekundäärisillä työmarkkinoilla toimivia kuvaa ”maahanmuuttajan” tai ”venäläisen” sosiaalinen identiteetti, heikko yleistynyt luottamus, turhautuneisuus ja näköalattomuus, sekä arostuksen puute. He joutuvat kamppailemaan tullakseen tunnistetuiksi toimijoina työelämässä. Lähtömaassa, matalan luottamuksen yhteiskunnan kontekstissa syntynyt yleinen epäluottamusorientaatio oli tunnistettavissa kaikista haastateltujen ryhmistä. Kähäri kuvaa tätä ”kulttuurisena traumana”, joka näyttäytyy varovaisuutena ja varautuneisuutena erityisesti tuntemattomia ja muita kuin omaa viiteryhmää edustavia ihmisiä kohtaan. Yleistyneeseen epäluottamusorientaatioon kuuluu myös tietty pessimismi ja negatiivisiin yllätyksiin varautuminen.

Keskeisten luottamuksen muotojen (affektiivinen ja kognitiivinen) sekä luottamusorientaatioiden (yleistynyt luottamus vs. epäluottamus) ohella tutkimuksessa nousi esiin työpaikkakulttuuriin ja työelämän organisaatioihin liittyen myös yksilöllisyyteen ja yhteisöllisyyteen liittyviä eroja. Venäläistaustaiset kokivat uusliberalismin työmarkkinoille tyypillisen yksilöiden itsebrändäyksen ja ”itsensä myymisen” kulttuurin vieraaksi. Yksilökeskeisyys näyttäytyi haastavana myös työelämän vertikaalisissa suhteissa, joissa yhä enemmän odotetaan mielipiteiden ilmaisua myös ylempissä asemassa olevien suuntaan, venäläistaustaisille tutumpaa on esimiehen tai työyhteisön näkemyksiin mukautuminen luottamuksen ylläpitämisen ja julkituotujen erimielisyyksien tuottamien mahdollisten jännitteiden kielteisten vaikutusten välttämisen keinona. Affektiiviseen luottamukseen painottuvassa työskentelevissä työntekijät eivät mielellään asetu haastamaan ylempiä portaita tai työyhteisön kollektiivisia näkemyksiä. Horisontaalisissa- eli vertaisten välisissä suhteissa solidaarisuus, vastavuoroinen avunanto sekä työtovereilta saatu arvostus ja kunnioitus ovat keskeisiä affektiivisen luottamuksen rakentamisessa. Vertikaalisissa- eli esihenkilöihin ja ylempiin portaisiin suuntautuvissa suhteissa taas luottamusta vahvistavat ”alaista kohtaan osoitettu kunnioitus ja arvostus sekä huolehtiminen ja tukeminen” (Kähäri 2017, 145).

Venäjä- ja neuvostotaustaisiin iskostunut pidättyväisyys oman mielipiteen esittämisessä sekä tietty ”konformistisuus” ovat laajasti tunnistettuja, ja varmasti erilaisissa yhteiskunnallisissa oloissa ne saattaisivat ”suojata” yksilöä. Ristiriitojen välttäminen ja omien mielipiteiden ilmaisus-

ta pidättäytyminen erityisesti esihenkilöiden ja korkeammassa asemassa olevien kanssa voidaan tulkita affektiivisen luottamuksen ja sen suhteen merkityksellisen ”ryhmähengen” rakentamisen keinoiksi, mutta suomalaisen työelämän kognitiivista luottamusta painottavassa kulttuurissa tällaiset käyttäytymistavat tulevat tulkituiksi epäaktiivisuutena ja liiallisena arkuutena ilmaista epäkohtia, epävarmuutta ja tiedon puutteita, minkä lisäksi tyypillisesti ylemmässä asemassa olevien myötäily liitettiin epäluotettavuuteen. Horisontaalisella tasolla taas venäläistaustaisten saatettiin kokevan viestivän liiankin suoraan ja avoimesti, erityisesti matalissa ammattiasemissa olevien keskuudessa. Korkeissa ammattiasemissa varovaisuus ja pidättyneisyys ulottuivat myös horisontaalisiin suhteisiin.

Myös suurimmat työyhteisöjen sosiaalisia suhteita koskevat haasteet paikantuivat heikoissa ammattiasemissa olevien työpaikoille, joista tunnistettiin monia vuorovaikutusongelmia, kuten luottamuksen puutetta ja ”kuppikuntaisuutta”, eli vahvoja sisäisiä ryhmäjakoja, joihin liittyivät myös kielteiset asenteet ja ennakkoluulot, syrjintä ja suoranainen työpaikkakiusaaminenkin. Matalissa ammattiasemissa työskentelevät venäläistaustaiset näyttäytyivät kielen merkitsemänä ”venäläisyyden” tai ”maahanmuuttajuuden” sosiaalisen identiteetin edustajina, joihin kohdistettiin epäyksilöllisesti stereotyyppisiä, kun taas korkeissa ammattiasemissa työskentelevät tulivat kohdatuiksi työyhteisönsä taholta taustaan katsomatta paremmin yksilöinä ja persoonina.

Outi Kähärin väitöskirjatutkimuksen (2017) venäjänkieliset haastateltavat paikantuivat pääosin työelämän eriarvoistumisen ja –markkinoiden lohkoutumisen tuottamille ”sekundäärisille”, ”monikulttuuristuville työmarkkinalohkoille”, joilta maahanmuuttajien voi olla usein helpompaa saada töitä, mutta jotka ovat usein suhdanneherkkiä ja joissa työsuhteet ovat usein nk. epätyypillisiä ja epävarmoja, minkä lisäksi niillä koetaan epäoikeudenmukaisuutta, turvattomuutta sekä ”sosiaalisesti ja moraalisesti kestäväntöntä epäluottamusta” (Kähäri 2017, 18).

Daria Krivonos (2021) on tutkinut maahanmuuttajataustaisten venäjänkielisten työmarkkinoilla kokemia haasteita ja prekaaria asemaa. Krivonos esittää, että maahanmuuttajien työllistymistä koskevassa tutkimuksessa painopiste on edelleen liikaa maahanmuuttajien oletetuissa henkilökohtaisissa puutteissa, kuten kielitaidon rajoitteissa, jolloin ei huomioida rodullistavia ja prekarisoivia rakenteita, jotka maahanmuuttolainsäädäntö ja uusliberaali työvoiman aktivointipolitiikka Krivonosin mukaan tuottavat:

...työllistymisen esteinä eivät niinkään ole maahanmuuttajien henkilökohtaiset ominaisuudet vaan järjestelmälliset ja institutionaaliset ulossulkemisen käytännöt, jollaisia ovat esimerkiksi syrjivät palkkaamiskäytännöt, maahanmuuton valvonta ja byrokraattinen oleskeluluvan vaatiminen sekä hyvinvointivaltion rodullistavat ja toiseuttavat käytännöt, jotka ohjaavat maahanmuuttajia matalapalkkaiseen töihin.

Krivonos 2021, 168.

Hänen mukaansa venäjänkieliset maahanmuuttajat kokevat työmarkkinoilla ja TE-palveluiden aktivointitoimissa rodullistavaa syrjintää, jonka myötä vieraskielinen nimi, erottuva aksentti tai puutteelliseksi katsottu kielitaito voi estää saamasta töitä, johon henkilö muuten olisi pätevä. Krivonos huomauttaa Kähärin (2017) tapaan, että Suomessa on pienestä maahanmuuttajaväestöstään huolimatta kerrostuneet työmarkkinat, joilla maahanmuuttajat ja rodullistetut ovat yliedustettuina ns. matalapalkka-aloilla, epävarmoissa ja lyhytkestoissa työsuhteissa. Maahanmuuttajia pyritään mm. ”kohdennetun työperäisen maahanmuuton” tavoitteen ja ns. saatavuus-

harkintamenettelyn takia ohjata työvoimapulasta kärsiville aloille ja -alueille, joilla palkkaus, työehdot ja -olot ovat usein heikkoja. Muiden maahanmuuttajanaisten tapaan myös venäjänkieliset ohjautuvat helposti hoiva-alan työvoimapulaa paikkaamaan, sillä näiden katsotaan tulevan stereotyyppisesti traditionaalisista kulttuureista ja siten sopivan tekemään traditionaaliin sukupuolirooleihin liittyvää hoivatyötä.

Vaikka venäjänkieliset maahanmuuttajat tulevat erilaisista taustoista, heitä kohdellaan homogeenisenä ryhmänä, jonka edustajat sopivat työskentelemään matalapalkkaaloilla heidän aiemmin hankkimastaan osaamisesta huolimatta [...] työnhakijoiden rodullistaminen ”ei-suomalaisiksi” – silloinkin kun he ovat syntyneet ja opiskelleet Suomessa – estää heidän pääsyä työmarkkinoille ja vaikeuttaa heidän sosiaalista liikkuvuuttaan

Krivosos 2021, 171.

Krivososin tulkinnassa venäjänkielisten työmarkkina-asema erityisen vetovoimaisten alojen ulkopuolella on seurausta paitsi tietoisesta politiikasta ja rodullistavista stereotyypeistä, myös maahanmuuttolainsäädännöstä ja oleskelulupamenettelystä, jossa maassaolo edellyttää usein minkä tahansa työn vastaanottamista ja työsuhteen ylläpitämistä, minkä lisäksi oleskelulupa määrittää, millä alalla henkilö saa työskennellä. Krivosos katsoo, että maahanmuuttolainsäädäntö, rodullistavat rakenteet ja aktivoiva työvoimapolitiikka yhdessä tuottavat maahanmuuttostatuksensa takia haavoittuvaisessa asemassa olevaa ja siksi pakosta joustavaa, hyväksikäytettävissä olevaa ja matalapalkkaista työvoimaa liike-elämän tarpeisiin. (Krivosos 2021).

Krivososin (2018; 2019) mukaan TE-toimistot ohjaavat venäjänkielisiä maahanmuuttajamiehiä kurinalaiseen ruumiilliseen työhön varastoille ja rakennustyömaille ja naisia erityisesti hoivatyöhön. Rodullistavissa ja syrjivissä rakenteissa yksilöt tulevat kohdelluiksi stereotyyppien kautta ryhmiensä edustajina, eivätkä heidän henkilökohtaiset tarpeensa, toiveensa ja kykynsä tule tunnistetuiksi. Krivososin mukaan venäjänkieliset maahanmuuttajat pyrkivät mukautumaan ”suomalaisuuden normiin” esimerkiksi suomalaistamalla sukunimensä pystyäkseen ”realisoimaan työvoimansa arvon” työmarkkinoilla.

Kielikysymykset

Kielitaidon vajavaisuus nostetaan usein selittäjänä maahanmuuttajataustaisten työllistymisvaikeuksille, osattomuudelle ja matalalle yhteiskunnalliselle asemalle, kuten myös asuinalueiden segregaatiolle ja sosiaaliselle huono-osaisuudelle. Paikallisen kielen oppiminen luetaan tyypillisesti olennaiseksi osaksi kotoutumisen prosessia. (esim. Vorobeva ym. 2022). Kielitaidon koetut puutteet altistavat myös syrjinnälle ja toiseuttamiselle, mikä puolestaan johtaa helposti osallistumattomuuteen. Romashov (2021) huomauttaa, että toisaalta myös venäjänkielisten keskinäinen keskustelu omalla äidinkielellään voidaan kokea valtaväestön taholta häiritseväksi erilaisissa tilanteissa, kuten kouluissa ja työpaikoilla, mikä voi toimia yllykkeenä syrjivälle kohtelulle.

Kuitenkin on myös esitetty kritiikkiä, jonka mukaan sen ylikorostaminen vie huomion rakenteellisista tekijöistä ja esimerkiksi syrjinnästä yksilöiden henkilökohtaisiin osaamisvajaisiin (Kähäri 2017). Vorobeva, Jauhiainen & Tammaru (2022) havaitsivat Virosta Suomeen muuttaneita ve-

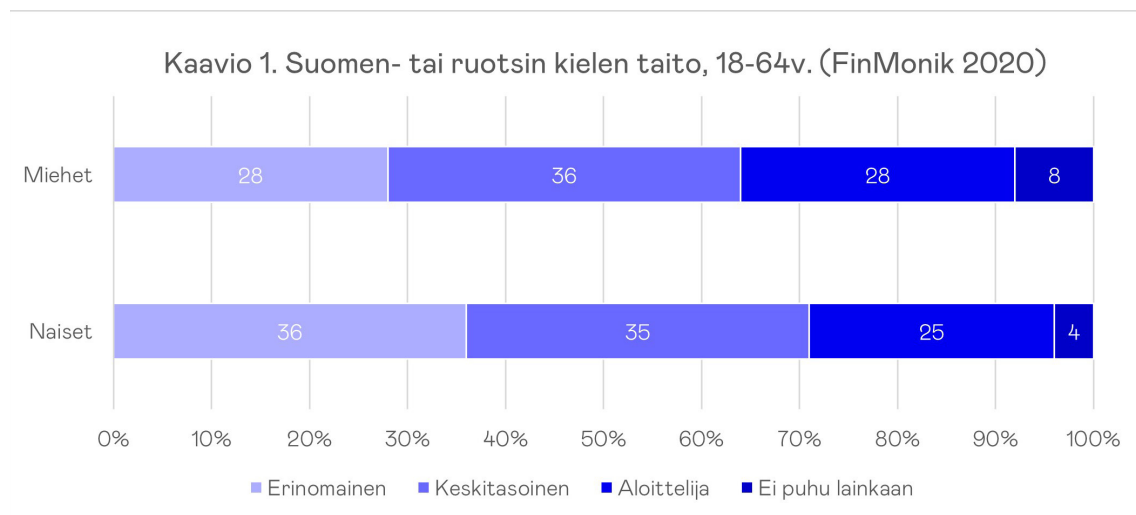
näjänkielisiä koskevassa tutkimuksessaan suomen kielen taidon korreloivan positiivisesti maassa vietetyn ajan kanssa kymmenen ensimmäisen asuinvuoden osalta, siten että mitä kauemmin henkilö oli asunut Suomessa, sitä vahvempi hänen suomen kielen osaamisensa yleensä oli. Yli kymmenen vuotta Suomessa asuneiden kielitaito ei kuitenkaan ollut parempi, vaan usein jopa heikempi kuin 5–10 vuotta maassa asuneilla – mainitussa tutkimuksessa tämä liittyi ryhmän vähäisiin kontakteihin suomenkielisen kansallisen enemmistön kanssa, erityisesti mitä tulee henkilökohtaisiin ystävyys-suhteisiin. Suomenkielisten sosiaalisten suhteiden ja verkostojen puute voi heikentää motivaatiota kielen oppimiseen, ja kanavoidsa sosiaalisia vuorovaikutustarpeita lähtömaan verkostojen ylläpitämiseen sekä muiden maahan muuttaneiden ryhmien kanssa verkostoitumiseen. (Vorobeva ym. 2022).

Kieli saattaakin olla ainoa ”markkeri”, jolla venäjänkieliset erottavat toisensa suomalaisten joukosta. Toisaalta venäjänkielisessä yhteisössä on tavallista, että hyvin suomea osaavat kritisoivat niitä, joilla kielitaito ei ole hyvä [...] Sinä asut Suomessa, niin sinun pitäisi ymmärtää kieltä.

Romashov 2021. 149.

FinMonik-tutkimuksen Venäjällä ja entisessä Neuvostoliitossa syntyneet vastaajat arvioivat suomen tai ruotsin taitonsa suhteellisen hyväksi, tosin naiset raportoivat hieman enemmän yllä- ja miehet alinta taitotasoa. Kaikista FinMonik-tutkimuksessa tarkastelluista ulkomailla syntyneiden ryhmistä Venäjällä ja entisessä Neuvostoliitossa syntyneissä oli vähiten monikielisiä, eli vähintään kolme kieltä mielestään sujuvasti osaavia. CHARM-tutkimuksessa naiset ja työkäiset (50–64-v.) ilmoittivat vahvempaa suomen- tai ruotsin kielen taitoa kuin miehet ja eläkeikäiset (Kemppainen ym. 2020).

Kaavio 1. Suomen- tai ruotsin kielen taito, 18-64v. (FinMonik 2020).

Omankielisen opetuksen, vapaa-ajan toiminnan ja palvelujen saatavuus vaihtelee suuresti. Äidinkielen ylläpitämiseen ja tukemiseen tähtäävän kielenopetuksen järjestäminen peruskoulujärjestelmässä on kunnille ja kuntayhtymille vapaaehtoista, samoin kuin siihen osallistuminen oppilaiden vanhempien päätöksen varassa. Perusopetukseen kuuluva ilmainen vieraan äidinkielen opetus järjestetään suomen- ja ruotsinkielisissä kouluissa pääosin tavanomaisen lukujär-

jestyksen ulkopuolella iltapäivisin ja iltaisin käyttäen venäläisiä, sikäläisen opetussuunnitelman mukaisia opetusmateriaaleja, jotka venäläisiin kouluihin suunniteltuina sisältävät usein venäläis-patrioottisia, kansallistunnetta rakentamaan pyrkiviä sisältöjä. Opettajat ovat tyypillisesti Neuvostoliitossa tai Venäjällä syntyneitä ja koulutuksensa saaneita. Näiden tekijöiden vuoksi opetus ja oppimateriaalit voivat pedagogiikaltaan ja arvosteluasteikoiltaan poiketa merkittävästi muusta peruskouluopetuksesta. Samoissa opetusryhmissä saattaa olla hyvin monen tasoisia kielenoppijoita, vasta maahan muuttaneista kaksikielisiin ja täysin suomenkielisestä kodista tuleviin. (Viimaranta ym. 2018).

Oman moninaisen ryhmänsä muodostavat muutamat erityiskoulut, kuten Helsingin suomalais-venäläinen koulu, Puolalan peruskoulu Turussa, Itä-Suomen koulu Joensuussa, Imatralla ja Lappeenrannassa, jotka kaikki toteuttavat suomalaista opetussuunnitelmaa kaksikielisesti. Tämän lisäksi Venäjän suurlähetystön koulu tarjoaa venäläisen opetussuunnitelman mukaista opetusta diplomaattien lapsille sekä lapsille, joiden vanhemmat ovat valmiita maksamaan lukukausimaksun saadakseen lapsilleen täysin venäläisen koulutuksen. Tämän rinnalla suurlähetystön koulu tarjoaa myös suomalaista perusopetusta ”täydentämään” suunniteltua kokonaisuutta. (Viimaranta ym. 2018).

Varhaiskasvatuksen ja vapaa-ajan toiminnan kentillä sääntelyä on vähemmän ja niillä vaikuttaa-kin värikäs joukko erilaisia toimijoita lastentarhoista ja päiväkodeista kerhoihin ja kulttuurikeskuksiin. Osa näistä pyrkii kaksikielisyteen sekä saamaan mukaan myös suomenkielisiä osallistujia. (Viimaranta ym. 2018).

Syrjintä, rasismi ja marginalisointi

Viimaranta ym. (2018) esittävät, että historiasta kumpuavat kielteiset asenteet Venäjää ja sitä edeltäneitä valtioita kohtaan heijastuvat venäjänkielisiin, jotka samaistetaan herkästi ”venäläisiin”. Heihin liitetään kielteisiä ennakkoluuloja ja epäilyksiä, jotka liittyvät niin rodullistavaan käsitykseen ”kansanluonteesta”, kuin myös naapurimaata koskeviin ulko- ja turvallisuuspoliittisiin huoliin. ”Venäläisiä” saatetaan pitää epäluotettavina, ennakoimattomina, ja potentiaalisesti uhkaavina vieraan vallan edustajina. Toisaalta venäläisyyteen suhtaudutaan myös kontrastin vuoksi kiinnostavana ja houkuttelevana. Tähän liittyy myös orientalismin henkiviä, eksotisoivia ja seksualisoivia (Krivonos 2020) sävyjä. (Viimaranta ym. 2018). Krivonos (2019) ja Diatlova (2019) sekä Krivonos ja Diatlova (2021) ovat esittäneet erityisesti venäjänkielisten naisten kärsivän rodullistavista ja seksualisoivista syrjivistä asenteista ja stigmasta, joka assosioi heidät kaupallisen seksin harjoittamiseen. Krivonos ja Diatlova esittävät, että venäjänkielisten siirtolaisten runsaslukuinen saapuminen Suomeen Neuvostoliiton romahduksen jälkeen kytkeytyi pelkoihin rikollisuudesta ja kaupallisesta seksuaalisuudesta. Suomalaiset venäjänkielisiä koskevat rodullistavat stereotyyppit ovat voimakkaan sukupuolittuneita siten, että miehet esitetään rikollisina ja naisia pidetään ”prostituoituina” ja ”kullankaivajina”, jotka ryhtyvät parisuhteisiin hyötyäkseen miesten varallisuudesta. Diatlova (2019) esittää, että määrittelemällä Suomen ”läntisyys” erottautumalla Venäjästä, venäjänkielisistä on konstruoitu rodullistettu vähemmistö. Diatlova ja Näre (2018) tuovat esiin, että kun venäjänkieliset, venäläistaustaiset tai itäeurooppalaiset naiset tulevat assosioituiksi kaupallista seksiä harjoittavan ”itätytön” stereotyyppin kautta, riippumatta onko heillä mitään tekemistä kaupallisen seksin kanssa, heihin kohdistuu syrjiviä kontrollitoimia, jotka estävät jopa Suomen kansalaisuuden omaavien täysien kansalaisoikeuksien toteutumisen.

FinMonik-tutkimuksen Venäjä ja entinen Neuvostoliitto-maaryhmän vastaajista 32 % oli kokenut syrjintää viimeisten 12 kk aikana. Samalla ajanjaksolla 8 % miehistä ja 3 % naisista oli tullut uhatuksi väkivallalla, jota oli joutunut kokemaan 3 % miehistä ja 2 % naisista. Tämän lisäksi 11 % miehistä sekä 8 % naisista oli kokenut ilkivaltaa (Rask, Castaneda & Seppänen 2020). Syrjinnän, häirinnän ja uhkailun kokemukset väkivallan uhriksi joutumisesta puhumattakaan tuottavat turvattomuuden tunnetta sekä heikentävät hyvinvointia (esim. Castaneda et al. 2015) ja kotoutumista. Turvattomuuden kokemukset olivat suhteellisen yleisiä Venäjä ja entinen Neuvostoliitto -maaryhmän vastaajien joukossa, kuten taulukosta (alla) käy ilmi. Naiset kokivat miehiä enemmän turvattomuutta, vaikka miehet ovat useammin julkisilla paikoilla tapahtuvan (raportoidun) väkivallan uhreja.

Perusoikeusbarometrissa (2020) venäjänkielisistä naisista ja miehistä molemmista 51 % oli joutunut häirinnän kohteeksi vähintään kerran viimeisen viiden vuoden aikana, kun koko väestössä sitä oli kokenut 50 % miehistä ja 58 % naisista. Venäjänkielisistä koko väestöä pienempi osa ilmoitti tulleen sanallisesti loukatuksi, solvatuksi tai nimitellyksi, eleillä loukatuksi tai uhatuksi tai sopimattomasti tuijotetuksi, väkivallalla uhatuksi, tai tekstiviestein tai sähköpostitse loukatuksi tai uhatuksi. Venäjänkielisten häirintäkokemuksissa taustalla ilmoitettiin olleen etnisen vähemmistön jäseneksi tai maahanmuuttajataustaiseksi katsottu henkilö hieman useammin kuin koko väestön kohdalla (18 % vs. 12 %) ja harvemmin valtaväestöön kuuluvaksi oletettu ("[j]oku joka ei kuulu etniseen vähemmistöön tai ole maahanmuuttajataustainen", 49 % vs. 63 %). Venäjänkielisten ilmoittamissa tapauksissa oli useammin mukana sekä etnisiin vähemmistöihin kuuluvia tai maahanmuuttajataustaisia että muita henkilöitä (14 % vs. 6 %). Venäjänkielisten häirintäkokemusten taustalla oli harvemmin yksi tai useampi mies (57 % vs. 67 %) ja useammin sekä mies että nainen (26 % vs. 12 %) kuin koko väestössä keskimäärin. Venäjänkieliset naiset raportoivat häirintätapausten harvemmin olleen luonteeltaan seksuaalinen (13 %) kuin naiset koko väestössä (22 %). (Mt. 66–77). Venäjänkielisten häirintäkokemukset sijoittuivat koko väestöä useammin julkisille paikoille kuten kaduille, toreille, puistoihin tai pysäköintialueille (36 % vs. 28 %) tai töihin (30 % vs. 26 %) ja harvemmin liikkeisiin ja ravitsemusliikkeisiin sekä anniskelupaikkoihin (7 % vs. 13 %) tai omaan kotiin (8 % vs. 13 %). Perusoikeusbarometrissa (2020) 41 % venäjänkielisistä vastaajista (vs. 27 % koko väestöstä) oli samaa mieltä väitteen "[n]ykyään työpaikoilla kiinnitetään liikaa huomiota seksuaalisen häirinnän kaltaisiin asioihin" kanssa (Mt. 52).

Venäjänkielisistä viimeisen viiden vuoden aikana väkivallan uhriksi ilmoitti joutuneensa lähes yhtä moni kuin koko väestöstä (12–17 %). Väkivaltaa kokeneilla venäjänkielisillä väkivallan tekijä oli useammin perheenjäsen tai sukulainen (36 % vs. 28 %) ja/tai oletetusti etnisen vähemmistön jäsen tai maahanmuuttaja (35 % vs. 11 %) mutta harvemmin työhön liittyvä asiakas (6 % vs. 14 %). Fyysisen väkivallan uhreiksi viimeisen viiden vuoden sisällä joutuneet venäjänkieliset kärsivät näistä johtuvista erilaisista henkisen hyvinvoinnin ja mielenterveyden ongelmista huomattavasti useammin kuin väkivaltaa kokenut väestö keskimäärin, ja he olivat myös useammin yhteydessä virkavaltaan (rikosilmoitus) tai sosiaalipalveluihin niiden takia. Fyysistä väkivaltaa kokeneista venäjänkielisistä joka kolmas oli kuitenkin tyytymätön poliisin toimintaan, kun koko väestöstä näin koki vastaavassa tilanteessa 21 %. Yleisesti poliisiin kuitenkin luotetaan enemmän kuin väestössä keskimäärin.

Haastattelemillani miehillä oli naisia useammin omakohtaisia kokemuksia väkivallasta, mutta miehet eivät myöntäneet kokevansa samanlaista uhkaa, koska katsoivat voivansa puolustautua väkivaltaa vastaan

Sotkasiira 2021, 103.

Taulukko 19.

Turvattomuuden kokemukset	Kaikki	Miehet	Naiset
Julkiset liikennevälineet	11,6 %	10,7 %	12,5 %
Yleiset puistot	14,5 %	11,6 %	17,4 %
Ostoskeskukset	12,9 %	12,3 %	13,8 %
Yleisötapahtumat	21,7 %	18,4 %	25,2 %
Kodin lähikadut	9,4 %	8,1 %	10,9 %

(Seppänen, Abdulhamed, Rask & Castaneda 2020).

Verrattuna muihin maahanmuuttajataustaisiin ryhmiin, kuten esimerkiksi kurdi- tai somalitaustaisiin, Venäjä ja entinen Neuvostoliitto -taustaiset olivat kokeneet nimittelyä, häirintää, uhkauksia ja sanallisia loukkauksia harvemmin. (Rask, Castaneda & Seppänen 2020). Tämä antaa viitteitä, että enemmistö em. ryhmästä koskettava ulkoisesti havaittava ”valkoisuus” suojaasi heitä ulkonäkönsä perusteella rodullistettujen korostuneesti kokemalta, usein rassistisesti motivoitulta häirinnältä. Myös Diatlova (2019) on käsitellyt venäjänkielisten valtaväestöön sulautumista (nk. passing; ks. esim. Varjonen ym. 2018; Krivonos 2020 & 2021; myös Rask, Castaneda & Seppänen 2020) tekijänä, joka joissakin tilanteissa suojaaa heitä syrjinnältä.

Perusoikeusbarometrissa (2020) venäjänkieliset vastaajat olivat koko väestöä keskimäärin enemmän huolestuneita kotiin tehtävän murtovarkauden uhriksi joutumisesta ja terroriiskuista, mutta välttelivät harvemmin tietyillä alueilla tai kaduilla kulkemista, menemistä paikkoihin, joissa ei ole muita ihmisiä, tai tuntemansa henkilön kanssa kahden kesken joutumista. Venäjänkieliset olivat joutuneet useammin verkkopankkitilin tai luotto-/maksukortin tietojen väärinkäytön kohteeksi (11 %) ja kaupassa huijatuiksi tai harhaanjohtetuiksi (45 %) kuin koko väestö (7 % ja 20 %) mutta harvemmin verkossa huijatuiksi tai harhaanjohtetuiksi (37 % vs. 57 %) viimeisten viiden vuoden aikana. Kaiken kaikkiaan venäjänkielisillä oli hieman enemmän huijatuksi tai harhaanjohtetuksi tulemisen kokemuksia kuin väestöllä keskimäärin, mutta tämän tiedon perusteella ei voida vielä päätellä, johtuuko se esimerkiksi puutteellisesta kielitaidosta tai venäjänkielisten käyttämistä palveluista.

Perusoikeusbarometrissa (2020) 15 % niistä venäjänkielisistä vastaajista, jotka olivat ilmoittaneet kokeneensa ongelmia julkishallinnon tai paikallisten viranomaisten kanssa asioinnissa viimeisen viiden vuoden aikana koki, ettei ollut saanut tasavertaista kohtelua, ja 11 %, että heitä oli kohdeltu epäkunnioittavasti. (Perusoikeusbarometri 2020). Töihin liittyviä syrjinnän kokemuksia käsitellen ”Työllisyys ja toimeentulo” -luvussa. Vapaa-ajalle sijoittuvat syrjinnän kokemukset olivat venäjänkielisillä vastaajilla hieman yleisempiä kuin koko väestössä (17 % vs. 12 %), näin kokeneista 13 % katsoi syrjinnän johtuneen etnisestä alkuperästä tai maahanmuuttajataustasta. Venäjänkielisistä miehistä 39 % ilmoitti kokeneensa syrjintää julkisilla paikoilla viimeisen 12 kuukauden aikana, kun naisista näin ilmoitti 19 %. Koko väestöön verrattuna julkisille paikoille sijoittuvat syrjinnän kokemukset olivat venäjänkielisillä miehillä yleisempiä ja naisilla harvinaisempia, mutta erot olivat vain muutamia prosenttiyksikköjä. Julkisella paikalla syrjintää kokeneista, mutta sen ilmoittamatta jättäneistä venäjänkielisistä 27 % oli tehnyt näin, koska ei tiennyt miten toimia tai minne ilmoittaa. Koko väestössä vastaava osuus oli 19 %. Venäjänkielisistä koko väestöä useampi (75 % vs. 61 %) katsoi perustavien ihmisoikeuksien koskettavan kaikkia suomalais-

sia, kun taas molemmissa ryhmissä hieman yli puolet katsoi, etteivät ihmisoikeusloukkaukset ole ongelma Suomessa. Venäjänkielisissä oli kuitenkin koko väestöä vähemmän niitä, jotka kokivat, ettei ihmisoikeuksilla ole merkitystä heidän jokapäiväisessä elämässään (7 % vs. 22 %).

Turvallistaminen ja vaikuttamispyrkimykset

2010-luvulla Venäjä alkoi esiintyä suomalaisessa keskusteluilmapiiirissä yhä useammin ukanatekijänä (ks. Koch & Vainikka 2019) tai menetettynä mahdollisuutena, mikä on heijastunut myös ”venäläisiksi” katsottuihin ihmisryhmiin suhtautumiseen. Ryhmän asemaan vaikuttavat myös Suomen ja Venäjän valtioiden väliset sopimukset ja tasapainottelu: Venäjä on ilmoittanut ”puolustavansa” ja ”turvaavansa” omikseen katsomiaan ihmisryhmiä myös rajojensa ja historiallisten valta-alueidensa ulkopuolella. Sopimuksissa taas suomen venäjänkielisen vähemmistön aseman takaaminen on vastavuoroinen teko sille, että Venäjä ainakin paperilla lupautuu turvaamaan suomalais-ugrialaisten vähemmistökansojensa oikeudet. (Viimaranta, Protassova & Mustajoki 2018).

Kaikki ”venäläiseksi” koettu liitetään Suomessa helposti Venäjän federaatioon, sen politiikkaan ja intresseihin (Viimaranta, Protassova & Mustajoki 2018). Erotuksena muihin merkittäviin maahanmuuttajataustaisten ja vieraskielisten ryhmiin, venäjänkieliset samaistetaan suomalaisessa keskustelussa usein oletettujen kielellisten ja kulttuuristen sidosten perusteella historiallisen hallitsija- ja vihollisvaltio Venäjän ”edustajiksi”, joilla otaksutaan olevan lojaliteetteja molempien valtioiden suuntaan (Oivo & Davydova-Minguet 2019; Jasinskaja-Lahti ym. 2020). Venäjä valtiona on myös avoimesti ilmoittanut muiden valtioiden alueilla asuvat ”maanmiehensä”, venäläisen ”diasporan” tärkeäksi osaksi ulkopolitiikkaansa (esim. Cheskin & Kachuyevski 2019). Nortio, Hämäläinen, Pakkasvirta ja Jasinskaja-Lahti (2022) tarkastelivat suomalaisen kansallisen identiteetin neuvottelua vuosille 2004–2016 sijoittuvaa internetin keskustelupalstan viesteistä koostuvaa arkistoitua aineistoa hyödyntäen ja havaitsivat, että suomalaista kansallista identiteettiä neuvoteltiin 2000- ja 2010-luvuilla edelleen vahvasti kontrastissa venäläisyyteen ja Venäjään ”kansallisena toisena”. Tutkimus viittaa siihen, että kokemus valtioiden välisistä suhteista värittää myös näiden kansalaisten kokemusta toisistaan. Kun Venäjä konstruoidaan Suomen valtiota kohtaavana uhkana, sen kansalaiset tulevat konstruoiduiksi valtion lojaaleina edustajina, vaikka nämä olisivat myös Suomen kansalaisia.

Turvallistamisen käsite kytkeytyy turvallisuusteorian niin kutsuttuun Kööpenhaminan koulukuntaan, ja se kuvaa prosessia, jossa erilaiset asiat ja ilmiöt siirtyvät turvallisuuspolitiikan ja -toimenpiteiden kohteiksi (Assmuth ym. 2021, 11–12). Maahanmuuton turvallistaminen merkitsee maahanmuuton kehystämistä (potentiaaliseksi) turvallisuushaksi, jolloin sen hallitseminen oikeuttaa tavallisesta poliittisesta prosessista ja hallinnoinnista poikkeavia menettelytapoja ja prosessien ohittamista tai ”suoraviivaistamista” sekä eri ryhmien ja tahojen nauttimien oikeuksien ”priorisointia” tai suoranaista sivuuttamista. Kun maahanmuutto kehystetään turvallisuushaksi, myös maahanmuuttajat kehystyvät riskitekijöinä, mikä heikentää heidän kokemaa turvallisuuttaan altistamalla heitä tarkkailulle, kontrollille ja ”karkotettavuudelle” (Diatlova & Näre 2018). (Sotkasiira 2021).

Oivo, Davydova-Minguet ja Pöllänen (2021) kuvaavat havaintojaan venäjänkielisten kokemista eri valtioiden tahoilta esitetyistä keskenään ristiriitaisista lojaliteettivaatimuksista. Turvallisuuden paradoksi on, että turvallisuushista puhuminen voi tuottaa turvattomuutta, ja Suomen

venäjänkielisiä turvallisetaan kahden valtion taholta. Ylirajaista elämää elävät ihmiset haastavat kansallisvaltioiden edellyttämän yksilön ja valtion kahdenvälisen siteen, jolloin heidän lojaalisuutensa tulee kyseenalaistetuksi. Pääkaupunkiseudun venäjänkieliset kokivat vaikeaksi vastata tutkijoiden kysymykseen, olisivatko valmiita puolustamaan Suomea aseellisesti: 38 % ei osannut (tai halunnut) ottaa kantaa kysymykseen. Kolmasosa ilmoitti valmiutensa, joskin tutkijat pohtivat, kuinka käytännöllisesti, tai sitä vastoin symbolisesti, kysymys ymmärrettiin. Davydova-Minguet ja Pöllänen (2021) kuvaavat venäjänkielisten asemaa kontekstissa, jota määrittävät Venäjän aggressiivisesta toiminnasta Ukrainassa, eritoten Krimin miehityksestä, seuranneet jännitteet Venäjän ja EU:n välillä. He kuvaavat kansallisia mediatiloja pirstaloituneiksi ja katsovat, että niitä käytetään ylirajaiseen vaikuttamiseen. Suomen venäjänkielisten ”arjen turvallisuuden tunne” rakentuu kirjoittajien mukaan Suomen ja Venäjän raja-alueilla eletävästä ylirajaisesta arjesta ja sosiaaliseen mediaan painottuvasta digitaalisesta mediakäytöstä. Venäjä pyrkii tutkijoiden mukaan politiikoillaan tuottamaan ”turvallisuutta” sotatilan mallin mukaan, jolloin sen diasporaksi eli ylirajaisiksi populaatioikseen mieltämät ihmisryhmät rakentuvat samanaikaisesti turvallisetuiksi potentiaalisiksi maanpettureiksi tai kansanvihollisiksi ja samalla kuitenkin maan geo-, turvallisuus- ym. poliittisten intressien ajamisen välineiksi nk. maanmiespolitiikan välityksellä. (Oivo ym. 2021; Oivo & Davydova-Minguet 2019).

Vaikuttamisen keskiössä ”medioitunut identiteettipolitiikka [...] pohjautuu kärjistyvään vastakkainasetteluun ’lännen’ kanssa, jota tuotetaan [...] mediadiskurssissa sekä muistin- ja diasporapolitiikoissa” (Oivo ym. 2021, 63; ks. myös Davydova-Minguet 2020). Venäjän mediavaikuttamisen tai ”informaationsodankäynnin” keskiössä on pyrkimys vaikuttaa esimerkiksi Suomen venäjänkielisten tapaan ”hahmottaa muuttunut geopoliittinen tilanne ja oma paikkansa ’länessä” (Oivo ym. 2021, 66), luomalla vastakkainasettelua Venäjän ja ’Lännen’ välille, lietsomalla epäluuloja ja korostamalla Venäjän erityislaatuisuutta. Venäjä pyrkii vahvistamaan otettaan rajojensa ulkopuolella asuvista kansalaisistaan sekä muista, jotka se mieltää etnisesti tai kielellisesti osaksi ”venäläistä maailmaa” (russkij mir) ja siten ”itselleen kuuluviksi”. Suomessa asuvat venäjän kansalaiset ovat samanaikaisesti Venäjän taholta sekä epäluottamuksen ja rajoitusten (esimerkiksi koskien pankkipalveluita ja yleisesti asioiden hoitamista Venäjällä) että ehdottoman velvoittavien lojaalisuusvaatimusten kohteena (Oivo ym. 2021; Oivo & Davydova-Minguet 2019).

Venäjä on julistanut niin ulkomaille kuin myös kotiyleisölleen olevansa venäjänkielisten suojeleja myös rajojensa ulkopuolella [...] Venäläisten viestimien kamppailu ulkomailta, myös Suomessa, asuvien venäjänkielisten huomiosta voidaan myös nähdä Venäjän valtion tapana ylläpitää ja laajentaa kontrollia rajan yli: se muistuttaa, että ulkomailta asuvat venäläiset ovat edelleen valtion huomion kohteena

Oivo ym. 2021, 66.

Suomen venäjänkieliset ja Suomessa asuvat kaksoiskansalaiset tulevat turvallisetuiksi myös toisesta suunnasta: ”Suomen valtion ja julkisen valtavirtakeskustelun taholta venäjänkielisiin kohdistuu erilaisia vaateita, stigmoja ja epäilyksiä, mikä näkyy muun muassa kaksoiskansalaisuuskeskustelussa ja lainsäädännön muutoksessa.” (Mt. 64). Suomalaisessa ilmapiirissä Venäjä on muuttunut 2000-luvulta 2020-luvulle tultaessa taloudellisesta mahdollisuudesta uhaksi. Venäjänkieliset kantavat huolta venäläisvastaisten asenteiden noususta sekä uusista rajoituksista, vaatimuksista ja byrokratiasta liittyen esimerkiksi kaksoiskansalaisuuteen, josta moni kokee tulleen etuoikeuden sijaan taakka. Oivon ym. (2021) mukaan nykyisissä kaksinkertaisen turvallisamisen oloissa monien venäjänkielisten ” suhde Suomeen turvallisena asuinmaana on

problematisoitunut ja saanut huomattavia kolhuja” (Mt. 84). Kirjoittajien mukaan täydelliseen lojaliteettiin velvoittavaa ”soturikansalaisuutta” edellyttävän sotatilamallin mukaisen yhteiskunnallisia ja ylijäisiä suhteita koskevan käsityksen voidaan nähdä olevan nousussa yleisesti kansainvälisissä suhteissa.

Yhteiskunnallinen aktiivisuus ja osallistuminen

Perusoikeusbarometrissä (2020) 95 % venäjänkielisistä vastaajista piti vapaita ja oikeudenmukaisia vaaleja tärkeinä, verrattuna 97 %:iin koko väestöstä. 92 % venäjänkielisistä samoin kuin koko väestöstä katsoi, että median kansalaisille tuottama informaatio on tärkeää demokratian kannalta ja lähes yhtä moni venäjänkielisistä (92 %) katsoi, että opposition on saatava arvostella hallitusta, kun koko väestöstä näin ajatteli ”vain” 80 %. Venäjänkieliset pitivät koko väestöä useammin tärkeänä myös äänestäjien mahdollisuutta keskustella politiikasta keskenään äänestyspäätöksen muodostamiseksi (90 % vs. 59 % koko väestöstä) sekä mahdollisuutta vaikuttaa suorilla kansanäänestyksillä (91 % vs. 73 % koko väestöstä). Venäjänkielisistä 33 % katsoi, että kansalaisjärjestöt pystyvät toimimaan aina vapaasti ja 43 % enimmäkseen vapaasti, vaikka ne kyseenalaistaisivat hallituksen politiikan. (Perusoikeusbarometri 2020, 53–57).

Venäjänkielisten parissa seurataan suomalaisia yhteiskunnallisia keskusteluja erityisestä kulmasta käsin. Tähän vaikuttavat niin valtioihin kiinnittyminen, henkilöiden maailmankuva ja poliittiset näkemykset, kuin myös mediankäyttöä koskevat valinnat ja niitä rajoittava kielitaito [Ks. ”Media”-luku] On tunnistettu, että kiinnostus ja seuraaminen ei kuitenkaan kanavoidu yhteiskunnalliseen keskusteluun tai politiikkaan osallistumiseen [...] Ukrainan sodan voi ennakoida entuudestaan vähentävän monien venäjänkielisten halukkuutta ottaa avoimesti kantaa yhteiskunnallisiin asioihin

Nyysönen 2020.

Venäjänkielisten tunnistetaan olevan Suomen demokraattisessa järjestelmässä ”huomattavan aliedustettuja ehdokkaina ja eritoten valtuutettuina” (Sipinen & Kestilä-Kekkonen 2022, 148). Kuntavaaleissa 2017 ja 2021 venäjänkielisten äänestysprosentti oli molempina vuosina alle 20 %, kun koko väestölle se oli 50–60 %. Presidentinvaaleissa 2018 ja eduskuntavaaleissa 2019 venäjänkielisten äänestysprosentti oli hieman korkeampi, 35–40 %, mutta jäi edelleen koko väestön n. 70 %:sta. Yli 50-vuotiaista venäjänkielisistä noin 48 % oli äänestänyt Suomen edellisissä edustakuntavaaleissa ja 11 % synnyinmaansa edellisissä vastaavissa vaaleissa. Aktiivisimpia äänestäjiä molemmissa vaaleissa olivat yli 64-vuotiaat miehet (Kemppainen ym. 2020).

Äänestysaktiivisuutta nostaa tutkitusti kansalaisuuden saaminen, hyvä suomen- tai ruotsin kielien taito, sekä mahdollisuus samaistuttavan ehdokkaan löytämiseen. Äänestämistä edistävät myös kuulumisen kokemus ja siteet maahan ja sen yhteiskuntaan, kuten pitkä asuinaika, kokemus paikallisyhteisön jäsenyydestä, kontaktit valtaväestön edustajien kanssa sekä puoliso (erit. jos valtaväestöä) ja lapset. Kuulumisen tunnetta haittaavat tekijät, kuten syrjintä, vähentävät myös äänestämistä. Suurimmaksi esteeksi äänestämislle nousi Oikeusministeriön ja Etnisten suhteiden neuvottelukunnan kyselyssä tiedonpuute. (Oikeusministeriö 2022). Kyse voi olla esimerkiksi siitä, että politiikan ja vaaleista tiedottamisen seuraaminen voi olla kielimuurin takia vaikeaa, tai henkilö ei tiedä olevansa äänioikeutettu (esim. ei-kansalaiset).

Vuoden 2017 kuntavaaleissa venäjänkielisistä äänioikeutettuja oli 57 531 henkilöä. Heistä ehdolla oli 163 henkilöä. Ehdokkaista 65 % oli naisia ja 35 % miehiä, 32 % alle 35-vuotiaita, 52 % 35–55-vuotiaita ja 16 % yli 55-vuotiaita. 163 ehdokkaan joukosta 5 henkilöä pääsi valtuuteiksi. Suurimpana puolueena erottui Keskusta, jonka listoilla oli 21 % vaalien venäjänkielisistä ehdokkaista, toisena SDP 14 %:lla. (Sipinen & Kestilä-Kekkonen 2022). Seuraavissa vaaleissa, vuoden 2018 presidentinvaaleissa venäjänkielisten äänestysprosentti oli 40,0 %, jäaden merkittävästi koko väestön äänestysprosentista, joka oli 69,9 %. Presidentinvaalin korkeampaa äänestysprosenttia on selitetty presidentti-instituution vahvuudella monien Suomen venäjänkielisten lähtömaissa, kuten Venäjällä ja Virossa. Toisaalta em. maiden läheisyys voi johtaa siihen, että niistä muuttaneet seuraavat lähtömaidensa politiikkaa ahkerammin kuin suomalaista, mikä heijastuu myös äänestysaktiivisuuteen. (Borg 2022). Vuoden 2019 Eduskuntavaaleissa venäjänkielisten äänestysprosentti oli 36,7 %, kun se koko väestössä oli 72,1 %. Koko väestön keskuudessa heikosti äänestämään motivoivat (äänestys-% 42,7) europarlamenttivaalit saivat vieläkin harvemmat venäjänkieliset vaaliurnille, äänestysprosentin jäädessä 14,8 %:iin. (Borg 2022).

Vuoden 2021 kuntavaaleissa venäjänkielisten äänestysprosentti oli 18,9 % ja koko väestön 55,1 %. Keskusta sai jälleen 21 % venäjänkielisistä kuntavaaliehdokkaista, mikä heijastanee osaltaan venäjänkielisten muita vieraskielisiä ryhmiä suurempaa suhteellista osuutta suurten asutuskeskusten ulkopuolella. Toiseksi eniten venäjänkieliset lähtivät ehdolle tällä kertaa Perussuomalaisten riveistä, jonka ehdokkaat kattoivat 15 % kaikista venäjänkielisistä kuntavaaliehdokkaista. (Sipinen & Kestilä-Kekkonen 2022). Venäjänkielisten äänioikeutettujen määrä oli noussut neljän vuoden takaisesta 57 531 hlöstä 65 372 hlöön, ja ehdokkaiden määrä 163:sta 188:aan. Naisten osuus ehdokkaista kasvoi muutamalla prosentilla lähes 70 %:iin, ikäjakauman painotuksessa hieman entistä voimakkaammin keski-ikäisiin (alle 35 v. 26 %, 35–55-v. 60 %, yli 55-v. 15 %). Tästä huolimatta venäjänkielisten ehdokkaiden keski-ikä 42,3 v., oli v. 2021 vieraskielisistä ryhmistä matalin. Äänioikeutettujen liki 8 000 hengen lisäyksestä huolimatta valituksi tuli vain yksi valtuutettu enemmän kuin aiempina vuonna. Representaatioindeksi, joka kertoo valittujen ehdokkaiden määrän suhteesta samaa ryhmää edustavien äänioikeutettujen määrään, oli venäjänkielisillä 0,36, sama kuin vieraskielisillä yhteensä. Representaatioindeksin arvo 1 tarkoittaisi, että ryhmä on samassa suhteessa edustettuna edustuselimestä kuin se on äänioikeutetussa väestössä. Alle yhden representaatioindeksi kertoo, että venäjänkieliset ja vieraskieliset ylipäätään ovat aliedustettuja kunnallispolitiikassa: vieraskielisiä valtuutettuja on vain runsas kolmasosa määrästä, joka vastaisi vieraskielisten äänioikeutettujen osuutta väestöstä. (Sipinen & Kestilä-Kekkonen 2022).

Osaltaan valittujen vähäinen määrä voi kertoa myös siitä, että puolueorganisaatiot eivät ole tavoittaneet vieraskielisiä suomalaisia, ja kielimuuri vaaliviestinnässä ja -kampanjoinnissa laskee myös äänestysaktiivisuutta. Perusoikeusbarometrin (2020) mukaan kokemus, että ”valtavirran puolueet ja poliitikot eivät välitä minunlaisistani ihmisistä” on jotakuinkin yhtä yleinen venäjänkielisten keskuudessa (35 %) kuin väestössä keskimäärin (37 %). On valitettavaa, että jotkut maahan muuttaneet ovat kokeneet puolueiden suhtautuneen heihin ainoastaan välineinä vähemmistöryhmien äänen hankkimiseen, tai nähneen heidän näkemyksensä merkityksellisenä vain, jos ne koskevat ns. ”maahanmuuttaja-asioita”. Joidenkin vähemmistöryhmien jäsenten kohdalla ehdokkaaksi lähtemistä voi myös estää rasismille, syrjiville asenteille ja nk. ”maalittamiselle” altistumisen riski.

Poliittiset puolueet ovat avainasemassa siinä ovatko maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset ehdokkaina eri vaaleissa. Puolueiden kiinnostus rekrytoida maahanmuutta-

neita ja monikielisiä ehdokkaita puolestaan riippuu puolueiden arvoista ja resursseista – eli esimerkiksi siitä, koetaanko puolueessa että maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten edustus on arvo sinänsä tai että se hyödyttää vaalimenestyksessä

Oikeusministeriö 2022, 16.

Pääkaupunkiseudun venäjänkieliset luottivat suomen- ja ruotsinkielisiä vähemmän suomalaisiin poliitikoihin ja puolueisiin, mutta olivat kuitenkin tästä huolimatta suhteellisen tyytyväisiä suomalaiseen politiikkaan, eivätkä kaivaneet siihen (esimerkiksi Venäjän tapaan) ”vahvempaa” tai ”kompromissitonta” johtajuutta. Vajaa 30 % venäjänkielisistä suhtautui suomalaiseen politiikkaan voittopuolisen kriittisesti. Tyytymättömyys politiikkaan oli yleisempää miesten kuin naisten keskuudessa, mikä vastaa valtaväestöstä tehtyjä havaintoja. Kriittisyys myös vaikutti kasvavan maassa vietettyjen vuosien seurauksena, mikä selittynee sillä, että järjestelmä ja sen ongelmakohdat ovat ehtineet tulla tutuiksi. (Pitkänen, Saukkonen & Westinen 2019).

Myös muunlaisessa edustuksessa on haasteita. Vaikka maahan muuttaneille ja vieraskielisille on kohdennettu osallistuvan demokratian kohdennettuja mekanismeja valtakunnallisen ja alueellisten etnisten suhteiden neuvottelukuntien sekä paikallisten maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuusneuvostojen muodossa, esimerkiksi jälkimmäisten toiminnan mahdollistamiseen ei kuntia ja hyvinvointialueita velvoita mikään, vaan se on vapaaehtoista ja riippuu täten poliittisesta halusta. MOVA-työryhmä (Oikeusministeriö 2022) esittää myös, ettei monikulttuurisia tai maahanmuuttajataustaisia suomalaisia yhdistävien järjestöjen asiantuntemusta tunnusteta tai siihen luoteta tarpeeksi siihen nähden, millaista roolia ne voisivat näytellä osallisuuden ja demokraattisen edustuksen parantamisessa. Vaaleja, äänioikeutta ja poliittisia kysymyksiä koskevan viranomaisviestinnän ohella kirjoittajien mukaan tarvitaan myös muunlaista rajallisen suomen- tai ruotsin kielen taidon omaaville ihmisille suunnattua ja saavutettavaa, tavoitettavaa viestintää esimerkiksi puolueilta ja sosiaalisessa mediassa. (Oikeusministeriö 2022).

Vadim Romashov esittää kritiikkiä venäjänkielisten väitettyä yhteiskunnallista passiivisuutta ja ”näkymättömyyttä” koskevia tulkintoja kohtaan, joita hän katsoo myös Cultura-säätiön aiemman ”Suomen venäjänkieliset: tässä ja nyt”-raportin (Varjonen, Zamiatin & Rinas 2017) korostavan:

[r]aportti kehottaa tutkijoita kiinnittämään huomiota venäjänkielisten ”näkymättömyyteen”. Tällä raportin kirjoittajat viittaavat venäjänkielisten suhteellisen suureen haluttomuuteen osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa. Raportti maalaa kuvan venäjänkielisestä väestönosasta, joka on passiivinen eikä vaikuta haluavan tulla osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Raportissa esitetään, että venäjänkieliset vetäytyvät tietoisesti ”omaan kulttuurikuplaansa” [...] Tämä luku kyseenalaistaa helpon selityksen venäjänkielisen väestön ”näkymättömyydestä”, jonka nähdään juontuvan passiivisuudesta ja haluttomuudesta integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan.

Romashov 2021: 139.

Romashov pyrkii tarkastelemaan prosesseja ja tilanteita, joissa venäjänkieliset tulevat ”näkymättömiksi”, ja esittää, että venäjänkielisten näkymättömyys ei ilmaise vastahankaisuutta integroitumista kohtaan, vaan on seuraus pyrkimyksistä välttää kielteistä leimautumista ja toiseutetuksi/marginalisoiduksi tulemistä. Näkymättömyys voikin siis olla tulos valitusta toimintatavasta, sillä

joissain tilanteissa ”matalan profiilin pitäminen” auttaa pääsemään osalliseksi, kokemaan kuulumista ja tekee mahdolliseksi ”saavuttaa tietynlaista sosiaalista pääomaa” (Mt. 141).

4. Media

Venäjänkieliset ovat suomalaisessa valtavirtamediassa melko näkymätön ryhmä, mutta samalla monet heistä tukeutuvat sosiaalisen median vertaisyhteisöihin. Saman sosiaalisen stigman jakavien ihmisten vuorovaikutus, vaikka verkkoyhteisönkin välityksellä, voi olla monille voimaannuttava kokemus. Ylikansallinen mediakäyttö asettaa myös osaltaan kyseisen väestöryhmän kahden valtion väliseen ristipaineeseen, ja poliittisten aiheiden onkin tunnistettu jakavan venäjänkielisiä yhteisöjä. Verkon ulkopuolella ” ’epäpoliittisuus’ onkin leimaa-antava piirre venäjänkielisten arjen toiminnassa ja [...] sosiaalisissa suhteissa. Monet pyrkivät etäännyttämään valtiot ja niiden lojaaliusvaatimukset itsestään ja elinympäristöstään, ja valtioiden politiikkoihin uskalletaan ottaa kantaa lähinnä verkossa, ja sielläkin mielellään anonyymisti.” (Oivo ym. 2021, 84). Sireni ym. (2021) havaitsivat, että vaikka venäläistaustaisten ja yleisemmin maahanmuuttajaväestön tuomat hyödyt alueelliselle elinvoimalle ja paikallisyhteisöille olivat esillä maakuntalehdistössä, aiheiden käsittelystä puuttui näiden ihmisten oma ääni. Myös venäjänkielisille suunnattu kotimainen venäjänkielinen media on myös hyvin rajallista. Davydova-Minguet’n (2017, 3) mukaan suomalainen venäjänkielinen mediatoiminta ”koetaan riittämättömäksi ja sen kykyä edustaa vähemmistöä epäillään”. Tutkimuksissa venäjänkieliset ovat yleisesti osoittaneet melko alhaista luottamusta tai sen koommin kiinnostusta suomalaiseen valtavirtamediaan, joka on tuotettu suomalaisen yhteiskunnan ja enemmistöryhmän ehdoilla ja jossa venäjänkielisten oma ääni ei kuulu. Myös suomalainen valtavirtamedia saatetaan kokea Venäjä- tai venäläisvastaiseksi, mikä lienee ”kotimaisen suodattimen”, erilaisen mediakulttuurin ja Venäjän valtamediasta usein merkittävästi poikkeavien tulkintojen ja näkökulmien seurausta (Oivo ym. 2021).

Suomen venäjänkieliset kuluttavat medioita yllirajaisesti ja eriävin painotuksin. Yllirajaista venäjänkielistä mediatilaa hallitsee pitkälti Venäjän valtiojohtoinen valtamedia (Davydova-Minguet 2021; 2017; Sotkasiira 2017). Myös Virossa on venäjänkielisten suuren osuuden johdosta huomattavasti laajempi venäjänkielinen mediatarjonta kuin Suomessa (Vorobeva ym. 2022). Oma kenttänsä on Suomen venäjänkielisten itse tuottama media, joka koostuu näkökulmiltaan, sisällöiltään ja painotuksiltaan värikkäästä joukosta pienileikkisiä julkaisuja, jotka kuitenkin eivät kykene muodostamaan ”venäjänkielistä julkisuutta” (Davydova-Minguet 2017). Davydova-Minguet (2017; 2021) katsoo venäjänkielisiä yhdistävän ja heidän omaa ääntään edustavan, Venäjän mediavaikuttamiselle vastavoiman muodostavan kotimaisen venäjänkielisen laatumedian ja julkisuuden puutteen johtuvan pitkälti resurssien puutteesta.

Yleisradion niukasti resursoitu venäjänkielinen toimitus, YLE Novosti tuottaa 5 min päivittäisen uutislähetyksen prime timen ulkopuolella sekä käännöspainotteista uutisisältöä internetissä. Sen tuotantoa on kritisoitu viranomaislähtöisyydestä, pinnallisuudesta, toteavasta sävystä, viestimisestä valtiolta venäjänkielisen vähemmistön suuntaan. (Mt.). Osa venäjänkielisistä koekin sen vieraaksi, Suomen valtiolliseksi propagandaksi. Aiemmissä tutkimuksissa venäjänkielisten luottamus suomalaiseen mediaan on ollut heikohkoa, alle 40 % luokkaa. Arviot sen seuraamisen yleisyydestä vaikuttavat vaihtelevan jonkin verran tutkimusten välillä, esimerkiksi Elfadlin ja kumppaneiden (2021) kyselyssä se oli hieman yli 60 % miehillä ja lähes 70 % naisilla. Samassa tutkimuksessa havaittiin myös, että naisten kohdalla suomalaisen median seuraaminen korreloi hyväksi koetun elämänlaadun sekä vähäisten yksinäisyyden kokemusten kanssa. Pitkä-

sen, Saukkosen ja Westisen (2019) viittä suurinta vieraskielisten ryhmää (venäjä, viro, englantia, arabia, somali) pääkaupunkiseudulla koskevassa tarkastelussa venäjänkieliset suhtautuivat epäilevimmin suomalaiseen mediaan.

Monille venäläinen valtamedia muodostaa tutumman vaihtoehdon, vaikka myös siihen suhtautaan kriittisesti. Ero suomalaisen ja venäläisen median esiin tuomissa tulkinnoissa, näkökulmissa ja esitystavassa on usein jyrkkä (Davydova-Minguet ym. 2019), minkä myötä venäläistä mediaa seuraavista osa kokee suomalaisen uutisoinnin vääristeleväksi ja venäläisvastaiseksi. Venäjänkielisten keskuudessa on tavanomaista seurata sekä suomalaista että venäläistä mediaa ja suhtautua molempiin jokseenkin epäileväisesti. (Viimaranta ym. 2018).

Yli 64-vuotiaista miehistä 75 prosenttia seurasi venäjänkielistä mediaa päivittäin, 42 prosenttia Suomessa toimivia venäjänkielisiä tiedotusvälineitä ja 36 prosenttia suomenkielisiä tiedotusvälineitä. Naiset seurasivat miehiä aktiivisemmin suomenkielistä mediaa. Työikäisistä [51–64 v.] naisista lähes yhtä moni (noin 50 %) seurasi päivittäin suomalaista mediaa kuin venäjänkielistäkin.

Kempainen ym. 2020, 19–20.

Tiina Sotkasiira (2017) esittää vuosina 2015–2016 toteutettuihin haastatteluihin perustuen Krimin miehityksen ja Itä-Ukrainassa käytyjen taistelujen politisoineen mediankäytön ja tuottaneen suomen venäjänkielisten keskuudessa erityisesti kolmen tyyppisiä reaktioita. Ensimmäinen reaktio on mediankäytön ”venäjämielistyminen”, sitoutuminen Venäjän valtion kontrolloiman venäläisen valtavirtamedian esittämiin narratiiveihin ja niiden käyttäminen vertailukohtana muiden, esimerkiksi suomalaisten medioiden, väitteiden todenmukaisuuden ja sävyn arviointiin. Toinen reaktiotapa on itsen etäännyttäminen mediasta, eräänlaisen ulkopuolisen tarkkailijan aseman ottaminen. Tämän voi nähdä keinona pyrkiä välttämään ahdistavan, ristiriitaisen ja affektiivisen uutisoinnin tuottamia epämiellyttäviä kokemuksia ja tunteita. Joidenkin asenne on ylenkatsova, toisten kyyninen tai välinpitämätön. Jotkut pyrkivät välttymään kielteisiä kokemuksia ja tunteita herättävältä uutisoinnilta keskittymällä esimerkiksi vain viihteellisiin sisältöihin. Kolmas reaktiotapa on median kriittinen ja monilähteyteen perustuva käyttö. Kriittisesti monista lähteistä mediaa seuraavat pyrkivät ottamaan kriittistä etäisyyttä kansallisiin mediatiloihin ja vertailevat niiden esittämiä kuvia, tiedostaen kuinka heihin pyritään vaikuttamaan. Monet pyrkivät täydentämään käsitystään maailman tapahtumista seuraamalla useita eri näkökulmia tarjoavia medioita.

Yksilöiden mediaan suhtautumista tyyppitelevien reaktiotapojen ohella Sotkasiira tunnistaa kaksi mediakäyttäjien ryhmää; valikoimattomat, tottumuksen ohjaamat ja viihtymiseen pyrkivät ritualistisesti orientoituneet käyttäjät ja päämäärätietoiset, tietoa tavoittelevat, välineellisesti mediaan orientoituneet käyttäjät, sekä neljä median käyttötappaa, joita venäjänkieliset toteuttavat. Nämä vastaavat osin aiemmin eriteltyjä mediankäyttäjien tyyppisiä, mutta sama ihminen voi vuorotella tai vaihdella eri käyttötappojen välillä, eivätkä ne sikäli täysin sulje toisiaan pois. Sotkasiiran tunnistamat neljä median käyttötappaa ovat

1. Venäjänkielinen mediankäyttö, ritualistinen venäjänkielisen median käyttö totunnaisuudesta tai viihtymiseksi – vaikka sisällöt tukevat Venäjän kansallista tarinaa, ne eivät välttämättä heijasta käyttäjän identiteettiä tai näkemyksiä. Venäjänkielinen mediankäyttö on tyyppistä iäkkäämmille sekä ihmisille, joiden muu kielitaito on rajallinen, minkä vuoksi he joutuvat nojautumaan (lähes) yksinomaan äidinkieliseen mediaan.

2. **Venäjänmielinen** mediankäyttö, jossa mediankäyttäjät seuraa omaa poliittista maailmankuvaansa tukevia ja vahvistavia, Venäjän kansallista kertomusta rakentavia medioita. Venäjänmielisesti mediaa käyttävät pitävät usein Venäjän valtamediaa luotettavampina kuin suomalaisia-, tai yleisesti länsimaisia medioita. Voi olla seurausta kielitaidon rajallisuuden aikaansaamasta rajoittumisesta vain venäjänkieliseen mediatilaan?

3. **Kriittinen**, ylikansallinen mediankäyttö, eroavien rinnakkaisten näkökulmien etsiminen ja vertailu; kriittinen etäisyys ja oman identiteetin monijakoisuuden reflektointi. Edellyttää esimerkiksi Suomessa käytännössä kolmen kielen sujuvaa osaamista, sekä kriittistä medianlukutaitoa.

4. **Etäännyttäminen** mediankäyttötapana: mediasta etäänntyneet haluavat ottaa etäisyyttä konflikteihin ja mediatodellisuuteen, jonka seuraaminen koetaan esimerkiksi sen ristiriidoista ja affektiivisuudesta johtuen psyykkisesti raskaaksi.

Sotkasiiran mukaan haastatteluista tunnistetut neljä mediankäyttötapaa kuvastavat myös Ukrainan konfliktin vaikutuksia Suomen venäjänkielisiin ja siihen suhtautumista. Media ikään kuin pakottaa kohtaamaan konfliktin, joka on toisaalta median välityksellä ikään kuin ”imaissut sisäänsä” osan haastateltavista. Sotkasiira katsoo havaintojensa osoittavan, ettei ”kiinnostus venäläistä kulttuuria ja mediaa kohtaan ei automaattisesti tarkoita identifioitumista venäläiseen politiikkaan” (Mt. 33), mutta myöskään kriittisyys venäläistä mediaa kohtaan ei automaattisesti johda suomalaisen tai läntisen median näkökulmien omaksumiseen. (Sotkasiira 2017). Sotkasiira (2017) huomauttaakin, etteivät venäjänkieliset Suomessa muodosta yhtä yhdenmukaista-, tai edes kahta vastakkaista ryhmää, vaan joukko on hyvin moni- ja hajanainen. Toisaalta taas Pitkänen, Saukkonen ja Westinen (2019) katsovat pääkaupunkiseudun venäjänkielisten jakautuvan mediankäytössään suomalaisia medioita paljon ja ei lainkaan seuraaviin. Tutkimuksessa 62 % vastaajista ilmoitti seuraavansa Suomen yhteiskunnallisia asioita aktiivisesti, mutta luku ei erittele, seurataanko niitä esimerkiksi suomalaisista, venäläisistä vai virolaisista medialähteistä.

Venäjänkielisten mediankäytössä sosiaalisella medially on usein keskeisempi rooli kuin Suomessa tuotetulla venäjänkielisellä perinteisellä medially. Se toisaalta helpottaa ylläpitämistä, mutta kääntöpuoleltaan tuottaa toimintalogiikkansa seurauksena ”kuplautumista”, polarisoitumista vahvistavia samanmielisten ”kaikukammioita”. Ryhmän keskuudessa polarisaation keskiössä on Venäjän ja ”Lännen” välinen affektiivinen jakolinja, joka halkoo perheitä ja verkostoja erottamalla perheenjäsenet ja ystävät esimerkiksi sen perusteella, minkä maan mediaan nämä pääasiassa luottavat. (Davydova-Minguet & Pöllänen 2021). Toisaalta digitaaliset viestintävälineet kuten sosiaalinen media mahdollistavat verkostojen ylläpitämisen yli rajojen, mikä voi toisaalta tukea maahan muuttaneiden hyvinvointia, mutta toisaalta haitata kotoutumista tukevaa paikallisten verkostojen muodostamista.

Vorobeva, Jauhiainen ja Tammaru (2022) tunnistivat Virosta Suomeen muuttaneita venäjänkielisiä koskevassa tutkimuksessaan teknologian mahdollistavan monipaikkaisen elämän johtavan siihen, etteivät ihmisten verkostot välttämättä ”vaihdu” tai merkittävältä osin muutu edes maasta toiseen muuttaessa. Yhteydenpitomahdollisuudet saattavat saada aikaan, että entiseen asuinpaikkaan kytkeytyvien verkostojen ylläpitäminen saa enemmän painoarvoa kuin uusien luominen uudessa ympäristössä, jolloin ihminen tavallaan sijaitsee fyysisesti yhdessä paikassa, mutta sosiaalisesti toisessa. Mainitussa tutkimuksessa havaittiin myös, että siirtolaiset voivat mieltää kotoutumisen eräässä mielessä vaihtokaupaksi, jossa maahan muuttanut esimerkiksi opiskelee uutta kieltä odottaen ikään kuin hyvityksenä nähdystä vaivasta yhteiskunnallisen-, työmarkkina- ym. asemansa paranevan tämän seurauksena.

5. Identiteetti ja ryhmäsuhteet

Krimin valtauksen ja Itä-Ukrainan sodan herättänyt uusi kansallismielisyyden aalto nosti Putinin hallinnon kannatusta Venäjällä, ja toisaalta herättivät vastarintaa. Suhtautuminen Venäjän federaation voimapolitiikkaan on luonut jyrkkiä jakolinjoja ympäri maailmaa asuvien venäjänkielisten keskuuteen, mikä katkoi ystävyys- ja perhesuhteita. Jotkut ratkaisivat asian olemalla ottamatta kantaa ja puhumatta tunteita herättävistä teemoista.

Krimin jälkeisessä ajassa suomalaisessa politiikassa pantiin voimaan kaksoiskansalaisia koskevia rajoituksia erityisesti nk. strategiaan tehtäviin nimittämisessä. Vaikka sitä ei haluttaisi usein lausua julki, keskustelu käytiin ja käydään edelleen lähes täysin sen ympärillä, missä määrin Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaiset ovat lojaleja Suomelle ja minkälaiset turvallisuusuhan heidän mitattava läsnäolonsa mahdollisesti muodostaa. Tätä keskustelun käännettä voidaan nimittää kaksoiskansalaisten- ja laajemmin venäjänkielisten turvallisiksi. Davydova-Minguet'n mukaan "[t]ämä vaikutti niin Venäjä-mielisten kuin Venäjää kritisoivienkin asemaan, ja voikin sanoa, että monet venäjänkielisten edelleenkin kokevat olevansa ikään kuin puun ja kuoren välissä: molemmat valtiot tarkkailevat heitä, ja heidän tosiasiallinen arkinen yllirajainen elämäntapansa on ikään kuin uhattuna" (2021, 294).

Identiteetti

FinMonik-tutkimuksen Venäjä ja etninen Neuvostoliitto -ryhmän vastaajat kokivat kuuluvuutta seuraaviin ryhmiin:

Taulukko 20.

Kuulumisen kokemukset	Koko maaryhmä	Miehet	Naiset	Ulkomaalaistaustaiset yhteensä
Asuinkuntaansa	60 %	58 %	62 %	53 %
Suomalaisiin	55 %	55 %	55 %	49 %
Synnyin- tai lähtömaansa kansalaisiin	69 %	66 %	71 %	68 %
Eurooppalaisiin	64 %	63 %	64 %	56 %
Maailmankansalaisiin	37 %	40 %	34 %	52 %
Poliittiseen tai ideologiseen ryhmään	7 %	9 %	4 %	7 %
Omaan ammattiryhmään	55 %	62 %	48 %	49 %

Kuvatuista sukupuolten välisistä eroista kuulumisessa ainoastaan ero ammattiryhmään kuulumisen kokemuksessa ylitti 95 % luottamusvälin ja oli täten tilastollisesti merkitsevä. (Seppänen, Rask & Kuusio 2020).

CHARM-tutkimukseen (Kempainen ym. 2020) vastanneista yli 50-vuotiaista venäjänkielisten yli puolet koki kuuluvuutta "venäläisiin" ja noin puolet muihin maahanmuuttajaryhmiin, mutta melkein 90 % suomalaisiin, vähintään "jonkin verran". Noin 90 % vastaajista koki syntymämaan-

sa kulttuurin ja perinteet, ja yli 80 % suomalaisen kulttuurin ja perinteet itselleen tärkeiksi, joskin naiset olivat yllidustettuina jälkimmäisessä ryhmässä. Noin 80 % vastaajista oli kuluneen vuoden aikana vierailut syntymämaassaan.

Vuonna 2016 16–29-vuotiaita Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaisia tarkastelleessa kyselyssä (Kananen, Ronkainen & Saari 2018) kaksoiskansallisten havaittiin jakautuvan kansallisuusorientaatioiltaan moneen ryhmään. Näitä olivat kaksoiskansalliset, joilla joko toinen kansallisuus oli vahvemman kiinnittymisen kohteena (suomalais- tai venäläispainotteiset kaksoiskansalliset), molemmat yhtä lailla vahvoja (vahvasti kaksoiskansalliset) tai heikkoja (kevyt-kaksoiskansalliset). Tämän ohella oli myös henkilöitä, jotka kiinnittyivät jompaankumpaan kansalaisuuteensa kytkeytyvään kansallisuuteen yksinomaisesti (suomalaiset ja venäläiset), sekä pieni joukko, joiden kansalaisuuksista kumpikaan ei vastannut heidän kokemustaan kansallisuudesta. Nämä vastaajat identifioituivat usein esimerkiksi Kaukasuksen kansallisuuksiin tai Venäjän vähemmistökansoihin. He havaitsivat myös, ettei identifioituminen kansalaisuuteen yksioikoisesti johda aktiiviseen kansalaisuuteen: esimerkiksi yksinomaan kokemus suomalaisuudesta ei saa aikaan vaaleissa äänestämistä. Johtopäätöksenomaisesti kirjoittajat toteavat, että

...poliittinen puhe kaksoiskansalaisista sisäisesti yhdenmukaisena ”viidentenä kolonnana” ei vastaa kyselymme esiin tuomaa kuvaa heterogeenisestä nuorisoryhmästä, jossa enemmistö on vahvasti sitoutunut suomalaiseen yhteiskuntaan ja Suomen kansalaisuuteen

Kananen, Ronkainen & Saari 2018, 529.

Pitkäsen, Saukkosen ja Westisen (2019) pääkaupunkiseutuun rajautuvassa tutkimuksessa venäjänkielisistä vastaajista 12 % tunsivat itsensä suomalaisiksi ja venäläiseksi, 11 % suomalaisiksi mutta ei venäläiseksi, 62 % venäläiseksi muttei suomalaisiksi ja 15 % ei venäläiseksi eikä suomalaisiksi. Käsiteltäessä siitä, missä määrin, jos lainkaan, suomalaisuus liittyy etnisyyteen, jakoi kieli-ryhmän vastaajia. Tutkimuksessa venäjänkielisten identiteetille tärkeitä asioita olivat seuraavat: (erittäin tärkeä/jokseenkin tärkeä) perhe (83 % / 13 %), koulutus (65 % / 26 %), äidinkieli (66 % / 24 %), työ (61 % / 27 %), suku (60 % / 28 %), ystävät (54 % / 33 %) kulttuuriset traditiot (48 % / 33 %), lapsuuden/nuoruuden kasvuolosuhteet (58 % / 28 %), nimi/sukunimi (45 % / 31 %) yhteiskuntaluokka (35 % / 38 %), sukupolvi 50 % / 19 %), uskonnollisuus (23 % / 29 %). Muut valittavissa olevat seikat olivat edes jokseenkin tärkeitä alle puolelle venäjänkielisistä vastaajista. Sukupuolittain eriteltyinä yhteiskuntaluokka, kulttuuriset traditiot ja koulutus olivat tärkeämpiä naisille kuin miehille. Koulutus taas oli n. 10 %-yks. korkeammin arvotettu miesten vastauksissa. Kenties hieman yllättävää on, että koulutuksen tärkeys ei ollut riippuvaista henkilön oman koulutustason kanssa, vaan vaihteli enemmänkin ikäryhmittäin siten, että se oli tärkeää yli puolelle alle 30-vuotiaista mutta, vain noin kolmannekselle vanhemmista ikäryhmistä.

Itselleen keskeisiksi arvoiksi venäjänkieliset nostivat esimerkiksi kunnian, joka oli tärkeä noin puolelle yli 50-vuotiaista mutta vain noin kolmannekselle sitä nuoremista, sekä Suomen itsenäisyyden, jota pidettiin sitä suuremmassa arvossa, mitä iäkkäämmästä vastaajasta oli kysymys ja mitä kauemmin tämä oli asunut Suomessa. Auttamista ja yhteisöllisyyttä piti tärkeänä 43 % vastaajista, joten tutkijat katsovat, ettei se ole erityisen korostunut, toisin kuin esimerkiksi Kähäri (2017) tutkimus voisi viitata. Tämän ohella havaittiin yksilökeskeisen ”jokainen on oman onnensa seppä” -ajatuksen olevan yleinen. Venäjänkielisyys rekisteritietona, tai edes ”kieli-identiteettinä” ei suoraan samaistukaan ”venäläisyyteen”, joka puolestaan voi, asiayhteydestä riippuen, viitata niin Venäjän federaation kansalaisuuteen, venäläiseen kulttuuriseen identiteettiin,

venäläisiin sukujuuriin, etniseen identiteettiin tai ulkoa päin tunnistettuun rodullistavaan kategoriaan. Tämän kaltaiset ryhmien määrittelyt ja niille annetut merkitykset ovat olemassa ihmisten uskomuksissa, oletuksissa ja tulkinnoissa usein limittäisinä ja risteävinä (Oivo 2022, Krivos 2021). ”Venäjänkielisten” valitsemiseen analyysiyksiköksi liittyy riski käsitteen reifikoitumisesta, eli siitä, että siihen aletaan suhtautua tiedon tuotannon tarkoituksiin luodun ryhmittelyn sijaan maailmassa sellaisenaan olemassa olevana, herkästi yhtenäiseksi oletettuna ryhmänä, jolloin rajauksen keinotekoisuus ja kategorian sisäinen heterogeenisuus saattaa jäädä tunnistamatta. (Cheskin & Kachuyevski 2019).

Maahanmuuttajataustaiset kehystyvät politiikkakohteiksi kielen, yhteiskuntaluokan ja kansalliseen yhteisöön kuulumattomuuden perusteella. [...] Tilastokategoria myös essentialisoituu olemassa olevaksi ja yhtenäiseksi sosiaalisesti ryhmäksi.

Hanifi ym. 2021 sit. Elrick & Schwartzman 2015.

Suomessa väestörekisteri ei tarjoa suoraa tietoa ihmisten etnisyydestä, eikä lain puitteissa väestötietojärjestelmään voida sisällyttää henkilön ”rotua” tai etnistä alkuperää koskevaa tietoa. Sen sijaan Tilastokeskuksen vuodesta 2012 käyttämä syntyperäluokitus jakaa maan asukkaat suomalaistaustaisiin ja ulkomaalaistaustaisiin sen perusteella, ovatko henkilön vanhemmat syntyneet Suomessa vai ulkomailla. Vanhempien syntymämaiden perusteella luokitellaan väestörekisterissä Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaisiksi henkilöt, joiden äiti tai molemmat vanhemmat ovat syntyneet em. maissa, jolloin luokka sisältää myös Suomessa syntyneitä ja koko elämänsä asuneita ihmisiä.

Syntyperään tai ”maahanmuuttajataustaan” kiinnittyvät kategorisoinnit ovat kuitenkin saaneet osakseen kritiikkiä siitä, että niillä ylläpidetään eroja kansallisen yhteisön perustana olevan, homogeenisen ja kulttuurisesti yhtenäisen kansakunnan, ja vieraiden, toiseutettujen ulkopuolisten välillä (Oivo, Davydova-Minguet & Pöllänen 2021). Suomessa syntyneen henkilön kutsuminen ”toisen-” tai ”kolmannen sukupolven maahanmuuttajaksi” esimerkiksi ”ensimmäisen-” tai ”toisen sukupolven suomalaisen” sijaan kiinnittää tämän syntyperänsä kautta toiseen maahan kuin faktiseen synnyin- tai asuinmaahansa (esim. Hanifi, Haaramo & Saarenmaa 2021; Kananen, Ronkainen & Saari 2021).

Suhde kansalliseen enemmistöön

Venäjänkielisten asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa on mutkistanut näiden kahtalainen kehystäminen sekä suomalaisena kulttuurisena vähemmistönä; Suomen väestön venäjänkielisenä osana, että venäläisenä kulttuurisena väestönä; diasporisena ryhmänä, jonka kieli- ja kulttuurinen identiteetti oletetusti liittyvät Venäjän valtioon. Liberaali monikulttuurisuuslaite affirmoi venäjänkielisten vähemmistöoikeuksia sekä pyrkii edistämään heidän osallistumistaan yhteiskunnassa, suomalaisen yhteiskunnan venäjänkielisenä kulttuurisena vähemmistönä. Kun venäjänkieliset tulevat kehystetyksi suomalaisena kulttuurisena vähemmistönä, painopiste on yleensä siinä, miten he voivat toiminnallaan ja kulttuurillaan hyödyttää suomalaista yhteiskuntaa ja valtaväestöä esimerkiksi toimimalla ”välittäjinä” maiden välisissä poliittisissa, taloudellisissa ja

kulttuurisissa suhteissa ja edistää täten valtioiden rauhanomaisia ja vastavuoroisesti edukkaita välejä. (Viimaranta, Protassova & Mustajoki 2018; Sireni, Davydova-Minguet & Pöllänen 2021).

Vorobevan, Jauhiaisen ja Tammarun (2022) tutkimuksessa monet Virosta Suomeen muuttaneet venäjänkieliset kokivat, etteivät ”kantasuomalaiset” olleet osoittaneet kiinnostusta heihin tutustumiseen, ja parhaimmillaankin heistä oli tullut näille korkeintaan tuttavias tai työtovereita, mutta harvoin ystäviä. Ilmiö on tunnistettu muuallakin: esimerkiksi Elfadlin ja kumppanien kyselyssä (2021) vai hieman useampi kuin joka kolmas venäjänkielisistä vastaajista kertoi, että heillä on vähintään yksi (kanta-)suomalainen ystävä. Edes suomen osaaminen ei takaa pääsyä kanta-väestön verkostoihin, vaan tässä tutkimuksessa sen havaittiin korreloivan selkeämmin tuttavapiirin etnisen moninaisuuden kanssa. Suomen kieltä siis käytetään maahanmuuttajataustaisten vähemmistöjen keskinäiseen verkostoistumiseen. Niistä Vorobevan ja kumppaneiden (2022) tutkimuksen vastaajista, joiden sosiaalisen median kontakteista suurin osa asui Suomessa, vain 6 % näistä oli (kanta)suomalaisia, 34 % venäläisiä/venäjänkielisiä ja 57 % edusti muita etnisiä vähemmistöryhmiä (ks. myös Sotkasiira 2018). Koetut vaikeudet yhteyksien luomisessa kansalliseen enemmistöön voivat osaltaan johtaa Vorobevan ja kumppanien havaitsemiin toimintatapoihin, lähtömaan verkostojen puoleen kääntymiseen sekä toisaalta verkostojen luomiseen muiden maahanmuuttajataustaisten ryhmien parissa, joilla haastateltavat heidän mukaansa pyrkivät lieventää siirtolaisuuden sosiaalisia ”kustannuksia”.

Nämä strategiat eivät välttämättä palvele kotoutumisen tavoitetta: sosiaalisten suhteiden painottuminen lähtömaan verkostoihin sekä muihin maahanmuuttajataustaisiin voi päinvastoin edesauttaa päätymistä etnisesti segregoituneille asuinalueille, maahanmuuttajavaltaisille ”sekundäärisille työmarkkinoille” (Kähäri 2017) ja muutenkin yhteiskunnan marginaaliin. Vorobeva ym. mainitsevat venäjänkielisten ja suomenkielisen enemmistön suhteiden ohuuden mahdolliseksi taustatekijäksi myös historiallisista tekijöistä kumpuavat kielteiset asenteet, toisin sanoen suomalaiseen yhteiskuntaan juurtuneen epäluuloisuuden kaikkea ”venäläiseksi” miellettyä kohtaan. Myös Kähäri (2017) tunnistamat Venäjä- ja neuvostotaustaisten sekä kantaväestön poikkeavat luottamusorientaatiot voivat osaltaan estää läheisten siteiden ja verkostojen muodostumista. Vorobeva ym. (2022, 16) ehdottavat keinona syvemmän, aidosti kaksisuuntaisen integraation tavoitteluun (maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön välisen) verkostojen rakentamiseen tähtäävät pyrkimykset sekä monikulttuuristen tai ”kulttuurienvälisen” (intercultural) kompetenssien kehittämisen laajasti väestöryhmien keskuudessa.

Celikkol ym. (2021) paikansivat tutkimuksessaan tekijöitä, jotka selittävät, miksi kansallisen enemmistöryhmän jäsenet eivät asetu tukemaan vähemmistöjen pyrkimyksiä asemansa parantamiseen. Tunnistettuja auttamishaluttomuuden syitä olivat konfliktien välttely ja osin siihen liittyen myös oletetut itselle mahdollisesti lankeavat taloudelliset ja sosiaaliset kustannukset, oman ryhmän ensisijaiseksi asettaminen ja tarve varmistaa, etteivät vähemmistöt saavuta parempaa asemaa kuin ”omilla” on, sekä erityisesti venäjänkielistä vähemmistöä koskien ryhmään liitetyt uhka-arviot ja turvallistavat diskurssit. Tutkimuksen keskeinen havainto oli, että enemmistön jäsenet, jotka eivät koe henkilökohtaista tai omaan ryhmäänsä kiinnittyvää etnistä syrjintää ja jotka kokevat olevansa henkilökohtaisesti ja ryhmänä taloudellisesti turvatussa asemassa, ovat valmiimpia puuttumaan epäoikeudenmukaisuuteen, sillä kokevat oman ja ryhmänsä aseman turvatuksi, ja tämän vuoksi, että heillä ”on varaa” tukea muita ryhmiä ja näiden aseman parantamista. Kokemus omasta paremmasta asemasta ja vauraudesta suhteessa joihinkin muihin ryhmiin saattoi myös tuottaa tietoisuuden sosiaalisen tasa-arvon puutteellisesta toteutumisesta ja täten motivoida tukemaan heikommassa asemassa olevia.

Samaan tutkimushankkeeseen edellisen kanssa kuuluu myös Jasinskaja-Lahden ym. artikkeli *When Psychological Contract Is Violated: Revisiting the Rejection-Disidentification Model of Immigrant Integration* (2018). Tutkimuksen otos koostuu venäjänkielisistä ja venäläistaisista ihmisistä, jotka asuvat Suomessa, Norjassa ja Virossa. Tutkimus tarkastelee, kuinka koettu etnisyyteen perustuva syrjintä on suhteessa asenteisiin kansallista enemmistöryhmää kohtaan, ja toisaalta valmiuteen puuttua epäoikeudenmukaisuuteen parantaakseen vähemmistöryhmän asemaa. Tutkijat pyrkivät tunnistamaan, mitkä mekanismit vähentävät huonossa asemassa olevien vähemmistöryhmien jäsenten alttiutta taistella kokemaansa eriarvoisuutta ja epäoikeudenmukaisuutta vastaan haastamalla muita, hallitsevassa asemassa olevia ryhmiä, ja mitä seurauksia etnisestä syrjinnästä on eri maissa asuville venäjänkielisille, sekä johtaako tämä lannistumiseen vai kamppailuun ryhmän aseman parantamiseksi. Artikkelin pyrkii uudelleen arvioimaan aiemman tutkimuksen rakentamaa ymmärrystä integraation vastavuoroisuudesta tuomalla organisaatiotutkimuksesta psykologisen sopimuksen käsitteen keskusteluun integraatiosta. Tässä yhteydessä sopimus merkitsee oletusta, jossa vähemmistöryhmä integroituu ja tästä hyvityksenä enemmistöryhmä tarjoaa heille arvostusta ja tasa-arvoisen aseman. Sopimuksen voidaan kokea myös tulleen petetyksi, mikäli toinen puoli ei toimi odotusten mukaisesti, kun esimerkiksi syrjinnän kokemukset jatkuvat integroitumispyrkimyksistä huolimatta.

Tutkimuksessa havaittiin kaksi tekijää, jotka vaikuttavat ennustavan näitä ilmiöitä: kansallinen identifioituminen tai sen puute ja luottamus tai epäluottamus kansallista enemmistöryhmää kohtaan. Keskeinen havainto oli, että vahva venäläinen identiteetti, ja etnisen syrjinnän kokemusten määrä olivat positiivisesti kytköksissä kielteisiin asenteisiin kansallista enemmistöryhmää kohtaan sekä valmiuteen toimia koettua ryhmäperustaista epäoikeudenmukaisuutta vastaan. Tämä haastaa osin aiemman tutkimuksen päätelmiä, joiden mukaan ”ylemmän tason” jaettu (esim. kansallinen) identiteetti, positiiviset kohtaamiset enemmistöjen kanssa, luottamus ja positiiviset asenteet heitä kohtaan voivat vähentää vähemmistöihin kuuluvien tietoisuutta epätasa-arvosta sekä oman ryhmän aseman parantamiseen tähtäävään kollektiiviseen toimintaan osallistumista. Koettu syrjintä ja vähemmistöetninen identiteetti ennustivat myös kansallista identifioitumista ja luottamusta kansallista enemmistöryhmää kohtaan siten, että mitä enemmän henkilö on kokenut syrjintää ja mitä vahvemmin hän identifioituu vähemmistöetnisyytensä kautta, sitä vähemmän hän kiinnittyy kansalliseen identiteettiin ja luottaa kansalliseen enemmistöryhmään. Etäisyys kansalliseen identiteettiin ja epäluottamus enemmistöä kohtaan liittyivät vahvempiin kielteisiin tunnereaktioihin koettua syrjintää kohtaan, mutta myös vähäiseen alttiuteen puuttua epäoikeudenmukaisuuteen sitä kohdattaessa.

Vahva etninen identiteetti liittyy itsessään positiivisesti halukkuuteen puuttua epäoikeudenmukaisuuteen, mutta se on kytkeytynyt matala luottamus enemmistöä kohtaan, johon se usein yhdistää, vaikuttaisi vähentävän alttiutta puuttua epäoikeudenmukaisuuteen. Tutkimuksessa nousi myös esiin joitakin tilastollisesti marginaalisia eli kokoluokaltaan ei-merkitseviä, mutta mahdollisesti teoreettisesti kiinnostavia eroja tarkasteltujen maiden välillä: Norjassa ja Virossa vahva etninen identiteetti kytkeytyi luottamukseen enemmistöä kohtaan, ja luottamus enemmistöä kohtaan liittyi halukkuuteen puuttua epäoikeudenmukaisuuteen, kun taas Suomessa yhteys oli päinvastainen. Tutkimuksen havainnoista syntyy vaikutelma, että Norjassa ja Virossa luottamus väestön enemmistöä kohtaan ikään kuin ”rohkaisee” edistämään oman vähemmistön asemaa yhdessä ja julkisesti. Tämän pohjalta myöhemmässä tutkimuksessa voisi olla kiinnostavaa tarkastella, vaikuttaako ilmiön taustalla yhteiskunnallisen kontekstin koettu ”vastaanottavuus” vaatimuksille ja oman ryhmän asian edistämiseksi. (Jasinskaja-Lahti ym. 2018). Itä-Suomalaisia nuoria koskevassa tutkimuksessa (Eskelinen, Neuvonen & Saari 2017) havaittiin vahvoja kielteisiä asenteita venäläisiä kohtaan. Rajan tuntumassa asuvista Pielisen Karjalan (Lieksa ja Nurmes) nuorista kielteisesti Suomessa asuviin venäläisiin asennoitui jopa neljäsosa. Edellä maini-

tuilla paikkakunnilla 22–25-vuotiaat miehet suhtautuivat venäläisiin kaikkein kielteisimmin: joka kolmas oli sitä mieltä, että ”venäläiset maahanmuuttajat eivät anna positiivista panosta suomalaiselle yhteiskunnalle” (Mt. 157). Kuopiossa suhtautuminen oli yleisesti myönteisempää, positiivisinta 22–25-vuotiaiden naisten keskuudessa ja kielteisintä miehillä sekä 16–17-vuotiailla. Koko aineistossa kuitenkin vain 44 % vastanneista nuorista katsoi, että venäläisillä maahanmuuttajilla on positiivinen panos suomalaiseen yhteiskuntaan, ja 17 % suhtautui heihin avoimen kielteisesti. Neutraaleja vastauksia taas oli jopa 39 %. Kielteiset kuvaukset, joita esitettiin vähemmän ”venäläisiä” kuin esimerkiksi ”maahanmuuttajia” tai ”romaneja” kohtaan, kohdistuivat pääasiassa Venäjän kansalaisiin ”Suomen kulttuurihistoriallisina ’rotuvihollisina’ ” (emt. 157), historiallisen vihollisvaltion miellettyinä edustajina, erotuksena Suomessa asuvista venäjänkielisistä yleisesti, joihin suhtauduttiin positiivisemmin. Venäläisvastaisuudella on Suomessa pitkä jatkumo, ja nuoret tiedostivat kielteisten asenteiden osin periytyneen heille vanhemmilta sukupolvilta. Useimmissa vastaajaryhmissä kielteiset asenteet lieventyivät iän myötä, mikä saattaisi selittyä osin esimerkiksi aikuistumiseen liittyvällä kasvuympäristön ja kasvattajien arvojen ja asenteiden reflektoinnilla ja haastamisella.

Erona muihin etnisiin ryhmiin oli, ettei ”venäläisiin” kohdistunut muita hyvinvointisovinnisia kommentteja kuin vaatimukset suomalaisten yksinoikeudesta maanomistukseen rajaseudulla. Kukaan haastateltavista ei pitänyt venäläisiä hyvinvointipalvelujen tai sosiaalietuuksien hyväksikäyttäjinä

Mt. 159.

Yllättävää tai ei, suomalaisissa maahanmuuttovastaisissa äärioikeistopiireissä on ainakin ajoittain löytynyt myötämielisyyttä Venäjän valtiolle ja sen harjoittamalle politiikalle. Venäjän tiedetään tukevan kansalliskonservatiivisia ääriliikkeitä ympäri länsimaita, ja on viitteitä, että tästä tuesta on nautittu myös Suomessa. (Sallamaa 2018).

Suhteet muihin vähemmistöihin

Taulukko 21.

Ryhmäsuhteet % venäjänkielisistä, jotka kokisivat epämukavaksi, jos seuraavaan ryhmään kuuluva henkilö olisi	Naapuri	Vrt. koko väestö	Perheenjäsenen aviopuoliso	Vrt. koko väestö
Seksuaali-vähemmistöön kuuluva	29 %	11 %	54 %	26 %
Juutalainen	10 %	9 %	18 %	20 %
Maahanmuuttaja Somaliasta	54 %	43 %	64 %	53 %
Muslimi	38 %	38 %	50 %	54 %
Romani	63 %	53 %	64 %	58 %
Transihminen, transsukupuolinen	35 %	20 %	62 %	39 %
Turvapaikanhakija / pakolainen	48 %	41 %	53 %	51 %
Vammaisen henkilö	4 %	3 %	18 %	16 %

(Perusoikeusbarometri 2020).

Perusoikeusbarometrissa (2020) myös venäjänkielisiltä vastaajilta kysyttiin näiden kontakteja ja asenteita eri vähemmistöryhmiin. 53 % arvioi olevansa usein tai päivittäin tekemisissä eri uskontokuntaan kuuluvan kanssa, 45 % usein tai päivittäin muuhun kuin omaan etniseen ryhmäänsä kuuluvan kanssa ja 15 % eri seksuaaliseen suuntautumiseen kuuluvan ihmisen kanssa. Venäjänkielisten suhtautuminen moniin vähemmistöryhmiin oli jonkin keskimääräisesti jonkin verran jyrkempi kuin koko väestössä. Enemmistö (63 %) venäjänkielisistä vastaajista ei haluaisi romania naapurikseen, ja myös ajatusta turvapaikanhakijasta tai pakolaisesta naapurina piti epämukavana lähes puolet vastaajista (vastaavat luvut koko väestössä 53 % ja 41 %). Myöskään yli puolet venäjänkielisistä ei haluaisi Somaliasta saapunutta maahanmuuttajaa naapurikseen, kun koko väestöstä näin koki 43 %. Tasaveroisuuteen työhönotossa liittyviä asenteita kysyttäessä venäjänkielisistä ylivoimainen enemmistö piti jokaisessa esimerkkitapauksessa jollain tavoin marginaalisoidun henkilön palkkaamatta jättämistä ei-hyväksyttävänä, oli kyseessä sitten musliminainen, tummaihoisen (myyjäksi), transsukupuolinen tai transihminen (myyjäksi), romani, erittäin lihavainen henkilö (pienyritykseen), maahanmuuttaja, nuori nainen, pyörätuolia käyttävä, pienen lasten vanhempi (pienyrityksen esimiestehtäviin), tai ikääntynyt (pienyritykseen). Yhtä suuri osa (86 %) venäjänkielisistä kuin koko väestöstä piti vähemmistöjen oikeuksien suojelua tärkeänä.

Venäjänkieliset ja venäläistaustaiset voidaan laskea kuuluvaksi Suomen ”vanhoihin vähemmistöihin” yhdessä esimerkiksi saamelaiden, romanien ja tataarien kanssa. Muun muassa Olga Davydova-Minguet (2021) on tarkastellut heidän suhdettaan viime vuosikymmeninä vakiintuneisiin ”uusiin vähemmistöihin”, kuten 2015- Irakista, Syyriasta ja Afganistanista saapuneisiin turvapaikanhakijoihin. Davydova-Minguet’n mukaan ”konfliktiset maailmanpoliittiset tilanteet aktivoivat mediatilan seuraamista ja muodostavat mobilisoituneita yleisöjä” (2021, 293). Venäjän federaation viralliset narratiivit ovat vaikutusvaltaisia ”ylirajaisessa venäjänkielisessä mediatilassa”(Mt.). Venäjän valtion ohjauksessa olevaa valtamediaa seuraavien näkökulmasta Syyrian sota ja vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden tulo merkityksellistyivät vaiheena ”monien kriisien ketjussa”, joka sisältää niin Venäjän vuoden 2011 protestiaallon, nk. arabikevään, kuin myös Ukrainan 2013–14 kansalaisliikkeen ja sen jälkeiset tapahtumat. Venäjän valtion levittämässä narratiivissa nämä kaikki tapahtumat kehystyvät vasten rappioituneen ”Lännen” julistamatonta sotaa Venäjää, sen edustamaa järjestystä ja arvoja vastaan. (Davydova-Minguet 2021).

Lähes yhtä suuri osuus venäjänkielisistä ja koko väestöstä, hieman yli puolet, katsoi, että maahanmuuttajat rikastuttavat yhteiskuntaa, samoin kuin että he lisäävät rikollisuutta. Molemmista

ryhmistä harvempi kuin joka kuudes (14 %) katsoi, että maahanmuuttajat vievät työpaikat Suomessa syntyneiltä. Hieman useampi venäjänkielisistä (36 %) kuin koko väestöstä (29 %) katsoi maahanmuuttajilla olevan positiivinen vaikutus Suomen talouteen. (Perusoikeusbarometri 2020). Vuonna 2016 toteutetuissa haastatteluissa Suomen venäjänkieliset suhtautuivat kielteisesti ja osin avoimen rasistisesti vuonna 2015 saapuneisiin turvapaikanhakijoihin, tosin osa arveli heidän oman ryhmänsä aseman paranevan, kun ihmiset vertaavat heitä vielä kielteisemmin koettuun ryhmään eli turvapaikanhakijoihin. Davydova-Minguet'n mukaan

Tämäntyyppinen puhe, sen argumentit ja kielikuvat, ei yllättänyt. Suomen venäjänkielisten mediatoimintaa pitkään seuranneena voin sanoa, että sosiaalisessa mediassa tämäntyyppinen puhe on varsin yleistä ja noudattaa tätä laajempaa jakautumista Venäjä-mielisiin ja länsimielisiin. Rasistisen puheen vastustaminen tai ainakin sen karttaminen ja käyttämättä jättäminen vaatii tiestoista päätöstä ja asemoitumista ”läntisten” liberaalidemokraattisten arvojen puolelle [...] [M]ediatilojen eriytyminen ja venäläisen valtamedian itsestään selvä suosio, yhdessä monia vuosia kestäneen ylijarjaisen tilan konfliktisuuden kanssa, tekevät venäjänkielisten rodullistavasta puheesta ”normaalin” puhettavan heidän keskuudessaan

2021, 295–296.

Davydova-Minguet esittelee kaksi rinnakkaista selitystä muita, erityisesti uudempia vähemmistöryhmiä kohtaan osoitetuille ksenofobisille ja rasistisille asenteille. Ensimmäinen liittyy edellä mainittuun aseman paranemiseen. Sen mukaan yhteiskunnassa vallitsee etninen hierarkia, ”rotujärjestys”, jossa valkoinen kantaväestö on etuoikeutettuna huipulla, ja muiden ryhmien kesken käydään kamppailua, jossa omaa ryhmää pyritään nostamaan painamalla muita ryhmiä alas. Toinen selitys kiinnittää huomion sosiaaliseen mediaan sekä erityisesti valtioiden harjoittamaan informaatiovaikuttamiseen, ja näistä seuraavaan mediatilan eriytymiseen, ”kuplautumiseen”. Polarisoivaa kehitystä edesauttaa median ylijarjaisuus, affektiivisuus, läpitunkevuus eli ubiikkius sekä medioiden välinen kamppailu käyttäjien huomiosta, jossa kielteiset affektit kuten inho, pelko, viha ja pöyristyminen tuovat arvokkaita katselukertoja. Venäjänkielisten kohdalla kielteisten rodullistavien vähemmistöasenteiden takana voidaan nähdä sekä vähemmistöjen välisen statuskilpailun, että ylijarjaisen mediatilan eriytyneisyyden vaikutusta. (Davydova-Minguet, 2021).

Myös Pitkänen, Saukkonen ja Westinen (2019) havaitsivat pääkaupunkiseudun venäjänkielisten suhtautuvat epäilevästi muihin maahanmuuttajaryhmiin. Toisaalta tässä tutkimuksessa myös omasta lähtömaasta tullesiin luotettiin vähemmän kuin suomalaisen kantaväestöön. Euroopan sisäistä vapaata liikkuvuutta pidettiin yleisesti hyvänä asiana, erityisesti korkeasti koulutettujen keskuudessa. Asuinpaikka Suomessa tarjoaakin esimerkiksi monelle Venäjän kansalaiselle pääsyn Schengen-maihin, minkä lisäksi EU-jäsenyys on tarjonnut monille suhteellisen mutkattoman siirtolaisuuspolun Virosta Suomeen. Kielteisimminkin maahanmuuttoon suhtauduttiin mainituissa tutkimuksissa vanhemmissa ikäryhmissä, sekä jos muuttoliike suuntautui ns. globaalin etelän maista globaaliin pohjoiseen. Kokonaisuudessaan n. 60 % vastaajista piti kansainvälistä muuttoliikettä pääsääntöisesti myönteisiä vaikutuksia tuottavana asiana, kun taas lähes 40 % suhtautui siihen lähtökohtaisen kielteisesti.

Romashovin (2021) tulkinnan mukaan venäjänkieliset itse pyrkivät aktiivisesti erottautumaan ja ottamaan etäisyyttä muista maahanmuuttajataustaisista, joihin he eivät halua tulla liitetyiksi – tämän voi nähdä pyrkimyksenä erottautua laajemmasta stigmatisoidusta ryhmästä, ja korostaa niitä seikkoja, jotka yhdistävät kansalliseen enemmistöön (esim. valkoisuus vs. hegemoninen

ei-valkoinen, rodullistettu maahanmuuttajan representaatio; ks. Krivonos 2019; 2020). Esimerkiksi valkoisuutensa ansiosta monet venäjänkieliset maahanmuuttajataustaiset voivat ”mennä läpi” (passing) suomalaisina, kun taas kieli, aksentti, kielitaito voi erottaa heidät enemmistöryhmän silmissä stigmatisoituun ”venäläisten” tai ”maahanmuuttajien” ryhmään. Koska sekä ”maahanmuuttajiin” että ”venäläisiin” ryhminä liittyy suomalaisessa yhteiskunnassa stigmaa ja kielteisiä, stereotyyppittäviä asenteita, venäjänkieliset vaikuttaisivat haluavan luoda yhteyksiä valtaväestöön yksilöinä, eivät em. ryhmien edustajina, jollaisina heihin kohdistuisi helpommin homogenisoivia ja negatiivisia asenteita.

Kuitenkin Vorobeva ym. (2022) havaitsivat, että Virosta Suomeen muuttaneet venäjänkieliset verkostoituivat Suomessa usein ensisijaisesti muiden maahanmuuttajataustaisten kanssa, mitä myös suomen kielen oppiminen vaikutti edesauttavan. Ilmeisesti yhteyksien luominen eri taustoista tulevien mutta siirtolaisuuskokemuksen jakavien ihmisten kanssa koettiin helpommaksi, kuin yhteyksien luominen suomenkieliseen kantaväestöön. Yhteyksien luominen muiden maahanmuuttajataustaisten kanssa tarjosivat vastaajille positiivisen identiteetin lähteitä, merkityksellisiä suhteita sekä emotionaalista tukea.

6. Yhteenveto

Suomen venäjänkieliset ovat kaikkea muuta kuin yhtenäinen ryhmä, jota nykyisessä maailmantilanteessa kuitenkin kohtaavat monet pitkälti jaetut haasteet ja epävarmuudet. Venäjän toiminta Ukrainassa on tehnyt Suomessa venäjään siteitä omaaviksi katsotuista ihmisistä lähtökohtaisesti epäilyksenalaisia, turvallistavien diskurssien kohteita. Nämä näyttäytyvät venäjänkielisille paitsi kielteisinä asenteina ja epäluuloina, myös kasvavassa määrin konkreettisina rajoituksina. Erityisesti rajaan ja sen avoimuuteen liittyvät rajoitukset aiheuttavat venäjänkielisten keskuudessa huolta, sillä monella on rajan toisella puolella edelleen läheisiä, velvollisuuksia ja muita kiinnekohtia, jotka edellyttävät säännöllistä matkustamista rajan yli. Ryhmänä he kokevat myös monia hienovaraisempia ”muureja” pyrkiessään etenemään elämässään ja toimimaan yhteiskunnan tasaveroisina jäseninä. Monilla on syrjintäkokemuksia, mikä valitettavasti useiden kohdalla yhdistyy hyvin ohuisiin ja etäisiin suhtaisiin suomalaisen enemmistöryhmän kanssa. Suhteet muiden vähemmistöryhmien kanssa ovat jokseenkin ristiriitaiset siten, että niistä erottautumalla halutaan välttää maahanmuuttajiin liittyvä stigma, mutta toisaalta sosiaaliset verkostot painottuvat usein juuri muiden maahanmuuttajataustaisten keskuuteen.

Maailmanpolitiikan käännteiden ohella venäjänkielisiä koskettavat yhteiskunnan sosiaalisen järjestyksen ja esimerkiksi työmarkkinoiden murrokset, joilla kasva eriytyminen merkitsee jakoja niin kanta- kuin maahanmuuttajataustaisen väestön välillä, kuin myös erilaisista taustoista tulevien venäjänkielisten kesken. Muiden maahanmuuttajataustaisten ryhmien tapaan useiden venäjänkielisten osaksi työmarkkinoilla koituu sellainen työ, joka ei syystä tai toisesta ”kelpaa” kantaväestön jäsenille. Huomattava osa ryhmästä onkin pienituloista ja kokee toimeentulon niukkuutta. Myöskään palvelut eivät tavoita venäjänkielisiä aina toivottavalla tavalla, erityisesti mitä tulee terveys- ja hyvinvointipalveluihin ja ikääntyneiden tarpeisiin. Sosiaalisen verkottumisen ohella palvelutarpeet suuntautuvat lähtömaihin tai muuten tutumpiin ympäristöihin, jos niiden toteutuminen Suomessa koetaan haasteelliseksi. Venäjänkielisiin ympäri maailmaa kohdistuu myös kenties ennennäkemätöntä painetta Venäjän valtion taholta, joka mieltää kaikki kielen, kulttuurin tai historian itseensä sitomat henkilöt oikeutetuksi vaikutuspiiriikseen. Venäjän valtion näkö-

kannalta sen omien rajojen ulkopuolella sijaitseva kielellisesti tai kulttuurisesti venäläinen väestö on samanaikaisesti sekä hallittava riski, että vaikuttamisen ja politiikan tekemisen väline.

7. Viitteet

¹ Suomen virallinen tilasto (SVT). 2018. Suomi lukuina 2018. Helsinki: Tilastokeskus

² Suomen virallinen tilasto (SVT). 2019. Suomi lukuina 2019. Helsinki: Tilastokeskus

³ Suomen virallinen tilasto (SVT). 2020. Suomi lukuina 2020. Helsinki: Tilastokeskus

⁴ Suomen virallinen tilasto (SVT). 2021. Suomi lukuina 2021. Helsinki: Tilastokeskus

⁵ Suomen virallinen tilasto (SVT). 2022. Suomi lukuina 2022. Helsinki: Tilastokeskus

⁶ Tilastokeskus. 2022. Vieraskieliset

⁷ Tilastokeskus. 2022. Ulkomaan kansalaiset

⁸ Tilastokeskus. 2022. Ulkomailla syntyneet

⁹ Tilastokeskus. 2022. Ulkomaalaistaustaiset

¹⁰ Venäläistaustaisista on n. 6 % eläkeikäisiä 8. Venäjällä syntyneiden yli 64-vuotiaiden määrä on äkkiseltään hämmentävä, sillä nykyinen Venäjän federaatio on perustettu Neuvostoliiton raunioille vuonna 1991. Luku selittyy sillä, että Neuvostoliiton kansalaisten siirryttyä sen jälkeen itsenäistyneiden valtioiden, kuten Venäjän ja Viron, kansalaisiksi, em. valtiot ovat mahdollistaneet synnyinmaan muuttamisen virallisissa dokumenteissa sen valtion nimeen, jonka alueella synnyinpaikka nykyään sijaitsee.

¹¹ Rask, Koskinen & Sainio (2020)

¹² Rask, Sainio, & Koskinen (2020)

¹³ Rask, Koskinen, Sainio & Koponen (2020)

¹⁴ Laatikainen, Skogberg, Koponen & Koskinen (2020)

8. Lähteet

Ahtiainen, H., Mäki, N., Määttä, S., Saukkonen, P. & Yijälä, A. (2020). Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä. Tutkimuksia 2020:5. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.

Asikainen, A. (2021). The Role of Atmosphere in Negotiations of Groupness: A Study of a Meeting Place for Older Russian-speaking Migrants. *Journal of Intercultural Studies : an international journal* 42(4): 478-493.

Assmuth, L., Haverinen, Prokkola, E.-K., Pöllänen, P., Rannikko, A. & Sotkasiira, T. (toim.) (2021). Muuttoliikkeet ja arjen turvallisuus. Helsinki: SKS.

Bastola K, Koponen P, Härkänen T, Luoto R, Gissler M, Kinnunen TI (2018). Delivery and its complications among women of Somali, Kurdish, and Russian origin, and women in the general population in Finland. *Birth*, 46(1).

Borg, S. (2022). Ulkomaalaistaustaisten äänestysaktiivisuus ja puoluelaheisyys. Teoksessa Kettunen, P. (toim.) (2022) Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Castaneda, A. & Koskinen, S. (2020). Elämänlaatu. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Castaneda, A., Cilenti, K., Mäki-Opas, J., Abdulgamed, R. & Garoff, F. (2020). Psykkinen hyvinvointi. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Celikkol, G., Jasinskaja-Lahti, I., Renvik, T.-A., Vetik, R. & Sam, D. L. (2021). Do We Stand Together? The Role of Perceived Personal and Group Threats in Predicting the Majority's (Un)willingness to Confront Injustice on Behalf of a Minority. *Frontiers in Psychology*, vol. 12

Cheskin, A. & Kachuyevski, A. (2019). The Russian-Speaking Populations in the Post-Soviet Space: Language, Politics and Identity, *Europe-Asia Studies Volume 71, 2019 - Issue 1: The Russian-speaking Populations in the Post-Soviet Space: Language, Politics and Identity*.

Davydova-Minguet, O. & Pöllänen, P. (2021). Precarious Transnationality in Family Relations on the Finnish-Russian Border during the Soviet and Post-Soviet Periods. *Genealogy* 2021, 5(4), 92, 1-15

Davydova-Minguet, O. (2021). Suomessa asuvien venäjänkielisten positioituminen rodullistavassa migraatiokriisipuheessa. Teoksessa Kotilainen, N. & Laine, J. toim. (2021) Muuttoliike murroksessa: metaforat, mielikuvat, merkitykset. Helsinki: Into

Davydova-Minguet, O., Sotkasiira, T., Oivo, T. & Riiheläinen, J. (2019). Mediated Mobility and Mobile Media: Transnational Media Use among Russian-Speakers in Finland. *Journal of Finnish Studies* 22(1&2) Davydova-Minguet, Olga (2017) Suomen venäjänkielinen media ja monietninen julkisuus. – *Idäntutkimus* 3/2017, 3–19.

Davydova-Minguet, Olga, Pöllänen, Pirjo (2018). Hyvinvointi rajaseudulla asuvien venäläisten maahanmuuttajanaisten arjessa. Teoksessa Hiitola, J., Anis, M. & Turtiainen, K. (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino. 169–188.

Diatlova, A. & Näre, L. M. (2018). Living the Perpetual Border: Bordering practices in the lives of Russian-speaking women engaged in commercial sex in Finland.

Diatlova, A. (2019). Between visibility and invisibility: Russian-speaking women engaged in commercial sex in Finland. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Elfadl, W. et al. (2021). The Association between Pre- and Post-Migration Wellbeing Factors with Integration among Russian, Somali, and Kurdish Origin Women in Finland. *Finnish yearbook of population research*.

- Eskelinen, N., Neuvonen, S., & Saari, Kari (2017). Nuorten suhde etnisiin vähemmistöihin. Teoksessa Vesa Puuronen & Kari Saari (toim.): Nuorten yhteiskunnallinen osallistuminen ja oikeistopopulismi. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 192: 135–168.
- Finell, E., Tiilikainen, M., Jasinskaja-Lahti, I., Hasan, N., & Muthana, F. (2021). Lived experiences related to the COVID-19 pandemic among Arabic-, Russian- and Somali-speaking migrants in Finland. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18
- Haasio, A. & Mattila, M. (2021). *Suvaitsematon Suomi: suvaitsemattomuuden historia*. Helsinki: Avain.
- Habti, Driss. (2019). What's Driving Migrant Russian Physicians to Stay Permanently in Finland? A Life-Course Approach. *Journal of Finnish Studies* 22(1&2)
- Hanifi, R., Haaramo, J. & Saarenmaa, K. (2021). Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat. Tilastokeskus.
- Hannonen, Olga (2019). Bordering Mobilities: The Case of Russian Trans-Border Second-Home Ownership in Finland. *Journal of Finnish Studies* 22(1&2)
- Heino, E. (2018). Yhteiskunnan jäsenyyden ehdot: arjen kansalaisuuden rakentaminen ja peruspalvelukokemukset venäläistaustaisten perheiden kertomuksissa. Artikkeliväitöskirja. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalitieteiden tohtoriohjelma.
- Heino, E. (2019). Peruspalvelut venäläistaustaisten perheiden arjen kansalaisuutta kehystämässä. *Janus (Jyväskylä, Finland)*. [Online] 27 (3), 308–315.
- Helminen, M.-L. (2018). Ulkomaalaistaustaiset ensisynnyttäjinä samanikäisiä kuin suomalaistaustaiset – mutta synnyttävät enemmän lapsia. Tieto & Trendit 14.12.2018. Tilastokeskus. Noudettu osoitteesta <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/ulkomaalaistaustaiset-ensisyntyttajina-samanikaisia-kuin-suomalaistaustaiset-mutta-synnyttavat-lopulta-enemman-lapsia/>
- Helsingin yliopisto. 2022. Care, Health and Ageing of Russian-speaking Minority in Finland (CHARM)-tutkimuksen verkkosivut. Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö (CoE AgeCare) <https://www.helsinki.fi/fi/tutkimusryhmat/ikaantyminen-terveys-ja-hoiva-suomessa-asuvien-venajankielisten-nakokulmasta/tietoa-tutkimuksesta>
- Jasinskaja-Lahti, Celikkol, G., Renvik (Mähönen), T. A., Eskelinen, V. E., Vetik, R., & Sam, D. (2018). When Psychological Contract Is Violated : Revisiting the Rejection-Disidentification Model of Immigrant Integration. *Journal of Social and Political Psychology*,6(2), 484–510.
- Jasinskaja-Lahti, I., Renvik, T.A., Van der Noll, J., Rohmann, A., & Verkuyten, M. (2020). Dual citizenship and perceived loyalty of immigrants. *Group Processes and Intergroup Relations*, 23(7), 996–1013.
- Jokela, S., Koponen, P., Koukkula, M., Vihtari, J. & Klemetti, R. (2020). Synnytykset, raskaudenkeskeytykset ja keskenmenot. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Jokela, S., Martelin, T. & Kuusio, H. (2020). Perhe ja kotitalous. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Jokela, S., Martelin, T. & Kuusio, H. (2020). Toimeentulo. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kananen, M., Ronkainen, J. & Saari, J. (2021). Pride and prejudice: young Finnish-Russian dual citizens and perceptions of Russia. *Citizenship studies* 25(8): 1077–1095.

- Kananen, M., Ronkainen, J. & Saari, K. (2018). Kansallisuusorientaatiot. Nuorten Suomi–Venäjä-kaksoiskansalaisten yhteiskunnalliset ja yllirajaiset siteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 83(5–6).
- Kempainen, L. et al. (2022). Ikääntyvät venäjänkieliset ja yllirajainen terveystalveluiden käyttö. *Idäntutkimus* 29(2).
- Kempainen, L., Olakivi, A., Kouvonon, A., Safarov, N. & Wrede, S. (2020). Yli 50-vuotiaat venäjänkieliset Suomessa: Terveys, osallistuminen, palvelut ja digiteknologioiden käyttö. Havaintoja CHARM-kyselystä. *Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja* 138.
- Kettunen, P. (toim.) (2022). Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Koch, K., & Vainikka, V. (2019) The geopolitical production of trust discourses in Finland: Perspectives from the Finnish-Russian border. *Journal of Borderlands Studies*, 34(5), 807–827.
- Kouvonon, A., Kempainen, L., Ketonen, E.-L., Kempainen, T., Olakivi, A. & Wrede, S. (2021). Digital Information Technology Use, Self-Rated Health, and Depression : Population-Based Analysis of a Survey Study on Older Migrants.
- Kouvonon, A., Kempainen, T., Taipale, S., Olakivi, A., Wrede, S. & Kempainen, L. (2022). Health and self-perceived barriers to internet use among older migrants: a population-based study.
- Krivos, D. & Diatlova, A. (2020). What to wear for whiteness? : 'Whore' stigma and the East/West politics of race, sexuality and gender. *Intersections: East European Journal of Society and Politics* 6(3): 116-132
- Krivos, D. (2018). Claims to whiteness : Young unemployed Russian-speakers' declassificatory struggles in Finland. *Sociological Review* 66(6): 114 –1160.
- Krivos, D. (2019). Migrations of the edge of whiteness: young Russian-speaking migrants in Helsinki, Finland. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.
- Krivos, D. (2021). Valkoisuus, luokka ja rodullinen eriarvoisuus työmarkkinoilla. Julkaisussa Keskinen, S., Seikkula, M. & Mkvesha, F.(toim), *Rasismi, valta ja vastarinta: rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki. 164–184.
- Kuusio, H., Castaneda, A. & Leemann, L. (2020). Sosiaaliset suhteet. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019*. THL – Raportti 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kuusio, H., Lämsä, R., Kazi, V. & Leemann, L. (2020). Sosiaalinen ja poliittinen osallistuminen. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019*. THL – Raportti 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020). *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019*. THL – Raportti 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kähäri, O. (2017). Luottamus venäläistaustaisten ja kantasuomalaisten työelämän suhteissa. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja C 445
- Larja, L. (2020). Koulutus ja kielitaito. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019*. THL – Raportti 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Lilja, E. (2020). Tilastolliset menetelmät. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019*. THL – Raportti 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Martelin, T., Nieminen, T., Väänänen, A. & Toivanen, M. (2020). Työ ja työllistymisen esteet. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) *Ulkomaalaistaustaisten terveys*

ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Mäkelä, P. & Skogberg, N. (2020) Alkoholit. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Nortio, E., Hämäläinen, M., Pakkasvirta, J., & Jasinskaja-Lahti, I. (2022) "Fear of the Russian bear? Negotiating Finnish national identity online". *Nations & Nationalism*.

Nyysönen, Heino (2022). Jälkikirjoitus maaliskuussa 2022. Pakolaiset, EU ja Suomi. *Kosmopolis* 52(1)

Oikeusministeriö (2022). Korjataan maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten demokratiavaje. Työryhmän raportti ja suositukset. Toim. Seikkula, M. & Maury, O. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:27.

Oivo, T., Olga Davydova-Minguet, O. & Pöllänen, P. (2021). Puun ja kuoren välissä: Ristiriitaiset lojaliteettivaatimukset Suomen venäjänkielisten yllirajaisessa arjessa. Teoksessa Assmuth, L., Haverinen, Prokkola, E.-K., Pöllänen, P., Rannikko, A. & Sotkasiira, T. (toim.) Arjen turvallisuus ja muuttoliikkeet. Helsinki: SKS, 60–92.

Oivo, Teemu, Olga Davydova-Minguet (2019). Kaksoiskansalaisuuden turvallistaminen ja Suomen venäjänkieliset. – *Idäntutkimus*, 26 (3), 59–77.

Perusoikeusbarometri. (2020). Perusoikeusbarometri. Nenonen, T., Kivelä, J., Ervasti, E., Joronen, M. & Villa, S. (toim.). Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:17.

Pitkänen, V., Saukkonen, P. & Westinen, J. (2019a). Ollako vai eikö olla? Tutkimus viiden kieliryhmän kiinnittymisestä Suomeen. *E2 Tutkimus*.

Pitkänen, V., Saukkonen, P. & Westinen, J. (2019b). Samaa vai eri maata? Tutkimus viiden kieliryhmän arvoista ja asenteista Suomessa. *E2 Tutkimus*.

Pöllänen, P. (2020). "Veran" ja "Husseinin" arki ja asettuminen raja-alueen maaseudulle. Etnografinen tutkimus kahdesta maahanmuuttajataustaisesta väestöryhmästä Pohjois-Karjalassa. *Maaseutututkimus* 28(2).

Pöllänen, Pirjo & Olga Davydova-Minguet (2017). Welfare, Work and Migration from a Gender Perspective: Back to "Family Settings"? – *Nordic Journal of Migration Research*.

Rask, S., Castaneda, A. & Seppänen, A. (2020). Syrjintä- ja väkivaltakokemukset. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Romashov, V. (2021). Näkymättömästi läsnä: Venäjänkieliset äänet lähiössä. Teoksessa Puumala, E., Maiche, K. & Tuomaala-Özdemir, S. (toim.), Naapurusto: Tarinoita moniäänisestä lähiöstä. 138–157 (kääntänyt Taru Owston).

Ruokolainen, O. & Ollila, H. (2020). Tupakointi. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Ryazantsev, S. V. & Gadzhimuradova, G. I. (2021). Russophone immigration to Finland: new forms, trends, and consequences. *Baltic Region* 13 (2): 146–164.

Sallamaa, D. (2018). Ulkoparlamentaarinen äärioikeistoliikehdintä ja maahanmuuttovastaisuus 2010-luvun Suomessa. Väitöskirja. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 97.

Satakunnan kansa (26.7.2020). Venäläisten turistiviisumien rajoittaminen olisi isku matkailu- ja ravintola-alan yrittäjille – "Uskon, että alan yrittäjät ymmärtävät, että on olemassa taloudellisia arvojakin isompia arvoja". Verkkolehti.

Saukkonen, P. (2020). Kotoutuminen kaupungissa. Kokonaiskuva ulkomaalaistaustaisista Helsingissä vuonna 2020. *Tutkimuksia* 2020:1. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.

- Seppänen, A. & Kuusio, H. (2020). Maahanmuuttotausta. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Seppänen, A., Abdulhamed, R., Rask, S. & Castaneda, A. (2020). Turvattomuuden kokemus. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Seppänen, A., Rask, S. & Kuusio, H. (2020). Kuulumisen kokemus. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Shin, Y.-K., Koskinen, V., Kouvonen, A., Kemppainen, T., Olakivi, A., Wrede, S. & Kemppainen, L. (2021). Digital Information Technology Use and Transnational Healthcare: A Population-Based Study on Older Russian-Speaking Migrants in Finland. *Journal of immigrant and minority health*. [Online] 24 (1), 125–135.
- Sipinen, J. & Kestilä-Kekkonen, E. (2022). Ulkomaalaistaustaiset kuntavaaliehdokkaana. Teoksessa Kettunen, P. (toim.) (2022) Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Sireni, M., Davydova-Minguet, O. & Pöllänen, P. (2021). Invisible Agents of Rural Development. Russian immigrant women as agents of development in the Finnish border region. *Frontiers in Sociology*.
- Somersalo, L., Raulio, S., Kaartinen, N. & Kuusio, H. (2020). Ravitsemus Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Sotkasiira, T. (2017). Suomen venäjänkieliset mediayleisönä. *Idäntutkimus* 3/2017 Sotkasiira, T. (2021) Maahanmuuttajien arjen turva ja turvattomuus Pohjois-Karjalan maaseutualueilla. Assmuth, L., Haverinen, Prokkola, E.-K., Pöllänen, P., Rannikko, A. & Sotkasiira, T. (toim.) *Muuttoliikkeet ja arjen turvallisuus*. Helsinki: SKS
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2018). Suomi lukuina 2018. Helsinki: Tilastokeskus
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2019). Suomi lukuina 2019. Helsinki: Tilastokeskus
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2020). Suomi lukuina 2020. Helsinki: Tilastokeskus
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2021). Suomi lukuina 2021. Helsinki: Tilastokeskus
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2021). Väestörakenne [verkkojulkaisu].
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2022). Suomi lukuina 2022. Helsinki: Tilastokeskus
- Tiaynen-Qadir, T. (2020). Migrating in Later Lives: Collective Identities of Russian-Speaking Women in Finland. *Journal of Cross Cult Gerontology*, 35 (2), 155–175.
- Tilastokeskus (2021). Väestörakenne 2020.
- Tilastokeskus (2022a). Syntyvyys.
- Tilastokeskus (2022b). Tulonjakotilasto.
- Tilastokeskus (2022c). Ulkomaalaistaustaiset.
- Tilastokeskus (2022d). Ulkomaan kansalaiset
- Tilastokeskus (2022e). Ulkomailta syntyneet.
- Tilastokeskus (2022f). Vieraskieliset

Trzebiatowska, M. & Bruce, S. (2012). Why are Women more Religious than Men?

Oxford University Press. Vaalavuo, M & Kauppinen, T.M. (2019). Maahanmuuttajien tulot ja omistusasuminen. URMI Kaupunkianalyysi VI, Helsinki 13.5.2019.

Varjonen, S., Nortio, E., Mähönen, T. A. & Jasinskaja-Lahti, I. (2018). Negotiations of immigrants' cultural citizenship in discussions among majority members and immigrants in Finland.

Varjonen, S., Zamiatin, A. & Rinas, M. (2017). Suomen venäjänkieliset: tässä ja nyt. Cultura-säätiö.

Viimaranta, H., Protassova, E. & Mustajoki, A. (2018). Russian speakers in Finland. The ambiguities of a growing minority. *Revue d'études comparatives est-ouest*. 49 (4), 95–128.

Vorobeva, E., Jauhiainen, S. & Tammaru, T. (2022). Language, networks, and virtual transnationalism: The case of Russian speakers from Estonia living in Finland. *International migration*. [Online]

Weinman, H., Valkeinen, H. & Seppänen, A. (2020). Liikunta. Teoksessa Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., Koskela, T. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL – Raportti 1/2020. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

Wrede, S., Tiilikainen, M. & Vartiainen, P. (2020). Moninaistuva väestö ja ikääntyminen. *Gerontologia* 34(3): 354–358.

Zamiatin, A. (2017). Venäjänkielinen väestö Suomessa: tilastollinen katsaus. Teoksessa Varjonen, S., Zamiatin, A. & Rinas, M.: Suomen venäjänkieliset: tässä ja nyt. Cultura-säätiö.

9. Liitteet

Liite 1: Muut Suomen venäjänkielisiä koskevia tutkimukset

Adebayo, F., Itkonen, S., Koponen, P., Prättälä, R., Härkänen, T., Lamberg-Allardt, C. & Erkkola, M. (2017). Consumption of healthy foods and associated socio-demographic factors among Russian, Somali and Kurdish immigrants in Finland. *Scandinavian Journal of Public Health*, 45(3): 277–287.

Anon (2017). Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Assmuth, L. ym. (2018). *Translocal childhoods and family mobility in East and North Europe*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan US.

Assmuth, L. ym. (2021). Muuttoliikkeet arjen turvallisuuden tutkimuksen kohteena. Teoksessa Assmuth, L., Haverinen, Prokkola, E.-K., Pöllänen, P., Rannikko, A. & Sotkasiira, T. (toim.) *Muuttoliikkeet ja arjen turvallisuus*. Helsinki: SKS, 7–30.

Bastola, K., Koponen, P., Härkänen, T., Luoto, R., Gissler, M., & Kinnunen, T. I. (2018). Delivery and its complications among women of Somali, Kurdish, and Russian origin, and women in the general population in Finland. *Birth*, 46(1).

Berry, J. W., Lepshokova, Z., MIRIPS Collaboration* (e.g., Jasinskaja-Lahti), & Grigoryev, D. (2021). How shall we all live together? Meta-analytical review of the Mutual Intercultural Relations in Plural Societies project. *Applied Psychology: An International Review*.

- Björn, I. & Davydova-Minguet, O. (2022, hyväksytty julkaistavaksi). Väärä katsoja: transnationaalinen elämäntavan ja kansallistetun julkisen muistin kitkaa. – Kinnunen, T. & J. Venäläinen (toim.) *Empiria ja tietäminen kulttuurintutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Castaneda, A. E., Junna, L., Lilja, E., Skogberg, N., Kuusio, H., Mäki-Opas, J., Koponen, P. & Suvisaari, J. (2017). The prevalence of potentially traumatic pre-migration experiences in Russian, Somali and Kurdish origin migrants in Finland: a population-based study in Finland. *Journal of Traumatic Stress Disorders and Treatment*, 6, s. 1
- Castaneda, A. ym. (2019). THL:n monikulttuurisuuden asiantuntijaryhmä MONET edistämässä Suomen kulttuurisesti moninaisen väestön terveyttä ja hyvinvointia. *Toimintakertomus 2017–2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)*.
- Davydova-Minguet, O. & Pöllänen, P. (2017). Gendered Everyday Bordering: An Ethnographic Case Study on the Border between Finland and Russia. In *Women and Borders: Refugees, Migrants and Communities*. Edited by Seema Shekhawat and Emanuela C. Del Re. London: I.B. Tauris & Co Ltd., pp. 175–96.
- Davydova-Minguet, O. & Pöllänen, P. (2020). Everyday transnational Russian-Finnish family relations in a Finnish rural border area. - Hiitola, J., K. Turtiainen, S. Gruber & M. Tiilikainen (eds.) *Family Life in Transition. Borders, Transnational Mobility, and Welfare Society in Nordic Countries*. London & New York: Routledge, 107–117.
- Davydova-Minguet, O. & Pöllänen, P. (2021). Precarious Transnationality in Family Relations on the Finnish-Russian Border during the Soviet and Post-Soviet Periods. *Genealogy* 5(4).
- Davydova-Minguet, O. (2018). Media, Memory, and Diaspora Politics in Transnational Public Spheres. – Teoksessa Laine, J., Liikanen, I. & Scott, J. W. (toim.) *Post-Cold War Borders: Reframing Political Space in Eastern Europe*. Lontoo: Routledge, 93–111.
- Davydova-Minguet, O. (2018). The Dividing National Days' Celebrations in the Transnational Russian- Finnish Border Region. Teoksessa Kuharenoka, T., Novikova I. & Orehovs, I. (toim.) *Memory. Culture. Identity. Vol.2*. Riika: LU Apgads. 226–243.
- Davydova-Minguet, O. (2019). Monikulttuurisuuden haaste kansalliselle muistille. – Merovuori, J. (toim.) *Moniääninen sisällissota Pohjois-Karjalassa*. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys, 272–283.
- Davydova-Minguet, O. (2020). Performing Memory in Conflicting Settings: Russian Immigrants and the Remembrance of World War II in Finland. – *East European Politics and Societies and Cultures*. doi:10.1177/0888325420956697
- Davydova-Minguet, O. (2021). Sotamuistia ja muistisotaa. Suomen venäjänkielisten ristiniitainen asemituminen yllirajaisiin muistimaisemiin. Teoksessa Rastas, A. & Koivunen, L. (toim.) *Marginaaleista museoihin*. Tampere: Vastapaino, 139–161.
- Davydova-Minguet, O. (2021). To go or not to go? Finland's Russian-speakers discussing Immortal Regiment march in Finland. Teoksessa Laine, J., Liikanen, I. & Scott, J. W. (toim.) *Remapping Security on Europe's Northern Borders*. Lontoo & New York: Routledge, 181–200.
- Davydova-Minguet, O., Sotkasiira, T., Oivo, T. & Riiheläinen, J. (2019). Mediated Mobility and Mobile Media: Transnational Media Use Among Russian-speakers in Finland. *Journal of Finnish studies* 22(1&2): 265–282.
- Diatlova, A. (2018). Conceptualisation of home among Russian-speaking women engaged in commercial sex in Finland. *Gender, Place & Culture*, 25(1): 61–79.
- Eggebo, H. & Brekke, J.-P. (2019). Family Migration and Integration: The Need for a New Research Agenda, *Nordic Journal of Migration Research* 9(4): 425–444.
- Eskola, K. (2021). Suomalaisuus ja venäläisyys henkilönimistössä. *Nimikulttuurien kohtaaminen Suomessa ja Venäjällä 2000–2018*. Artikkeliväitöskirja.
- Fredholm, M. (2018). *Transnational organized crime and jihadist terrorism : Russian-speaking networks in Western Europe*. Lontoo: Routledge.

- Furu, A. (2021). Knowledge of Russian and Estonian – an aisle of Finnish–Russian–Estonian relations. *Revista română de studii Baltice și Nordice* 13(1): 127–136.
- Gilburd, E. (2018). *To See Paris and Die: The Soviet Lives of Western Culture*. Boston, MA: Harvard University Press.
- Golova, T. (2020). Post-Soviet migrants in Germany, transnational public spheres and Russian soft power. *Journal of Information Technology & Politics*, 17(3), 249–267.
- Hakkarainen, M. (2018). 'Becoming Better' Through Education: Russian-Speaking Youngsters Narrate Their Childhood Agency in Finland. Teoksessa Assmuth, L., Hakkarainen, M., Lulle, A. & Siim, P. M. (toim.) *Translocal Childhoods and Family Mobility in East and North Europe*. Springer International Publishing AG. 217–234.
- Haverinen, Veera, Ratia, Anna-Maria, Poikolainen, Jaana, Mölsä, Erja & Viisainen, Riina (2019). Polkuja maahanmuuttajille suomen kielen oppimiseen ja oman osaamisen kuvaamiseen. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 10 (5). Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Heikkilä, E. (toim.). (2020). 'Mihin suuntaan Suomi kehittyy: liikkuvuuden ja muuttoliikkeen dynamiikka : X muuttoliikesymposium 2019 = In which direction is Finland evolving? : the dynamics : X migration symposium 2019', in 2020 Turku: Migration Institute of Finland.
- Helin, O. (2021). Pohjois-Eurooppa Venäjän naapurina. Teemoja kansainvälisestä ja venäläisestä tutkimuskirjallisuudesta. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Himanen, M. (2021). Turvallisuus ja institutionaalinen rasismi. Esimerkkinä etninen ja rodullinen syrjintä poliisitoiminnassa. julkaisussa Keskinen, S., Seikkula, M. & Mkwesha, F. (toim.) *Rasismi, valta ja vastarinta. Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*. Gaudeamus: Helsinki. 185–197.
- Honkatukia, P. & Keskinen, S. (2018). The social control of young women's clothing and bodies: A perspective of differences on racialization and sexualization. *Ethnicities*, 18(1): 142–161.
- Huttunen, N. & Salminen, V.-M. (2022). *Spiritualiteetti 2020-luvun Suomessa*. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus.
- Hämäläinen, E. (2017). Suomi vieraana ja toisena kielenä Helsingin yliopistossa. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- Idehen, E. E., Korhonen, T., Castaneda, A. E., Juntunen, T., Kangasniemi, M., Pietilä, A. M. & Koponen, P. (2017). Factors associated with cervical cancer screening participation among immigrants of Russian, Somali and Kurdish origin: a population-based study in Finland. *BMC Women's Health*, 17(19).
- Jokela, S., Lilja, E., Kinnunen, T.I., Gissler, M., Castaneda, A. E. & Koponen, P. (2018). Births and induced abortions among women of Russian, Somali and Kurdish origin, and the general population in Finland –comparison of self-reported and register data. *BMC Pregnancy and Childbirth* 18.
- Juopperi, J. (2019). Maahanmuuttajat suuntaavat kaupunkeihin: Euroopasta tulleita asettunut maaseudullekin. *Tieto & trendit* 7.2.2019. Tilastokeskus.
- Kananen, M. & Ronkainen, J. (2020). Finnish-Russian dual citizens and the changing political climate of supranational citizenship. Teoksessa *International Perspectives on Inclusion within Society and Education*.
- Kaunisto, M. (2021). Kohdekielisyyden normin oikeutus ja toteutus venäjänkielisessä CLIL-alkuopetuksessa. Contextual legitimacy of the "target language norm" in CLIL primary education. Ahlholm, M., Piippo, I. & Portaankorva-Koivisto, P. (toim.) *Koulun monet kielet. Plurilingualism in the school*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2021 / n:o 13. 91–112.
- Kempainen, L. ym. (2018). Immigrants' use of healthcare in their country of origin: the role of social integration, discrimination and the parallel use of health care systems.
- Kempainen, L. ym. (2022). Ikääntyvät venäjänkieliset ja ylitajainen terveyspalveluiden käyttö. *Idäntutkimus* 29(2).

Keskinen, S. ym. (2019). Undoing homogeneity in the Nordic region : migration, difference and the politics of solidarity. Suvi Keskinen et al. (eds.). Abingdon, Oxon: Routledge.

Kettunen, I. (2017). "Venäjän kielen opiskelu suomessa" [Russian language studies in Finland].

Khalimzoda, I. & Siitonen, M. (2022). Russian speakers' media engagement and acculturation in Finland and Latvia. *Comparative Migration Studies* 10/2022.

Kinnunen, A. ym. (toim.) (2022). Babuškoja, teräsvaareja ja digisenioreita. Muuttuva vanhuus Suomessa ja Venäjällä. Gaudeamus.

Kotkas, T. (2018). Suomi ja Euroopan unionin sosiaalioikeudellinen sääntely. Helsinki: Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.

Kouvonen, A., Kempainen, L., Ketonen, E.-L., Kempainen, T., Olakivi, A. & Wrede, S. (2021). Digital Information Technology Use, Self-Rated Health, and Depression: Population-Based Analysis of a Survey Study on Older Migrants.

Kraus, P. A. & Grin, F. (toim.) (2018). The Politics of Multilingualism. Europeanisation, Globalisation and Linguistic Governance. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.

Krivonos, D. & Näre, L. (2019). Imagining the 'West' in the Context of Global Coloniality: The Case of Post-Soviet Youth Migration to Finland

Krivonos, D. (2019). The making of gendered 'migrant workers' in youth activation. The case of young Russian-speakers in Finland. *Current Sociology* 67(3): 401–418.

Krivonos, D. (2019). Welfare Chauvinism at the Margins Of Whiteness: Young Unemployed Russian-Speakers' Negotiations of Worker-Citizenship in Finland. Teoksessa Keskinen, S., Skaptadottir, U. & Toivanen, M. (toim.) Undoing Homogeneity in the Nordic Region: Migration, Difference, and the Politics of Solidarity. Routledge. 103–118.

Krivonos, D. (2020). Swedish Surnames, British Accents. Passing among Post-Soviet migrants in Helsinki. *Ethnic and Racial Studies* 43(16): 388–406.

Kurki, T. (2021). From heroism to grotesque: The invisibility of border-related trauma narratives in the Finnish-Russian borderlands. In *Border Images, Border Narratives: The Political Aesthetics of Boundaries and Crossings*. Edited by Johan Schimanski and Jopi Nyman. Manchester: Manchester University Press, pp. 105–26.

Kuusisto, O., Merisalo, M. & Kääriäinen, J. (toim.) (2022). Digiosallisuus Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:10.

Könönen, J. (2018). Differential Inclusion of Non-citizens in a Universalistic Welfare State. *Citizenship Studies* 22(1).

Laine, J. (2017). Shifting Borders: Unpredictability and Strategic Distrust at the Finnish- Russian Border. In *Neighbourhood Perceptions of the Ukraine Crisis*, eds. G. Besier, and K. Stoklosa, 85–99. London: Routledge

Laine, J. P. ym. (2021). Remapping security on Europe's northern borders. Milton Park, Abingdon, Oxon; Routledge.

Lamminmäki, M. ym. (2022). Health inequalities among Russian-born immigrant women in Finland: Longitudinal analysis on cervical cancer incidence and participation in screening. *Journal of Migration and Health* , vol. 6 , 100117. <https://doi.org/10.1016/j.jmh.2022.100117>

Lehtovaara, H., & Namrood, T. (2021). Koronapandemia ja digiloikan opit. Maahan muuttaneiden naisten työllistämishanke edisti digitaitoja Helsingissä. *Aikuiskasvatus*, 41(3), 258–262.

Lempinen, S. ym. (2018). 'Eriarvoistuva maailma - tasa-arvoistava koulu?' Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.

- Lonkila, M., Špakovskaja, L., & Tortšinski, P. (2017). Venäjänkielisen internetin poliittisen sääntelyn kiristäminen. *Idäntutkimus*, 24(4), 21–36.
- Mankki, L. & Sippola, M. M. (2021). Rivijäsenestä ammattiliittoaktiiviksi. Ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden osallisuus ammattiliitoissa. Teoksessa Kettunen, P. (toim.) *Työntekijän osallisuus: mitä se on ja mitä sillä tavoitellaan*. Helsinki: Gaudeamus. 74–98.
- Mankki, L. (2021). Rivijäsenestä ammattiliittoaktiiviksi. Ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden osallisuus ammattiliitoissa. teoksessa Kettunen, P. (toim.) *Työntekijän osallisuus: mitä se on ja mitä sillä tavoitellaan*. Gaudeamus: Helsinki. 74–98.
- Maury, O. (2017). Student-Migrant-Workers: Temporal aspects of precarious work and life in Finland. *Nordic Journal of Migration Research*, 7(4): 224–232.
- Maury, O. (2020). Between a Promise and a Salary. Student-Migrant Experiences of Precarious Labour Markets. *Work, Employment and Society*. 34 (5): 809–825.
- Maury, O. P. (2018). Kansainväliset opiskelijat prekaarina työvoimana Suomessa. Kokemuksia työnteosta opiskelijan oleskeluluvan varassa [International students as precarious labour force in Finland: experiences of work while holding a student-visa]. *Sociologia*. 55(4): 334–349.
- Mitrohin, N. (2017). Venäjänkielinen informaatiovaikuttaminen Saksassa. *Idäntutkimus* 24(3): 85–92. Mononen, K. & Straszer, B. (2017) Monikieliset ikääntyvät ihmiset ja monimuotoiset kielten repertuaarit: miten kielivalintoja ja suhdetta kieliin kuvataan kielellistä elämäkertaa valaisevassa haastattelussa? *AFinLAn vuosikirja 2017* (Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 75).
- Montonen, T. (2017). Kansainvälisten osaajien kiinnittyminen suomalaiseen yhteiskuntaan - Mitä Suomeen muuttaneista kansainvälisistä osaajista tiedetään 2010-luvulla kirjoitetun tutkimuskirjallisuuden perusteella? *Helsingin kaupunki työpapereita 2017:3*.
- Noack, C. (2021). *Politics of the Russian language beyond Russia*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- OECD (2018). *Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland*, OECD Publishing, Pariisi.
- Oikeusministeriö (2020). *Syrjintä Suomessa 2017–2019*. Tietoraportti. Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita 2020:20.
- Oivo, T. (2018). Keskustelu ja kehystäminen kaksoiskansalaisuuskysymyksessä. *Politiikasta.fi* 28.6.2018 <https://politiikasta.fi/keskustelu-ja-kehystaminen-kaksoiskansalaisuuskysymyksessa/>.
- Oivo, T. (2021). Exclusive Citizenship-Membership? Meanings of Finnish-Russian Bonds and Belonging. *Laboratorium. Журнал социальных исследований* 13(3) 134–157.
- Oivo, T. (2021). Reasoning Russian Nation-ness for Transnational Audiences: Extending self, alienating other, constituting order. *Itä-Suomen yliopiston julkaisuja, yhteiskunta- ja kauppatieteiden väitöskirjat N:o 262*.
- Oivo, T. (2021). What Are Karelians Made of, RuNet? *Journal on ethnopolitics and minority issues in Europe JEMIE*. [Online] 20 (2), 33–59.
- Oivo, T. (2022). Diskursiivinen venäläisyys transnationaalissa mediatilassa. *Idäntutkimus* 29(2): 88–91.
- Padovan-Özdemir, M. & Day, B. N. (2020). 'Migrant parents enacting citizenship in school-home collaboration', in *Family Life in Transition*. 1st edition [Online]. Routledge. pp. 142–153.
- Palander, J. & Pellander, S. (2019). Mobility and the Security Paradigm: How Immigration Became Securitized in Finnish Law and Policy. *Journal of Finnish studies* 22 (1&2), 173–193
- Palander, J. (2021). Lainsäädännön hukattu kotouttamispotentialiaali: Perheenyhdistäminen, lainvalmistelu ja arjen

turvallisuus. Assmuth, L., Haverinen, Prokkola, E.-K., Pöllänen, P., Rannikko, A. & Sotkasiira, T. (toim.) Muuttoliikkeet ja arjen turvallisuus. Helsinki: SKS

Peltoniemi, A. ym. (2018). Monella kielellä Suomen kunnissa 2017. Selvitys muun laajamittaisen ja suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen tilanteesta. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
Penttilä, M. (2017) Yhdistävä, silloittava ja ylitraajainen yhteisöllisyys. Analyysi venäjänkielisten jumalanpalvelus-yhteisöjen merkityksestä koheesion ja kotoutumisen luojana pääkaupunkiseudulla. Teologinen aikakauskirja 122, 134–148.

Pitukhina, M. A., Tolstoguzov, O. & Chernyuk, I. (2019). Russian-Speaking Diaspora In Finland As A Public Diplomacy Tool. *Geography, environment, sustainability*. 12 (2): 6–17.

Pohjois-Karjalan ELY-keskus 2019: Pohjois-Karjala: Työllisyyskatsaus, Elokuu 2019.
<http://www.elykeskus.fi/documents/10191/37284668/Ty%C3%B6llisyyskatsaus+elokuu+2019/b76b84af-13>

Prokkola, E.-K. (2018). Rajan turvallistaminen ja poikkeusajan arjen geopolitiikka. *Alue & Ympäristö* 47(1), 3–16.

Puleri, M. (2020). Ukrainian, Russophone, (other) Russian: hybrid identities and narratives in post-Soviet culture and politics. Peter Lang.

Pöllänen, P. & Davydova-Minguet, O. (2018). Hyvinvointi rajaseudulla asuvien venäläisten maahanmuuttajanaisten arjessa – Hiitola, J., K. Turtiainen & M. Anis (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino. 169–188.

Rask, S., Elo, I. T., Koskinen, S., Lilja, E., Koponen, P. & Castaneda, A. E. (2018). The association between discrimination and health: findings on Russian, Somali and Kurdish origin populations in Finland. *European journal of public health* 28(5), 898–903.

Renvik (Mähönen), T. A., Jasinskaja-Lahti, I., Varjonen, S., Denisenko, M., Strozza, S. & Light, M. (2020). The integration of Russian-speaking immigrants to Finland: A social psychological perspective. Teoksessa Denisenko, M., Strozza, S. & Light, M. (toim.) *Migration from the Newly Independent States: 25 Years After the Collapse of the USSR. Societies and political orders in transition*, Springer, Cham. 465–482.

Renvik (Mähönen), T. A., Manner, J., Vetik, R., Sam, D. & Jasinskaja-Lahti, I. (2020). Citizenship and Socio-Political Integration: A Person-Oriented Analysis Among Russian-Speaking Minorities in Estonia, Finland and Norway. *Journal of Social and Political Psychology* 8(1): 53–77.

Renvik, T. A. ym. (2018). Perceived Status and National Belonging: The Case of Russian Speakers in Finland and Estonia.

Renvik, T. A., Brylka, A., Konttinen, H., Vetik, R. & Jasinskaja-Lahti, I. (2018). Perceived Status and National Belonging: The Case of Russian Speakers in Finland and Estonia. *International review of social psychology* 31(1).

Renvik, T. A., Brylka, A., Konttinen, H., Vetik, R., & Jasinskaja-Lahti, I. (2018). Perceived Status and National Belonging: The Case of Russian-Speakers in Finland and Estonia. Special Issue "Immigration: How minority and majority members deal with cultural diversity" (Eds. E. Green & C. Badea), *International Review of Social Psychology*, 31(1), 9

Ronkainen, J. & Kananen, M. (2018). Viides kolonna? Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaiset politiikan pelinapuloina. *Ilmiö – sosiologinen media kaikille*. 30.11.2018.

Ronkainen, J. ym. (2018). Exploring migration and multicultural education in Finland. Teoksessa Brown, Mabel Ann (toim.) *The Shifting Global World of Youth and Education*. Routledge.

Ryazanova-Clarke, L. (2018). Russian linguistic culture in the era of globalisation: A turn to linguistic violence. In S. Hudspith & V. Strukov (eds), *Russian Culture in the Era of Globalisation*, 1st edition. Lontoo: Routledge. 264–290.

Safarov, N. (2021). Personal experiences of digital public services access and use: Older migrants' digital choices

- Saikkonen, P., Hannikainen, K., Kauppinen, T., Rasinkangas, J., Vaalavuo, M. (2018). Sosiaalinen kestävyys: asuminen, segregaatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla. Raportti 2/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Salonsaari, M.-L. (2018). Inkerinsuomalaisten paluumuutto kerrottuna paluumuuttona ja kulttuuriperintöprosessina. Väitöskirja. Turun yliopisto julkaisu C 456
- Saukkonen, P. (2021) Ulkomaalaistaustaiset pääkaupunkiseudulla. Asuminen, työllisyys ja tulot. Tutkimuksia 2021:1. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.
- Schimanski, J. ym. (2021). *Border images, border narratives : the political aesthetics of boundaries and crossings*. Manchester: Manchester University Press.
- Scott, J. W. (2019). Mobility, Border Ethics, and the Challenge of Revanchist Identity Politics. *Journal of Finnish Studies* 22(1–2): 155–172.
- Seppälä, T. (2022). Läpileikkaus Suomen kielelliseen moninaisuuteen kielielämäkertojen kautta. *Puhe Ja Kieli*, 41(4), 309–316.
- Shlapeko E. A. & Stepanova S. V. (2018). Formation of cross-border socio-cultural space of Karelia (Republic of Karelia, Russia – North Karelia, Finland) / Формирование трансграничного социокультурного пространства в российско-финляндском приграничье (Республика Карелия, Россия – Северная Карелия, Финляндия). *St. Petersburg State Polytechnical University Journal. Humanities and Social Sciences* 9(3).
- Sippola, M. M., Kingumets, J. & Tuhkanen, L. (2021). Social positioning and cultural capital. An ethnographic analysis of Estonian and Russian language social media discussion groups in Finland. *International Journal of Intercultural Relations* 86: 36–45.
- Sorvari, M. (2018). Native, foreign, translated? Russian migrant literature between Finland and Russia. Teoksessa Gröndahl, S. et al. (toim.) *Migrants and literature in Finland and Sweden*. *Studia Fennica, Litteraria*. Helsinki: Finnish Literature Society (SKS)
- Sorvari, M. (2020). Ylirajaiset venäläiset nykykirjailijat Suomessa. *Idäntutkimus*. [Online] 27 (1), 22–37.
- Sotkasiira, T. (2018). 'Sometimes It Feels Like Every Word Is a Lie': Media Use and Social (In)Security Among Finnish Russian-Speakers. *Central and Eastern European Migration Review (CEEMR)* 7(1): 109-127.
- Sotkasiira, T. (2018). Kotoutumista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Teoksessa Hiitola, Johanna, Merja Anis, Kati Turtiainen (toim.) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. *Vastapaino, Tampere*. 30–52
- Stikhin, A., & Rynkänen, T. (2017). Russian-speaking immigrant teachers in Finnish classrooms: Views and lived experiences in Finnish education. *Nordic Journal of Migration Research*, 7(4): 233–242.
- Suorsa, O. (2022). Kansainväliset opiskelijat työmarkkinoilla. Itä-Suomen yliopistosta valmistuneiden kansainvälisten opiskelijoiden työllistymistilanteet vuosina 2016–2020. *Publications of the University of Eastern Finland General Series No 38*.
- Tainio, L. ym. (2019). Koulujen monet kielet ja uskonnot. Selvitys vähemmistöäidinkielten ja -uskontojen sekä suomi ja ruotsi toisena kielenä -opetuksen tilanteesta eri koulutusasteilla.
- Talaskivi, K. (2021). Kieli-ideologia ja kirjailijäkäsitys 2010-luvun Suomessa. Muunkielisten kirjailijoiden kokemuksia suomalaisessa kirjallisuusinstituutiossa. *Artikkeliväitöskirja*. Jyväskylän yliopisto.
- Tiaynen-Qadir, T. & Matyska, A. (2020). A post-socialist legacy in transnational families: Russian and Polish women in Finland. *Global Networks*, 20(1), 85–105.
- Tuominen, P. (2022). Maahanmuuttajayrittäjien mielenmaisema. Teoksessa Kantola, A. & työryhmä. *Kahdeksan kuplan Suomi. Yhteiskunnan muutosten syvät tarinat*. Helsinki: Gaudemus.
- Turjanmaa, E. & Jasinskaja-Lahti, I. (2020). Thanks but No Thanks? Gratitude and Indebtedness Within Inter-generational Relations After Immigration. *Family relations* 69 (1): 63–75.

- Turjanmaa, E., & Jasinskaja-Lahti, I. (2020). A Comparative Study of Parental Knowledge and Adaptation of Immigrant Youth. *Comparative Migration Studies*, 8(1): 1–20.
- Turjanmaa, E., Alitolppa-Niitamo, A., & Jasinskaja-Lahti, I. (2017). 1.5 Generation Immigrant Adolescents' Autonomy Negotiations in the Transnational Family Contexts. *Migration Letters*, 14(1), 75–87.
- Urinboyev, R. (2021). Migration and Hybrid Political Regimes : Navigating the Legal Landscape in Russia.
- Vaalavuo, M., van Ham, M. & Kauppinen, T. M. (2019). Income Mobility and Moving to a Better Neighbourhood: An Enquiry into Ethnic Differences in Finland. *European Sociological Review* 35(4): 538–551.
- Vuolajärvi, N. (2018). Precarious intimacies – Europeanised border regime and migrant sex work. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44(1): 1–18.
- Wrede, S., Tiilikainen, M. & Vartiainen, P. (2020). Moninaistuva väestö ja ikääntyminen. *Gerontologia* 34(3).
- Yijälä, A. & Luoma, T. (2018). ”En halua istua veronmaksajan harteilla, haluan olla veronmaksaja itse”: Haastattelututkimus maahanmuuttajien työmarkkinapoluista ja työnteon merkityksestä heidän hyvinvoinnilleen. *Tutkimuksia* 2/2018. Helsingin kaupunki.

Liite 2: Yliopisto- ja AMK-opinnäytetyöt, pro gradut ja vastaavat

- Ali-Hokka, A. (2017). Maahanmuuttajataustaisten varhaiskasvattajien käsityksiä kulttuuri-identiteetistä ja kulttuurienvälisyydestä työelämän viitekehyksessä. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustiede. Tampereen yliopisto.
- Batanina, T. (2020). ”Katjuska on söpö, mutta itse en käytä sitä missään.” Suomen venäjänkielisten etunimet ja nimi-identiteetit. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli ja kulttuuri. Helsingin yliopisto.
- Boikova, U. (2020). Maahanmuuttajaperheiden lapsitulkit: venäjänkieliset maahanmuuttajalapsen vanhempiensa tulkkeina Suomessa. Pro gradu -tutkielma. Venäjän kääntäminen. Helsingin yliopisto.
- Driksna, J. (2021). ”Me ollaan neuvostoliittolaiset ihmiset, ei enempää semmosta synny.” Postsosialistiset perinnöt osana venäjänkielisten maahanmuuttajataustaisten naisten rooliodotuksia suomalaisessa yhteiskunnassa. Pro gradu -tutkielma. Talous- ja sosiaalhistoria. Helsingin yliopisto.
- Einiö, H. & Laurila, S. (2017). Integroitu perhevalmennusohjelma Venäjän- ja suomenkielisten äitien vertaistukiryhmäpilotointi II, 2017. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma, kättilön tutkinto. Metropolia Ammattikorkeakoulu.
- Gaitov, A. (2018). Mitkä tulkin ominaisuudet ja venäjänkielisten maahanmuuttajien tottumukset vaikuttavat tulkin valintaan? Kyselytutkimus venäjänkielisten maahanmuuttajien suhtautumisesta ammatti- ja amatööritulkkaukseen. Pro gradu -tutkielma. Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot. Tampereen yliopisto.
- Hakkarainen, M. (2020). Maahanmuuttajat ammattiyhdistysliikkeen ja työmarkkinoiden jäsenenä. Laadullinen tutkimus maahanmuuttajien sitoutumisesta ammattiliittoon. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntapolitiikka. Jyväskylän yliopisto.
- Hakoniemi, K. (2020). Pitkään Suomessa asuneiden ikäihmisten kielielämäkertojen käännekohdat. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli. Jyväskylän yliopisto.
- Harri, M. (2020). Ikääntyneiden suomen kielen oppijoiden ajatuksia kielenoppimisesta. Opiskeluhalu, haasteet ja identiteetti kielenoppimiseen vaikuttavina tekijöinä. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli. Helsingin yliopisto.
- Huttunen, M. (2020). Maahanmuuttajien kotoutuminen kansan rakentamisen prosessina. Kotoutumisen käsite eurooppalaisessa kontekstissa. Pro gradu -tutkielma. Poliitiikka, sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto.

Häyrinen, J. (2019). Venäjän kieli korkeakouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa Suomessa. Pro Gradu -tutkielma. Venäjän kieli ja kulttuuri. Itä-Suomen yliopisto.

Janerko, K. (2022). Enemmistön yhteiskunnassa. Suomen monikulttuurisuuspolitiikka ja vähemmistöjen poliittiset osallistumismahdollisuudet vähemmistötoimijoiden näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Sosiologia. Helsingin yliopisto.

Jokinen, T. & Heinonen, S. (2017). Maahanmuuttajanaisten tiedonsaanti sekä tiedonsaannin ja asioinnin kehittäminen Suomen terveyspalveluissa. Opinnäytetyö. Terveydenhoitajakoulutus. Turun ammattikorkeakoulu.

Karvonen, M. (2022). "Kun mä en osaa kieltä ja en ole tietänyt, että mitä on missä." tutkimus lastenkulttuuripalveluiden saavutettavuudesta maahanmuuttajavanhempien näkökulmasta tarkasteltuna. Ylemmän ammattikorkeakoulututkimnon opinnäytetyö. Kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Korpaeus-Hellsten, T. (2017). "Ihminen ymmärtää kohtaamista". Maahanmuuttajan liittyminen evankelis-luterilaisen kirkon jäseneksi. Opinnäytetyö. Sosionomi (YAMK) Diakonia ja kristillinen kasvatus. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Laamanen, U. (2022). "Suomalainen tietyllä twistillä". Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien toisen sukupolven kuulumisen kokemukset. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntapolitiikka. Helsingin yliopisto.

Laine, T.-M. (2022). Identiteetin, kielen ja monikulttuurisuuden vaikutus parisuhteisiin. Suomalainen kumppani kotoutumisen voimavarana. Opinnäytetyö. Yhteisöpedagogi (AMK). Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Lapio, T. (2018). Maahanmuuttajat uhkana. Diskurssianalyysi maahanmuuttouutisoinnista Suomen sanomalehdissä. Pro gradu -tutkielma. Aluetiede. Helsingin yliopisto.

Lehtovaara, H. (2019). "Toki mä voin saada töitä." Korkeasti koulutettujen maahan muuttaneiden naisten odotukset ja kokemukset työnhakuprosessista Suomessa. Pro gradu -tutkielma. Sukupuolentutkimuksen maisteriohjelma. Helsingin yliopisto.

Lommi, H. (2017). Itäsuomalaisten maahanmuuttajayrittäjien yrittäjyystarinoita. Pro gradu -tutkielma. Ohjausalan maisteriopinnnot. Itä-Suomen yliopisto.

Makkonen, S. (2019). Suomessa asuvien venäläisten naisten kokemuksia suomalaisesta ja venäläisestä perusterveydenhuollosta. Ammattikorkeakoulututkimnon opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Matarainen, N. (2019). Turvapaikanhakijoiden lasten äidinkielten sekä suomen kielen ilmeneminen ja monikielisuuden rakentuminen koulun arjessa. Pro gradu -tutkielma. Luokanopettajakoulutus. Jyväskylän yliopisto.

Mehtomaa, F. & Suovesi, S.-S. (2019). Maahanmuuttajien kokemuksia terveystarkastuksista Kouvolassa. Opinnäytetyö. Terveydenhoitaja (AMK). XAMK Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Mikkonen, K. (2018). Sosiaalityöntekijän ja venäläistaustaisen vanhemman välinen luottamus. Luottamuksen rakentaminen ja sen haasteet lastensuojelun palvelutarpeen arvioinnin aikana. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Lapin yliopisto.

Mäntynen, O. (2020). Vastaanottokeskuksissa asuvien venäjänkielisten turvapaikanhakijavanhempien kokemuksia Lapset puheeksi-keskustelusta. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Turun yliopisto.

Nevalainen, K. (2018). Maahanmuuttajanaisten kulttuuripaketti MASTO-hankkeessa. Kokemuksia osallisuudesta. Opinnäytetyö. Sosionomi (YAMK). XAMK Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Notkonen, M. & Ruuska, A. (2019) Kypsät. Selvitys seksityöntekijöiden ajatuksista ja palvelutarpeesta Pro-tukipisteellä liittyen eläkkeelle siirtymiseen ja seksityön lopettamiseen. Opinnäytetyö. Sosionomikoulutus. Tampereen ammattikorkeakoulu.

Novikova, E. (2018). "En tiedä, mistä voisin saada apua". Pääkaupunkiseudulla asuvien venäjänkielisten työttömien kokemia haasteita ja heidän odotuksiaan saamistaan työvoimapolitiittisista, terveydenhuollon sekä Kelan palveluista.

Opinnäytetyö. Sosionomi (AMK). Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Okkonen, M. (2019). Venäjänkielisten maahanmuuttajien kieli- ja kulttuuri-identiteetti (kyselylomakkeen ja kahden haastattelun perusteella). Pro gradu -tutkielma. Vieraat kielet ja käännöstiede. Itä-Suomen yliopisto.

Pellinen, M. (2020). "On sellainen tunne, että suomalaisilla on oma elämä". Oikeustaju, perhe ja ulkopuolisuuden kokemukset osana venäjänkielisten maahanmuuttajien kotoutumista. Pro gradu -tutkielma. Kulttuuriantropologia. Oulun yliopisto.

Poikonen, J. (2020). Kielitaitoa rakentamassa. Tutkimus suomen kielen oppimisesta rakennustöissä kotoutumisen alkutaipaleella. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli. Tampereen yliopisto.

Porkola, R. (2018). "Se, että saisi olla sisällä omana itsenään. Sillai, että omalle identiteetille on tilaa niin kirkossa kuin yhteiskunnassakin.". Evankelis-luterilaisen kirkon venäjänkielisen työn merkitys inkeriläisten paluumuuttajien kotoutumisessa. Pro gradu -tutkielma. Käytännöllinen teologia. Helsingin yliopisto.

Rautonen, J. (2020). "On tää venäjänkielinen porukka ja sit on se suomenkielinen porukka". Kielenoppimiseen ja monikielisyyteen liittyviä kategorisointeja asiantuntijatyössä. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli. Helsingin yliopisto.

Rinne, M. (2019). "Suomi 12 tutkitusta EU maasta rasistisin". Matkalla kohti antirasistista kasvatusta. Pro gradu -tutkielma. Erityispedagogiikka. Helsingin yliopisto.

Sandberg, N. (2018). Kaksikielisten lasten tunnetaidot, sosiaaliset taidot ja toverisuhteet. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustiede. Turun yliopisto.

Siirilä, A. (2022). In Irak I got killed once but now in Finland during these five years I get killed every day because waiting is just kind of getting killed. " Turvapaikanhakijoiden kokemuksia elämästä Suomessa turvapaikkaprosessin aikana. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalipolitiikka. Tampereen yliopisto.

Tiainen, K. (2018). Monikielisyyden ilmeneminen ja huomioiminen monikulttuurisessa koulu yhteisössä. Pro gradu -tutkielma. Luokanopettajakoulutus. Jyväskylän yliopisto.

Toivola, M. (2018). Venäjänkielisten maahanmuuttajien kokemuksia osallisuudesta Valjakko -projektissa. Pro gradu -tutkielma. Sosiaaliryöön koulutusohjelma. Lapin yliopisto.

Veselovskaia, Y. (2020). Suomi toisena kielenä ikääntyneenä: tuleeko iästä este? Yli 60-vuotiaiden venäjänkielisten s2-oppijoiden kokemuksia kielen oppimisesta. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli ja kulttuuri. Helsingin yliopisto.

Ylämäki, A. (2017). Arjen monet kielet. Kielten merkitys maahanmuuttajataustaisille oppilaille. Pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto.

Liite 3: Vertailumaita koskevat tutkimukset

Assmann, A. ym. (2018). 'Memory - access denied? : political landscapes of memory and inclusion in contemporary Europe', in 2018 Rīga: Zinātne

Brehmer, B. (2021). Maintenance of Russian as a heritage language in Germany: A longitudinal approach. *Russian Journal of Linguistics* 25(4): 855–885.

Budnitsky, S. (2022). A Relational Approach to Digital Sovereignty: e-Estonia Between Russia and the West. *International journal of communication*

Cheskin, A. & Kachuyevski, A. (2018). The Russian-Speaking Populations in the Post-Soviet Space: Language, Politics and Identity. *Europe-Asia Studies* Volume 71(1).

- Cheskin, A. (2016). *Russian Speakers in Post-Soviet Latvia. Discursive Identity Strategies*. Edinburgh: Edingurgh University Press.
- Cheskin, A. (2020). *The Russian-speaking populations in the post-Soviet space : language, politics and identity*. Lontoo: Routledge.
- Dezhina, I. G., Soldatova, S. E. & Ushakova, S. E. (2020). Migration of researchers in the Baltic region: a forecast and factors. *Baltic Region* 12(1) 115–131.
- Isurin, L. & Riehl, C.M. toim. (2017). *Integration, Identity and Language Maintenance in Young Immigrants. Russian Germans or German Russians*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins
- Juzefovičs, J. & Vihalemm, T. (2020) Keeping channels open or screening out? The digital practices of Baltic Russian-speakers during the Russia-Ukraine conflict. *Russian journal of communication*. [Online] 12 (3), 262–283.
- Jufereva-Skutarovski, M. (2021). *Russophone Journalists in Estonia: Redefinition of Professional Roles*. Artikkeliväitöskirja. Sisältää osajulkaisut
- Artikkeli I: Jõesaar, A., Rannu, S., & Jufereva, M. (2013). Media for the minorities : Russian language media in Estonia 1990-2012. *Media transformations*, 9 (9), 118-154. DOI: 10.7220/2029-865X.09.07
- Artikkeli II: Jõesaar, A., Rannu, S., & Jufereva, M. (2014). Media for the Russian language minorities : The role of the Estonia Public Broadcasting (ERR) 1990-2012. *Central European Journal of Communication*, 7 (2 (13) Fall), 118-154.
- Artikkeli III: Jufereva, M., & Lauk, E. (2015). Minority language media and journalists in the context of societal integration in Estonia. *Medijske Studije*, 6 (11), 51-66. hrcak.srce.hr/139551
- Artikkeli IV: Jufereva, M. (2016). Ethical orientations of Russian-speaking journalists in Estonia. *Mediální Studia / Media Studies* 2016| 10 (2) | 6-23.
- Kugel, M. (2020). «There is no offer for them». 73% of Russian-speaking Latvian inhabitants share European values, but want to preserve Russian language and culture. *Spektr*.
<https://spektr.press/there-is-no-offer-for-them-73-of-russian-speaking-latvian-inhabitants-share-european-values-but-want-to-preserve-russian-language-and-culture/>
- Kukk, K. (2018). *Understanding the vicious circle of segregation: The role of leisure time activities*. *Dissertationes Geographicae Universitatis Tartuensis* 71.
- Kukk, K., van Ham, M. & Tammaru, T. (2018). EthniCity of Leisure: A Domains Approach to Ethnic Integration During Free Time Activities. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 110(3): 289–302.
- Lapiņa, L. (2018). Recruited into Danishness? Affective autoethnography of passing as Danish. *The European journal of women's studies*. 25 (1), 56–70.
- Leppik, M. *The segmented integration and mediated transnationalism of Estonian Russian-speaking populations*.
- Lynnebakke, B. (2020). Dealing with Borderland Complexity. The Multisided Views of Local Individuals in the Norwegian-Russian Borderland. *Journal of borderlands studies*. [Online] 35 (3), 351–368.
- Makarychev, A. (2021). Russian 'cognitive propaganda': the case of Impressum Club in Tallinn. *Post-Soviet affairs* 37 (1), 45–64.
- Mitrohin, N. (2017). "Venäjänkielinen Informaatiovaikuttaminen Saksassa". *Idäntutkimus* 24 (3):85–92.
- Mitrokhin, N. (2017). The 'Russian World' in Germany. Eurozine 6.6.2017. <https://www.eurozine.com/the-russian-world-in-germany/>
- Mooses, V. (2021). *Towards a more comprehensive understanding of ethnic segregation: activity space and the vicious circle of segregation*. Väitöskirja. *Dissertationes Geographicae Universitatis Tartuensis* 78.

Mägi, K. (2018). Ethnic residential segregation and integration of the Russian-speaking population in Estonia. *Dissertationes Geographicae Universitatis Tartuensis* 69.

Polynin, I., & Kallas, K. (2018). Russian-speaking youth in Estonia as first-time voters: political motivation, knowledge and consistency: survey report. Narva College of University of Tartu. Schulze, J. L. (2018) *Strategic frames : Europe, Russia, and minority inclusion in Estonia and Latvia*. Pittsburgh, Pa: University of Pittsburgh Press

Soler, J. & Marten, H. F. (2019). Resistance and adaptation to newspeakerness in educational institutions: two tales from Estonia. *Language Policy* 18: 553–572.

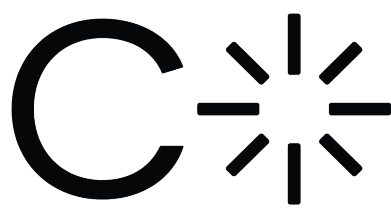
Stratievski, D. (2018). Russian-speaking Germans: Who are they? Riddle [online] 18.5.2018. <https://ridl.io/russian-speaking-germans-who-are-they/>

Strukov, V. & Hudspith, S. (toim.) (2019). *Russian Culture in the Age of Globalization*. Routledge.

Teperik, D. & Senkiv, G. (2019). Primary World-view Characteristics of Russian-Speaking Young Adults in Estonia. *National Centre of Defence & Security Awareness*: Tallinna.

Van der Linden, M., Hooghe, M., de Vroome, T., & Van Laar, C. (2017). Extending trust to immigrants: Generalized trust, cross-group friendship and anti-immigrant sentiments in 21 European societies. *PLoS One*, 12(5).

Vihalemm, T. & Juzefovičs, J. (2021) How Baltic Russian-speaking audiences outmaneuver securitization, essentialization, and polarization in times of crisis? *Journal of Baltic studies*. [Online] ahead-of-print (ahead-of-print), 1–23.

Cultura-säätiö sr

Lintulahdenkatu 10, 00500 HELSINKI

www.culturas.fi | info@culturas.fi